

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

31

VIAȚA CENACLURILOR

(Paginile 12—13)

Perfecționarea activității ideologice și politico-educative

ÎN ȘEDINȚA sa din 26 iulie, sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român a examinat și aprobat Programul de măsuri cu privire la îmbunătățirea activității ideologice și politico-educative în rândurile comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii de la orașe și sate.

Constatând cu satisfacție că în perioada care a trecut de la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1982 această activitate s-a desfășurat în spiritul indicațiilor și orientărilor secretarului general al partidului, s-a apreciat, totodată, că actualul stadiu de dezvoltare economico-socială a patriei, mărețele perspective ce se deschid înaintării României spre comunism impun îmbunătățirea generală a activității politico-educative, de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor, în finalitatea procesului continuu de formare a omului nou cu înalte calități morale și politice, determinând o nouă calitate a muncii — în industrie, agricultură și în celelalte domenii — în vederea traducerii exemplare în viață a hotărârilor Congresului al XII-lea și ale Conferinței Naționale. În lumina documentelor aprobate de Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1982, a cuvintărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, organele și organizațiile de partid sint chemate să desfășoare o susținută muncă politico-ideologică și cultural-educativă pentru ridicarea nivelului general de instruire și educare a comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii, pentru cunoașterea, însușirea și aplicarea de către aceștia, în spirit revoluționar, a liniei politice a partidului, a principiilor ce călăuzesc politica internă și externă a partidului și statului nostru.

În centrul acestei intensificări a activității politico-educative aflându-se mobilizarea comuniștilor, a celorlalți oameni ai muncii la realizarea sarcinilor economice și sociale, se impune cu toată răspunderea intensificarea măsurilor pentru cunoașterea și aplicarea hotărârilor de partid, a legilor țării, a principiilor și normelor muncii și a vieții comuniștilor, educarea materialist-științifică a oamenilor muncii în vederea formării unei temeinice convingeri științifice. De aici necesitatea conferirii unor noi dimensiuni perfecționării activității cultural-educative de masă, a sporirii rolului lucrătorilor din domeniul culturii și artei, al tuturor creatorilor în vederea ridicării nivelului calitativ și al eficienței specifice.

„Vastul program de muncă și luptă conturat de hotărârile Congresului al XII-lea și de Conferința Națională deschide un larg cîmp de activitate și pentru scriitori, pentru toți creatorii de artă, le oferă tuturor generoase surse de inspirație” — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Mesajul adresat Uniunii Scriitorilor cu prilejul împlinirii celor 75 de ani de la crearea Societății Scriitorilor Români. Ca atare : „Etapă de muncă eroică, de construcție avîntată în care este angajată întreaga națiune, nobilele deziderate ale formării omului nou, înaintat, al societății noastre, trebuie să-și găsească reflectare în creații cultural-artistice pe măsură, în opere valoroase, profund angajate în lupta poporului pentru edificarea unei noi orînduiri care să oglindească eroismul și elanul creator al oamenilor muncii, să însuflețească masele populare în uriașa operă istorică pe care partidul și poporul nostru o înfăptuiesc astăzi pe pămîntul patriei”.

STRĂBATE, în această cuprinzătoare indicație, linia de consecvență a concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu despre rolul dinamic al activității ideologice și de educație politică în procesul de formare a conștiinței revoluționare a maselor populare, concepția potrivit căreia „dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor populare, formarea omului nou constituie cel mai important și mai nobil țel al partidului nostru, căruia trebuie să-i consacram eforturi mult mai mari decît pînă acum”, întrucît „numai imbinînd strîns dezvoltarea economică și ridicarea noli conștiințe revoluționare vom putea asigura realizarea cu succes a programului de înflorire economico-socială a patriei”.

Cu discernămîntul ce caracterizează propria-i conștiință revoluționară, desăvîrșită în atîtea decenii de luptă comunistă, conducătorul partidului și statului a ațras, nu o dată, luarea aminte că în activitatea politico-educativă trebuie să ținem seama de realitățile concrete, să pornim de la ele. Prin urmare, ar fi o mare greșeală dacă am lua dorințele drept realități, dacă nu am ține seama de faptul că procesul de dezvoltare a conștiinței noi, socialiste, de lichidare a unor concepții vechi, înapoiate, inclusiv a unor obiceiuri vechi — încetățenite ca rezultat al unei anumite dezvoltări, al unor raporturi sociale din trecut — nu se poate realiza peste noapte. De aici și imperativul de a acționa cu răbdare, desfășurînd, în profunzime, o intensă muncă politico-educativă.

Un principiu fundamental în această finalitate privind pe toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, și, în primul rînd, tineretul, este educarea în spiritul dragostei de țară și al patriotismului revoluționar, socialist.

„România literară”

(Continuare în pagina 2)

BRĂDUȚ COVALIU : Portret

(În acest număr, reproduceri din Expoziția selectivă Festivalul Național „Cîntarea României”, deschisă la Muzeul Colecțiilor)

În zi de August

În zi de August jerbe de lumină
Pe cerul țării mele strălucesc,
Iar fericirea crește mai deplină
Și inimile-n cîntec se unesc.

În zi de August impletim rubine
Și ne-adăpăm al visului izvor
Ne semeșim cu frunțile senine
Cînd cutezăm privind spre viitor.

În zi de August dreaptă cheazășie
E-al muncii noastre hotărît temei,
Vrem țara-n lume liberă să fie
Și punem umăr la-nălțarea ei.

În zi de August limpezi ne sînt pașii
Spre împliniri ce noi le-am plămădit,
Sintem urmași și-om fi înaintașii
Ce biruie sub flamuri de partid.

Viorel Cozma

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimislanu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu

Perfecţionarea activităţii ideologice şi politico-educative

(Urmare din pagina 1)

Acest imperativ profilat în largile lui perspective încă de la Congresul al IX-lea a marcat profund întreaga desfăşurare a acestor 18 ani de când la conducere se află tovarăşul Nicolae Ceauşescu. „Cultivarea patriotismului, a dragostei fierbinţi faţă de ţară şi de popor constituie una din misiunile cele mai nobile ale literaturii şi artei” — se sublinia în acelaşi Mesaj către scriitorii din 29 iunie 1983, cu argumente ce s-au întipărit în mintea fiecărui slujitor al cuvintului: „Patria, cu trecutul ei eroic, cu prezentul şi viitorul său luminos, este o permanentă temă de inspiraţie pentru scriitori, pentru creatorii de artă. Acţionând pentru o literatură şi artă pătrunse de un înalt spirit patriotic şi revoluţionar, de nobilele idealuri ale umanismului socialist, care să cultive în conştiinţa oamenilor, a tineretului, sentimentele nobile ale dragostei faţă de ţară, de partid şi de popor — scriitorii, creatorii de artă se vor dovedi la înălţimea marilor cerinţe ale ridicării patriei pe noi culmi de civilizaţie şi progres, aspiraţiilor şi pasiunii revoluţionare, cu care întreaga naţiune acţionează, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, pentru înaintarea României pe calea socialismului, a înfăptuirii visului de aur al omenirii — comunismului!”

INSUFLETITOARE cuvinte! Ele definesc, în pregnanţa lor ideologică, noţiunea de patriotism socialist, sub indicele conştiinţei revoluţionare, într-o viziune de largă cuprindere îmbogăţind şi dinamizând spiritul militant al creatorului de cultură.

În acest orizont de lumină a permanenţei şi a propăşirii noastre ca popor, Mesajul secretarului general al partidului a evocat marea mişcare cultural-educativă de masă care e Festivalul naţional „Cintarea României” — de unde şi datoria scriitorimii de a-şi aduce întreaga contribuţie pentru ca Festivalul să-şi sporească şi mai mult forţa educativă, să se afirme tot mai puternic ca un cadru larg de manifestare a muncii şi creaţiei socialiste, ca o amplă manifestare a geniului creator şi a inepuizabilului izvor de talente de care dispune poporul nostru.

Este semnul sub care, în acest număr, în centrul revistei noastre se află două pagini ilustrând tot mai bogata activitate a cenaclurilor literare pe întreg cuprinsul ţării, impulsivă eflorescenţă a tinerelor talente întru poezie, după cum pagina de teatru e consacrată unei elocvente sinteze repertoriale marcând varietatea şi, totodată, intensitatea răspîndirii gustului pentru arta scenică a mii şi mii de amatori din rîndurile oamenilor muncii, stimulată de climatul de dinamizare culturală specific iniţiativei iniţiative care s-a dovedit a fi Festivalul naţional „Cintarea României”.

ÎN AFIRMAREA rolului său de componentă tot mai activă a vastului front cultural, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a subliniat, o dată mai mult în Mesajul său, asigurarea contactului permanent al scriitorimii cu viaţa, cu realităţile ţării, cu munca şi preocupările poporului. Aşadar, participarea efectivă a creatorilor de artă, într-o formă sau alta, la activitatea de construcţie socialistă, la munca practică, concretă, de realizare a planurilor de dezvoltare economică şi socială a ţării. Ca organizaţie componentă a Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste, Uniunea Scriitorilor trebuie să fie prezentă şi să antreneze activ pe scriitori la viaţa politică şi obştească a ţării, la elaborarea, dezbaterii şi înfăptuirea întregii politici interne şi externe a partidului şi statului nostru.

Multiple sînt posibilităţile pe care slujitorii cuvintului le au astăzi — nu doar numai prin cărţile lor, nu doar numai prin revistele şi contribuţia publicistică în presa cotidiană, la radio şi televiziune, ca autori de piese pentru spectacolele teatrale sau de scenarii cinematografice, dar şi ca participanţi, tot mai frecvent, în mijlocul oamenilor muncii, la reuniunile de lucru sau la cele cu caracter pur cultural, în şcoli, în uzine şi pe ogoare, în instituţii, pe şantiere, în case de cultură, în cenacluri, în librării, la întâlniri cu cititorii, ca şi în alte numeroase prilejuri. Om al cetăţii — al cetăţii socialiste cu freacă şi specific — acesta trebuie să fie scriitorul, în şi mai mare măsură decît o arată experienţa de pînă acum. Iar roadele acestei participări susţinute în viaţa civică vor fi cu atât mai benefice întru afirmarea propriului talent, concretizat în scrieri cu un plus de valoare prin însăşi temeinicia inspiraţiei, prin aprofundarea propriei confruntări, directe, cu viaţa în infinitate ei aspecte şi ipostaze.

ÎN MISIUNEA de impulsivare a perfecţionării activităţii ideologice şi politico-educative, misiune în care conducerea partidului înţelege o sporită exigenţă din partea tuturor factorilor, scriitorilor le revine, aşadar, o sarcină în îndeplinirea căreia se implică o nouă dimensiune de responsabilitate şi de iniţiativă în raport cu propria lor — bogată — experienţă, dar la o nouă cotă de nivel; acela al actualei etape de înaintare a societăţii noastre socialiste, în care procesul de formare a omului nou, constructor conştient al noului orizont, se profilează la noi indici de perspectivă: cei ai păşirii pe treapta de ţară mediu dezvoltată.

Această nouă dimensiune este cea conferită de generosul Mesaj, cu destinaţie programatică: „Prin întreaga lor activitate şi atitudine, scriitorii vor trebui să se situeze la înălţimea principiilor pe care le promovează în operele lor, să demonstreze, prin comportarea lor în viaţă şi societate, că sînt cetăţeni de frunte ai României socialiste, care înţeleg şi sînt conştienţi de misiunea de onoare şi mare răspundere ce le revine ca făuritori de artă socialistă, ca lucrători pe tărîmul culturii şi educaţiei poporului.”

„România literară”

2 România literară

Viaţa literară

În întîmpinarea Zilei de 23 August

● Cu sprijinul asociaţiilor scriitorilor, cenaclurile şi cercurile literare, cluburile din instituţii şi întreprinderi, organizează în aceste zile numeroase manifestări în întîmpinarea zilei de 23 August. În cadrul săzătorilor şi festivalurilor literare, simpoziunilor şi meselor rotunde au loc dezbateri, în lumina indicaţiilor de partid, în legătură cu dezvoltarea literaturii noastre, sînt prezentate noi volume lansate de edituri, se iniţiază întîlniri cu cititorii, în cursul cărora poezii, prozatorii, dramaturgii, criticii şi istoricii literari discută asupra celor mai importante probleme ale actualităţii literare în ţara noastră.

Zilele cărţii social-politice

● Ediţia din acest an a „Zilelor cărţii social-politice” se desfăşoară între 18—22 august în cadrul Festivalului naţional „Cintarea României”, omagînd ziua de 23 August, sărbătoarea naţională a poporului român, şi împlinirea a 18 ani de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Ediţia din acest an e prinde o serie de manifestări ce se vor desfăşura în întreprinderi, unităţi industriale şi agricole, instituţii, aşezăminte culturale, biblioteci şi librării. Cu acest prilej, vor avea loc întîlniri ale cititorilor cu scriitorii şi redactorii din editurile de carte social-politice, simpoziune, dezbateri asupra unor lucrări (colecţii şi serii editoriale), prezentări ale unor noi volume din domeniul beletristicii şi al literaturii social-politice. Se vor organiza expoziţii tematice de carte, standuri de carte, acţiuni de difuzare a cărţii la

locul de muncă, lansări de noi volume în prezenţa autorilor şi cititorilor, vitrine festive în toate bibliotecile şi librăriile de la oraşe şi sate.

Deschiderea la nivel republican a „Zilelor cărţii social-politice” va avea loc în ziua de 18 august a.c. la Bucureşti, la clubul Întreprinderii „23 August”.

În cadrul fiecărui judeţ, deschiderea acestei manifestări va fi marcată în reşedinţele de judeţ, în mari unităţi industriale sau agricole, prin ample manifestări consacrate popularizării şi difuzării cărţii organizate de către comitetele judeţene de cultură şi educaţie socialistă. Îşi vor aduce contribuţia în cadrul Zilelor cărţii social-politice editurile: Politică, Academiei, Eminescu, Albatros, Militară, Kriterion, Dacia, Junimea, Ştiinţifică şi Enciclopedică ş.a.

Confluenţa artelor

● Studioul „Lucian Blaga” a organizat la Muzeul de artă al Republicii Socialiste România o manifestare literar-muzicală dedicată zilei de 23 August. Şi-au dat concursul Petre Paulescu, Costin Monea, Stela Serghie, Marga Dumitrescu, Ion Mărcăneanu, Pop Băleni, Paula Romanescu, M. Ionescu-Quintus, N. Ghişescu, G. Penca, L. Pirvan, C.A. Dragoman. Programul muzical a fost susţinut de cunoscuţi cîntăreţi bucureşteni.

„Soare la Năvodari”

● La tabăra internaţională de pionieri de la Năvodari (unde îşi petrec vacanţa 7000 de pionieri şi scolare), a avut loc o întîlnire, în întîmpinarea zilei de 23 August, a unui grup de scriitori, membri ai Cenaclului din Constanţa de pe lângă Asociaţia scriitorilor din Bucureşti, cu un mare număr de iubitori ai versului şi prozei. Au citit din lucrările lor Marin Porumbescu, Ştefan Balaci, Lia Paltin, Hortensia Teodorescu.

De asemenea, în sala de festivităţi a Casei Armatei din Constanţa, cenaclul scriitorilor a iniţiat prezentarea volumului de versuri „Cuvinte de trecere”, de tînărul ofiţer de aviaţie Cris-tian Pricop. Volumul, prefăcut de Marian Popa, a apărut în Editura Militară. Au vorbit Marin Porumbescu, Gabriel Rusu şi Vladimir Bălăneţ.

Pagini din literatura contemporană

● Biblioteca municipală „Mihail Sadoveanu”, în colaborare cu Depoul de locomotive Bucureşti-călători, a organizat o seară literară sub genericul „Pagini din literatura contemporană”.

Au citit din lucrările lor D.C. Mazilu, Petru Marinescu, Lidia Löwendal Papae, C.A. Dragoman, iar din partea cercului literar al Depoului de locomotive, Valeria Polizache, Al. Ciochină, Nicolae Marinescu.

Recital de poezie patriotică

● Cenaclul literar „Mihail Eminescu” din sectorul al doilea al Capitalei a organizat o acţiune sub genericul „Să dăm viaţă hotărîrilor partidului în noi şi valoroase lucrări literare”. Au citit din scrierile lor inspirate din actualitatea fierbinte a ţării: Valeriu Gorunescu, Petru Marinescu, Iacob Voi-

chiţoniu, Mihail Antonescu, Mihaela Gorunescu, Octavian Ciucă, Constantin Menagache, Mircea Albeanu, Florica Iliescu, Tică Ion Iacob, Radu Călin Delaputna, Victor Stan, Nina Marinescu Popeia, Teodor Teodoru, Constantin Mosor, Radu Le-

„Zburătorul”

● Este o culegere a Cenaclului literar purtînd acest nume al Casei pionierilor şi şcolimilor patriei din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, alcătuită de poetul Gheorghe Izbăscescu, bucurîndu-se de o prefăcută semnă de Ovidiu Genaru.

Majoritatea versurilor publicate în prima parte sînt semnate de elevi din clasele a III-a şi a IV-a ale şcolilor generale şi ale unor licee.

Într-o altă secţiune a cărţii, intitulată „Dintre sute de catarge”, vîd lumina tiparului alte poezii ale unor elevi din clasele VI, VII şi VIII ai acestor şcoli şi licee, iar în secţiunea „Planele de tineri”, creaţiile unor elevi din clasele IX, X, XI, XII. Penultima secţiune a culegerii cuprinde versuri şi proză ale unor absolvenţi, membri ai cenaclului.

Culegerea se încheie cu opinii despre creaţiile „zburătorilor” semnate de George Bălăiţă, Constanţa Buzza, Constantin Crişan, Al. Piru, Laurenţiu Ulici ş.a., şi cu seveşte din activitatea membrilor cenaclului, semnate de Gheorghe Izbăscescu. Cartea este prezentată în bune condiţii grafice şi completată cu numeroase fotografii.

La grupul şcolar al Uzinelor

„23 August”

● În prezenţa unui număr de 600 de muncitori, elevi, cadre didactice, la grupul şcolar al „Uzinelor 23 August” s-a desfăşurat un vibrant festival de poezie patriotică.

Cenaclul literar „Poematic” al tineretului revoluţionar din cadrul Întreprinderii „23 August” a prezentat un program literar în cadrul căruia au fost intercalate melodii interpretate de artiştii bucureşteni. Au citit poezii patriotice membri ai cenaclului 23 August: Nic Ionel, Eugen Stan, Mircea Bontic, Mircea Călae, Juliana Ştefănescu, Melina Cioroianu, Daniela Stanciu, Nicu Nistor. Au fost prezenţi poezii Irimie Străuţ, Viorica Nania, N. Ghişescu, D. C. Mazilu şi G. Zarafu.

Lansări de noi volume

● La Biblioteca judeţeană din Galaţi, Editura „Junimea” a organizat prezentarea unor noi lucrări beletristice: „Colecţiunea de excepţii”, proză scurtă de Dan Flăescu, „Prima zi după înte-

meiere”, roman de Ion Chiric, şi „Trăsnitul zeilor”, roman de N. Ionescu-Dunăreanu.

Au luat cuvîntul Andi Andrieş, directorul Editurii „Junimea”, şi Virgil Cuştaru.

Poezii dedicate păcii

● La Casa de cultură „Mihail Eminescu” din Capitală s-a desfăşurat o manifestare literară organizată de cenaclul ce poartă numele poetului de la Ipoteşti. După conferinţa „Literatura, factor activ pentru promovarea păcii şi înţelegerii între popoare” susţinută de Valeriu Gorunescu, preşedintele ce-

naclului, au citit din creaţiile lor dedicate păcii: Petru Marinescu, Const. Menagache, Paul Gălăşeanu, Mihail Antonescu, Mariana Anghel, Mihaela Gorunescu, Octavian Ciucă, Marga Dumitrescu, Tică Ion Iacob, Stela Serghie, Dimitrie Predescu, Mircea Albeanu, Augustin Dimitrie Doman.

SEMNAL

● Mihail Sadoveanu — BALTAGUL. Reeditare în colecţia „Lyceum”; prefăcut şi tabel cronologic de Ion Dodu Bălan. (Editura Albatros, XXIV + 136 p., 6 lei).

● Lucian Blaga — POEZII. Ediţie în scria „Texte comentate — Lyceum”; antologie, tabel cronologic, prefăcut şi comentarii de Marin Mincu. (Editura Albatros, LX + 212 p., 11 lei).

● Valeriu Cristea — DICTIONARUL PERSONAJELOR LUI DOSTOIEVSKI. „Dicţionarul, precizează autorul în prefăcut, are un dublu caracter: biografic şi critic”. (Editura Cartea Românească, 502 p., 56 lei).

● Adrian Păunescu — TOTUŞI, IUBIREA. Antologie din volumele de versuri Manifest pentru sănătatea pămîntului (1980), Iubiţi-vă pe tunuri (1981), Rezervaţia de zimbri (1982). (Editura Albatros, 784 p., 61 lei).

● Constantin Abăluţă — PLANOR. Poezii reunite în ciclurile Planor, Poeme aerobe, Elegii planetare, Gravuri cu faţa la zid, Opt ipoteze despre infinit. (Editura Albatros, 106 p., 10,50 lei).

● Radu Ciobanu — HERALZII. Al zecelea roman al prozatorului: După-amiază bătrînului domn — 1970, Crepuscul — 1971, Zilele — 1972, Treptele Diotimei — 1973, Dreptul de a începe — 1974, Nemuritorul albatru — 1976. Ultima vacanţă — 1978, Vămile nopţii — 1980, Linia şi sfera — 1982. (Editura Albatros, 276 p., 12 lei).

● Liliana Ursu — ZONA DE PROTECŢIE. Poezii. (Editura Eminescu, 122 p., 11,50 lei).

● Toma Roman — LARGURI. Cuprinde ciclurile de versuri Anul o mie, Doi, Pribeagirea, Fotografii, Bestiarum, Ce caut. (Editura Albatros, 104 p., 9,50 lei).

● Gheorghe Iancovici — INCANDESCENŢA ŞI PENUMBRELE. Eseuri apărute în colecţia „Discobolul”. (Editura Dacia, 248 p., 10,50 lei).

● Teodor Marian — VIETI NEPARALELE. Volum în colecţia „Cuvintele adolescenţei”. (Editura Albatros, 310 p., 12,50 lei).

● Ion Filipciuc — VĂMILE CIREŞULUI. Proză scurtă. (Editura Albatros, 142 p., 7,75 lei).

● Ana Frăneulescu — ȚĂRMUL CULORII. Versurile, recomandate de Gheorghe Tomozel („Poeziile sînt cu ostentaţie scurte şi au capacitatea lor de a sugera infinit mai mult decît par a spune”), sînt orînduite în ciclurile Praguri, Patru tablouri în bleu, Clepsidra. (Editura Litera, 64 p., 19 lei).

● Gheorghe Minea — POARTA DE FUM. Volum de versuri. (Editura Litera, 64 p., 20 lei).

● Valentin Borda — HIRONIC PE GLOB. Relatări despre nouă călătorii române: Nicolaus Olahus, Petru Cercel, Samuilă Dămian, Dora d'Istria, George Pomuţ, Badea Cârţan, Dumitru Dan, Mihail Ticănu Rumanu, Nicolae Ghimpu. (Editura Albatros, 174 p., 13 lei).

LECTOR

Pentru o şi mai promptă reflectare în cadrul acestei rubrici a ultimelor apariţii, rugăm editurile şi autorii să ne trimită exemplare de semnal.

23 August 1944 —

23 August 1983

Omul nou

NIMIC n-ar putea exprima mai sintetic configurația societății pe care s-a angajat s-o construiască poporul român decît principiile umanismului socialist, promovate de partidul nostru, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Pornindu-se de la premisa că socialismul înseamnă nu numai înfăptuirea unui sistem economic calitativ superior, ci și a unui nou profil uman, avînd drept atribut necesar și esențial un nivel ridicat de cultură, de responsabilitate, partidul acordă o atenție deosebită condițiilor pentru asigurarea îndeplinirii idealului de libertate umană și de afirmare a personalității. Spiritului vizionar al secretarului general al partidului nostru i se datoresc strategia și tactica dezvoltării armonioase a tuturor laturilor vieții reflectate pregnant în concepția potrivit căreia progresul multilateral al societății socialiste, trecerea în perspectivă spre comunism, vor necesita, totodată, dezvoltarea amplă a culturii, cea care exprimă, în fapt, nivelul civilizației materiale și spirituale. Prin întregul sistem ideatic elaborat încă de la Congresul al IX-lea al partidului, s-a realizat o vastă deschidere a culturii și artei către noile realități ale construcției socialiste, către universul de preocupări și aspirații ale omului contemporan.

Printre postulatele de mare valoare teoretică și practică formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, se înscrie și necesitatea ca arta, literatura, creația din oricare domeniu să se inspire din realitate, din munca și viața poporului, din izvorul viu al spiritului de omenie al națiunii noastre.

Asupra rolului culturii, a vocației sale umaniste s-au exprimat, în timp, reprezentanții de frunte ai spiritualității românești. Relevînd forța de înrîurire a literaturii și artei asupra omului nou al societății noastre, văzînd în aceasta o componentă de bază a culturii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a definit și precizat rolul și scopul lor în ansamblul marilor ctitorii socialiste: „Literatura este chemată — se arăta în Raportul la cel de al XII-lea Congres al partidului — să reliefeze convingător noua condiție umană din societatea noastră, idealurile, frămîntările și aspirațiile omului nou, universul său spiritual tot mai bogat, virtuțile și trăsăturile sale morale înaintate, să militeze pentru triumful noului, al idealurilor de dreptate și libertate socială”.

Confrunțați cu marile probleme ale transformărilor revoluționare ale societății, scriitorii, compozitorii, artiștii plastici, creatorii de artă își pun talentul în slujba operei de edificare a socialismului, aducîndu-și contribuția la dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor. „Ceea ce vrem noi — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — este ca aceia care și-au propus să scrie despre problemele ce preocupă societatea să se străduiască să înțeleagă cit mai bine epoca în care trăiesc, să încerce să prezinte — în forme ce pot fi foarte diferite — cit mai veridic preocupările oamenilor, ale claselor sociale, să contribuie la înnobilarea ființei umane, la ridicarea nivelului de conștiință al omului”.

S-a subliniat adesea că în procesul dezvoltării socialiste a patriei, un rol important revine celor care lucrează în domeniul învățămîntului și artei ca și în domeniul pregătirii multilaterale a tineretului pentru muncă și viață, de formare a omului nou. A celui om care în societatea socialistă multilateral dezvoltată este în egală măsură un om al contemporaneității și al viitorului, omul pregătit pentru marile fapte

de construcție, gata să infrunte greutățile, să le facă față cu succes, să pună umărul cu hotărîre la înălțarea țării.

Omul nou este omul a cărui principală armă — și unica sa armă de luptă — o reprezintă munca, priceperea și hărnicia sa, capacitatea de a se manifesta mereu creator, constructiv. Iată de ce nobila îndatorire a artei și, în general, a culturii de a îmbrățișa și sluji idealurile sociale ale maselor se conjugă, în chip așteptat, firesc, cu îndatoririle ei de formare, de modelare, de educare a constructorilor socialismului și comunismului pe pămîntul patriei.

OMUL nou este rezultatul unui impresionant proces educativ, proces de afirmare și dezvoltare a personalității umane în societatea în care trăim și care vizează, prin multilateralitatea sa, prin conținutul său, modul de a gîndi și trăi, modul de a munci al tuturor fiilor patriei, exigențele sale devenind exigențe de fiecare zi, materializate prin contribuția fiecăruia la vasta operă de construcție. Socialismul — cum subliniază secretarul general al partidului — fiind societatea celor mai largi drepturi, dar totodată și a îndatoririlor și răspunderilor asumate în mod conștient, implică participarea activă și creatoare a tuturor membrilor societății la rezolvarea problemelor de interes general, un interes exprimat prin angajare proprie, pătruns de spiritul unei înalte responsabilități și de o înaltă conștiință civică, de fermitate și perseverență în afirmarea și triumful noului, în transformarea în viață a obiectivelor social-economice. În acest context, educația, ca reflectare și concretizare a partinității comuniste, devine instrumentul sensibil al făuririi personalității multilateral dezvoltate, al împlinirii umane. Ea acționează ca parte activă, dinamică a practicii revoluționare, caracteristică stilului de muncă al tovarășului Nicolae Ceaușescu, în direcția însușirii conștiente a politicii partidului, a concepției științifice materialist-dialectice și istorice despre lume și viață, pentru ridicarea nivelului conștiinței socialiste. În acest chip, educația prin muncă, prin învățămînt, prin artă, într-un cuvînt, prin cultură, contribuie eficient la constituirea tipului uman cerut de realitatea noastră socială.

Afirmîndu-se ca idee directoare, educația prin muncă și pentru muncă este, totodată, și o educație patriotică, fiindcă această imbinare reprezintă latura fundamentală a educației inesei. Patriotismul socialist, prin calitatea sa de sentiment social superior, de atribut esențial al profilului spiritual al constructorului noii societăți, se împletește cu internaționalismul revoluționar și se înscrie în linia fundamentală a educației politice și cultural-științifice.

Omul nou este un om deschis spre înnoirile petrecute, zi de zi, în lumea contemporană. Spiritul de colaborare, de înțelegere și prietenie între popoare, receptivitatea față de creațiile durabile ale umanității, integrarea în circuitul mondial al valorilor reprezintă coordonatele de bază ale politicii partidului nostru. Și se cuvine relevat faptul că în cristalizarea și afirmarea acestor principii regăsim amprenta puternică, decisivă, a personalității secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, promotorul politicii interne de construcție și al politicii de cooperare multilaterală între popoare, de conlucrare activă și responsabilă pentru cauza progresului și păcii în întreaga lume.

Vasile Băran

ALEXANDRU MOHI : În Apuseni

Strălucitorul timp

O, steaguri pocnind în purpura de raze
o, suflet al meu
floarea piinii e coaptă
cuceritor ca un astru
deasupra cirmei
vorbește destinul
nostru.

Da, înflorită e steaua dimineții
fiecare erou
e soarta mea.
Un pisc în mări de arderi adînci
e viitorul ce răsună.

Emoția e ajunsă-n amiază :
Creează-te lîm de glorie înflăcărat.
Un fulger
încinge fruntea corăbierului
aprinsă de gînduri și speranță.
Patria e Floarea Luminii
smulsă din lanțuri.
Patria e Corabia biruinței
o cale pentru fericirea
prezentului
despărțit de întunecimi.
Patria cîntecul lumii
Patria destinul Conducătorului
însemnînd viitorul — din lupte eterne
întrezărit.

Ne-au vărsat în ochi plumb topit
ne-au purtat prin închisori neguroase
ne-au fost acel soare negru ce-ntunecă
munți și mări
dar Torța nu putea fi orbită stinsă
destinul a vorbit cutezător lîmpede
cînd noaptea era mai grăa ca o piatră.

Ceaușescu
acel pisc de bazalt și de fier
de care se sfărmară valurile însingurate
ce lovesc fără milă.
El, El găsi acea făclie a revoluției
dînd viață și pace
strălucitorul timp —
Ceaușescu, destin și Patrie.

Victor Nistea

Conștiința blindată

O FIINȚĂ umană suportă presiunea întregului univers. Ar trebui s-o apuce spaima și să se sinucidă. O superbă nepăsare se citește însă în ochii oamenilor în fața dezastrelor și dacă se întâmplă ca unul din ei să-și piardă această nepăsare, tatăl bate totuși cu energie singur cuiele în scierul fiicei lui care s-a sinucis". (Delirul, Partea a patra, V). Această „superbă nepăsare” pe care omul, ca să nu se lase strivit, o opune uriașei presiuni din afară, a „întregului univers” devine în Cel mai iubit dintre pământeni ceea ce Victor Petrini numește **conștiința blindată**: „conștiința noastră — afirmă eroul trilogiei (vol. I, p. 54) — este adesea atât de blindată încât poți să tragi și cu tunul în ea și nu se clintește și asta nu pentru că simtem atunci ticăloși, monștri sau pur și simplu canali (e un fenomen natural și misterios)”. Ambele sintagme: „conștiința [...] blindată” și „superba nepăsare” se referă la același fenomen („natural și misterios”): e vorba de posibilitatea (opusă aceleia a implicării, dar la fel de necesară supraviețuirii speciei) pe care orice ființă omenească o are de a se detașa de, de a se extrage din chiar ceea ce i se întâmplă, de capacitatea noastră de a fi uneori liberi pînă și fața de condiționările cele mai presante: „Există în noi — explică în continuare Victor Petrini (vol. I, p. 164) — ceva autonom și mai puternic decît natura și locurile (și împrejurările, n.n.), de pildă am putea muri rîzînd, dacă moartea ne-ar surprinde într-o astfel de stare și, dimpotrivă, la nașterea copilului nostru să ne simțim doborîți de o tristețe de moarte.”; „bucuria sau durerea nu sint totdeauna fructul determinat al unor cauze determinate. Libertatea face să trăiască cu plenitudine totul, și atunci suferința în dragoste aduce din adîncuri bucurii străni și necunoscute, iar fericirea se colorează violent cu luminile infernului.” (vol. III, p. 210). Cu alte cuvinte e vorba de puterea de a rămîne indiferenți (sau de a ne păstra o doză de indiferență) în mijlocul luptelor, dramelor, tragediilor, catastrofelor la care participăm sau care se abat asupra noastră. În insul care cade de la o mare înălțime și care, căzînd, scoate un urlet de groază animalică, **cineva**, curios pînă în ultima clipă, „filmează” impasibil căderea.

Această **putere** Victor Petrini o deține într-o uimitoare măsură: „puterile mele pe care mi le știam atât de blindate”, va spune el către sfîrșitul volumului al doilea. O putere obișnuit umană, general umană devine la eroul trilogiei una aproape zeiască, supraumană sau inumană (ceva din toate acestea). Nici un proiectil, de orice calibru, tras de la depărtare sau din apropiere, nu reușește să spargă în cazul lui oglinda conștiinței; o oglindă **incașabilă**, „o senină pace interioară, indestructibilă”. În multe din cele mai grele, mai insuportabile împrejurări ale vieții sale: despărțirile de femeile pe care le-a iubit („Iată, ne despărțiserăm — o despărțire de Suzi, n.n. — și mă simteam perfect liniștit și detașat...”), moartea mamei, conflictele cu tatăl, războiul, spitalul, detenția etc., Victor Petrini izbutește (cel puțin pentru moment) să se desprindă, să ia distanță, să-și păstreze (sau să-și recapete imediat) **seninătatea**. Prin iadul căsniciei (relațiilor) sale cu Matilda, eroul care suferă cumplit trece în același timp plin de aroganța unui fel de miraculoasă invulnerabilitate. Iată cîteva din reacțiile tipice ale personajului la șocurile conviețuirii cu Matilda: după prima transformare a femeii iubite: „Iată-mă deci în aceeași situație ca predecesorul! Ce sfaturi îi dăduseră eu atunci lui Petrică? A — ha! Sfaturi știm să dăm și în orice caz gîndim în sinea noastră că nu ne aflăm noi în situația care ni se povestește, că am ști noi! e-he! i-am arăta, ce înseamnă să... Unde s-o fi dus? mă întrebai oprindu-mă din plîmbat și uitîndu-mă la ceas. În mod curios simteam în mine o veselie. Dădui din umeri. Primul șoc, pricinuit de primirea la ușă, îl anula pe cel de-al doilea, care ar fi trebuit să fie mai puternic.”; în plină criză conjugală: „Dar apele sufletului, despicate astfel, se uneau repede la loc și uitam ceea ce simțisem.”; după eșecul definitiv al relațiilor sale imposibile cu diabolică femeie: „...în mai puțin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total în suferință acceptînd acum fără să mai mă zbat eșecul meu cu Matilda” (sau: „Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simteam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detașată, liniștită, asemănătoare celei care ne cuprinde cînd ne gîndim îndelung la moartea noastră.”); în scena de la spital, cînd soția îi cere soțului, suspectat de o boală incurabilă, cheile de la casă („Tu

n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pămînt!”, îl lămurește ea) — apogeul urii eroinei: „Se ridică și ieși fără să se uite înapoi, deși o însoții cîțva timp pe lungul culoar cu o mică speranță că s-ar putea opri și să afle... Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla? Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simțeam liniștit... Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pămînt! Ei și? O simplă ridicare din umeri, un „ei și” minimalist parează teribila lovitură. Chiar cînd (ca să folosim expresia scriitorului) se trage în ea cu tunul (la figurat, desigur, dar uneori aproape la propriu), **conștiința blindată** a eroului rezistă cu brio: „războiul nu m-a traumatizat”, afirmă Petrini, după cum nu l-a traumatizat — adaugă el — nici prima perioadă postbelică: „ani senini au urmat pentru mine, în ciuda secetei și a sărăciei care însoțesc aproape în mod fatal pacea care urmează”. În intervalul celei dintîi detenții exercitiul de apărare prin detașare sufletească dă de asemenea roade excelente: „Deplasarea gîndirii și amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să rîd, să gîndesc la ceea ce vedeam, să pot să mîncînc, să mă culc și să dorm. Erau și înși care nu putuseră face acest lucru și se stîngeau ca o luminare în a cărei flacără, odată ajunsă acolo, nu știuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forța vitală de a se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atât de bine încît, dacă la expirarea termenului, în loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare [...], n-aș fi fost nici prea surprins, nici prea disperat...”. Dat afară din casă pentru a doua oară de către tatăl său, furia lui Victor, după o clipă, se potolește și se topește „ca și cînd n-ar fi fost”. „Curînd (după moartea mamei, n.n.) gîndurile mele (și continuă Petrini restrospectivă, n.n.) deveniră senine...”. **Conștiința blindată** rezistă pînă și impactului cu crima. Cele trei morți — nici una din ele inevitabil în lumina a înșeși datelor romanului — de care Victor Petrini se face în mod direct sau indirect vinovat (a Căprioarei, a gardianului de la minele de plumb și a lui Penea, soțul iubit ca din senin al nesincerei Suzi) nu lasă nici o urmă în sufletul eroului, nu stîrnesc nici un ecou, nu trezesc nici o remușcare. Orîcit de tardivă sau slabă: „în tot timpul și după încheierea acestui episod tragic (dispariția Căprioarei, măcelărită de „fata doctor B”), eram bine blindat”, mărturisește Petrini; „bine blindat” va fi el și fața de cele două crime certe ale sale: „Ascultă, Petrini, ridicai eu glasul (cel care vorbește aici e avocatul Ciceo, n.n.), poți trăi cu gîndul că l-ai aruncat pe acela (pe Penea, n.n.) în prăpastie?”. «Pot trăi pînă la adînci bătrînețe. Am mai aruncat o dată unul și în afară de pure idei de vinovăție, născute dintr-un exces de culpabilitate a conștiinței că am omorît un om, niciodată n-am simțit remușcări adevărate». Sint în desfășurarea romanului unele momente, precum acesta, al discuției deciseive dintre avocatul Ciceo și prietenul client Petrini, în care conștiința dispare din spatele blindajului ei protector: rămîne doar blindajul gol; un blindaj, am spune, extraterestru, construit dintr-un aliaj prea rezistent pentru legile noastre pămîntești.

INTR-UN roman saturat de evenimente și întâmplări senzaționale, în care istoria complotează cu destinul pentru a-l strîvi pe erou, loviturile ce se abat din toate părțile asupra acestuia nu reușesc totuși să-l atingă în înălțimea unde se refugiază. Explodînd sub plafonul de zbor al personajului, proiectilele nimicitoare se transformă în niște inofensivi norișori pito-rești. Uimindu-ne ca în privilegiul al genului, această forță de desprindere din brațele agresive, încolăcitoare ale concretului, această libertate față de immanent, această posibilitate de depășire a temporalului („Aici e eroarea, coborîm în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin temporalul din noi?”, spune și se întreabă la un moment dat eroul lui Marin Preda, ce poate fi pus din acest punct de vedere în paralelă cu Hyperion „nemuritor și rece” din poemul lui Eminescu) fac în același timp mai puțin credibilă suferința pe care o mărturisește Victor Petrini. (**Conștiința blindată** se moștenește; în orice caz o moștenește fiica lui Petrini, Silvia, mica zeitate, idolul eroului: „am înțeles — ne explică tatăl — că mica ei ființă se apără bine, era veselă, minca și dormea bine și încetul cu încetul se blindase (n.n.) împotriva a ceea ce la început o nedumerise, că nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolțeau în inima ei singurătatea și independența, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie

obraznică și încăpățînată, își retrăgea și ea afecțiunea pentru mama exact în măsura în care și mama și-o retrăgea pentru a i-o dăruî lui Mircea, exasperînd-o pe Matilda, iar acel minus în viața ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea, îi sporea sentimentul de independență și libertate.”).

Sursele ce alimentează puterea detașării senine de contingent, a libertății înalte față de determinările strivitoare ar putea fi orgoliul, poate chiar egoismul, dar și speranța și căutarea obstinată a fericirii (cu ochii la steaua fericirii, ceea ce se petrece în jur, pe pămînt își pierde din importanță). **Orgoliul**. Conștiința blindată este conștiința unui Gulliver în lumea liliputanilor. Care privește de sus nu numai la „semenii” săi ci și la nenorocirile ce se revarsă în direcția lui. Victor Petrini se consideră și este (prin pregătire, vocație și — pînă la un moment dat — profesie) un filosof. El se consideră probabil chiar un geniu: se compară cu Hegel, vrea să scrie „O nouă gnoză”, să devină „fondator al unei noi religii”. Îl caracterizează „trufia gîndirii” („În mine, cultura născuse trufie”) și un „neasemuit orgoliu”. După ce la Brațele de muncă i se oferă un post la deratizare, fostul profesor de filosofie cere o zi de gîndire și pleacă: „Ieși afară rătăcind spre casă, întîrziînd aici-colo să privești un cuplu de îndrăgostiți, sau bătrîni cu falcile tremurînde vegetînd prin scuaruri. Așadar, gîndii, la deratizare! Și eram stăpînit de o euforie ciudată, parcă jubilat. Surideam în sinea mea. Bietul Petrică, de care riscesem cînd îmi vorbisem cu atîta patimă despre l'Avenir de l'intelligence! Viziunea lui și a lui Maurras era idilică, nu la „coadă” aveam să fim puși, ci jos de tot, la deratizare. Simțeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a disprețui pînă în adîncul ființei mele (s.n)”. Forța eroului „așa de independent”, de a se detașa, a fi liber, a rămîne senin și vocația sa filosofică de excepție se implică una pe alta. Filosoful contemplă, iar condiția contemplării e detașarea, distanțarea senină, „impersonală”. Ca si Ilie Moromete, un filosof și el în felul lui, Victor Petrini are în cel mai înalt grad „plăcerea contemplației”. Pentru protagonistul ultimului roman al lui Marin Preda existența devine un spectacol ale cărui surprize îi provoacă „o mare veselie”, îl transpun într-o stare de „exuberanță”, de „euforie”. De aici acea aproape permanentă „jubilațiune” paradoxală a eroului tragic. Casa întuneată și imensă a acestui roman „negru” răsună de hohotele de ris ale lui Petrini: „hohote înalte de ris” sancționează frămîntările (de intelectual derutat de evenimente și de soț cu soție dificilă) ale lui Petrică. Mari valuri de veselie stîrnesc în sufletul eroului certurile cuplului Nicolau. Veselia nu-l părăsește însă pe Petrini nici în timpul propriului dezastru conjugal (căci îi vine și lui rîndul!).

Personajul lui Marin Preda e un lov care se amuză de catastrofele la care asistă sau pe care le trăiește el însuși. De spectacolul existenței înțelege să profite pînă la capăt, din plin; vrea să-l ridică pînă „și pantofii”: „Mi-am întins picioarele pe sub masă să-mi fac loc să-mi ridă și pantofii și am izbucnit într-un hohot mare” (episodul din circumsă cu Cubleş și fata). Marea distanță filosofică de la care contemplă lumea Victor Petrini devine uneori mult prea mare; dintr-o asemenea perspectivă totul riscă să pară comic (arestarea aceluiași Cubleş în timpul unei manifestații de 7 noiembrie, de pildă: „Probabil, gîndeam pe drum, că au vrut pur și simplu să-l scoată pe Cubleş din rînduri, să nu mai facă agitație, i-or fi dat drumul mai încolo, deși pistoalele pe care i le înfipseaseră în coaste nu promiteau nimic bun... Da, dar cum ar fi putut altfel să-l convingă? Pînă la urmă îmi rămase în minte doar momentul cînd colegul meu începuse să

Fotografie de Vasile Blendea

vomite și îl improscase pe polișt pe piept și pe cravată... Păstram risul în mine să-i povestesc și Matildei, să ridem împreună... eram foarte veseli...”). Sint situații în care seninătatea impersonală a eroului e omenește inacceptabilă. **Egoismul**. Forța de a te desprinde din lanțul determinărilor, de a te „rupe” din context, de a uita, de a te închide (adăposti) nepăsător la ce se întîmplă în jur în turnul de fildes al contemplației pure, de a te simți sau de a vrea să te simți liber, asemenea „omului de odinioară” (primitiv), neîmpovărat de obligații și porunci (după prima noapte de dragoste cu Suzi, eroul reflectează: „Ar fi trebuit deci să plec, să părăsesc acel trup asemîni omului de odinioară, care, zăbind în pădure o femeie, o fugărește, o prinde, o posedă flămînd, apoi, fără gîndul că o părăsește, o părăsește totuși, cum părăsim fără gînd ceea ce nu ne aparține... Intîlnirea în mijlocul naturii sălbatice vointa divinității și ceea ce ne aparține e doar libertatea noastră, un sentiment atât de firesc și de total, încît nici gîndul, nici impulsul înconștient nu ne vin de a o stingheri pe-a altora... Sintem toți zeițați ale acestui pămînt...”), este desigur și o forță egoistă, de apărare a propriei ființe, de autoconservare. În privința „egoismului”, s-ar zice că Victor își moștenește bunul. Vizitîndu-l odată, după eliberarea din detenție, îl găsește într-o dispoziție rea, de acră indiferență: „Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întîmplase, nu-l interesa decît ceea ce i se întîmpla lui”. Se poate spune că, la un nivel superior, și lui Petrini nu-i pasă decît de sine, de gnoza lui, de noua lui religie, de iubirile lui, de fericirea lui. Fericirea. Speranța fericirii, „despre care — spune eroul într-un moment în care i se pare că a pierdut-o definitiv — nu bănușisei ce întîndere are în ființa ta și cît de adînc este ea împletită cu bucuria de a trăi, bucurie care pînă atunci crezuseși că e autonomă și nu poate fi alungată de nimic”, convingerea că ești un „ales”, că fericirea îți este predestinată ne înzestrează cu o putere ce ne dă sentimentul invulnerabilității. Conștiința se blindază prin însăși obsesia fericirii: nimic din ceea ce nu are legătură cu această obsesie nu ne mai poate atinge. În volumul **Alianțe literare**, în studiul consacrat lui Marin Preda, vorbeam de „capacitatea personajelor scriitorului de a simți bucuria, de a fi sau a deveni senine”. Ce relație există între această capacitate și **conștiința blindată**? Cu alte cuvinte, ce a fost mai întîi: seninătatea sau detașarea superioară, fericirea sau „egoismul”? Ne aflăm în fața unui complex de interdeterminări, din care, firește, nu e ușor să alegi cauzele de efecte.

Valeriu Cristea

Imn

Hotarul nostru e lumina
din ochii noștri-ndrăgostiți
averea noastră este mina
de oameni liberi și cinstiți

ne-au năvîlit trufași barbari
corăbii triste ne-au prădat
dar ne-a rămas încă-n fruntarii
nisipul alb nevinovat

dar ne-a rămas o mare neagră
și-o palmă de pămînt cu dor
și-avem de dat o țară-ntr-o
cu tricolor copiilor.

Te strig din piatră și din apă
te strig din Decebal să vii
ca să iubim pînă la soare
nisipul sfintei Români.

Ion Nicolescu

CONSTANTIN
BACIU:
Amintiri

Proză și modernitate

RESTANȚELE PROZEI. Față de poezie, teatru sau artele plastice, la capitolul innoirilor, proza noastră a rămas un timp în urmă. De ce? Uimirea e îndreptățită, căci s-a zis că proza este cea mai propice „descendentalizării”; s-a zis că romanul, de pildă, e singurul gen literar „neoficial”, genul cel mai descentralizat (Bahtin). Or, mare parte din scriitorii noștri au făcut din roman un gen foarte oficial, în sensul conformării asidui la structuri cunoscute, la scheme „paternare”.

Restanțele prozei sunt vizibile nu doar raportându-ne la poezie sau la teatru, ci mai ales față de progresele comunicării în genere. Și față de moduri (devenite operante) de codificare a evenimentului, a trăitului, azi.

Dar în treburile scrisului e posibil ca restanțele celor mulți să fie plătite, recuperate, prin câteva apariții semnificative. Ceea ce se petrece la noi în ultimii ani.

Reevaluarea ideii de text literar. Această reevaluare se face în sensul apropierei prozei de firescul comunicării. Pe de altă parte, proza își extinde puterea de cuprindere a acestei lumi cu dimensiunile remăsurate de gândirea de azi.

Așadar noțiunea de text este redefinită. Are loc o masivă inserțiune de materie considerată până acum ca neliterară. Din spre lume spre literatură vin curentii multipli și scriitorul învață să-i capteze. Aceasta în avantajul autenticității, al ideii de complexitate. Firul epic este întrerupt, în pagină sunt introduse detalii notate „pe viu”, sau fragmente dintr-un cod normativ, dintr-un ziar, sau e introdus un relansator textual, sau stenograma unei conversații de pe stradă. O replică din public e investită cu sunet de document. La urmă, pagina literară nu mai este „făcută” de autor; ea devine o țesătură (textum) de voci, de acte pe cale de a se efectua.

Această nouă atitudine față de text a condus la crearea unei noțiuni operante: **practica textuală** (termen folosit de francezi), sau **textuare** (termen susținut la noi de Gheorghe Iova). Ideea de „a crea” se află, nu opusă, dar într-o relație specială cu „a alcătui un text”. Fiind, această practică nu mizează doar pe antreprizantare.

Conștiința textualității. Notăm câteva propoziții care țin de o conștiință modernă a scriitorului: „Eu scriu ca scriu”. Sau: Eu aleg un mod de formalizare pentru cele văzute, trăite, petrecute. Sau: Eu transform în text o întâlnire dintre corpul meu și lume. Și: A fi conștient că scriind poți fi absorbit ca parte integrantă a textului, poți cădea în capcane ritualiste, poți zgîndări răni narcisice...

Când această conștiință a textualității funcționează, nu se produce acel tip de confuzie romantică eu-lume. La romantici, eul este lumea. La realisti critici, eul este în lume. O conștiință modernă zice: „Eul nu este în lume, este una din granițele lumii” (Wittgenstein).

Orbii și elefantul. În legătură cu paragraful precedent, transcriu aici o parabolă chineză, despre limitele cunoașterii senzoriale sau despre limitele reflectării în literatură:

Trei orbii, care ignoră ce este un elefant, îi pipăie în diferite părți ale corpului. Primul, care atinge unul din colți, zice: „Un elefant este un obiect ascuțit”. Al doilea, care îi pipăie un picior, zice: „Al doilea, care îi pipăie un picior, zice: „Un elefant este o coloană”. Al treilea îl atinge coada și zice: „Un elefant este un șarpe”.

Despre lada cu gunoi. Într-o discuție, un cunoscut îmi zice: Exigențele scrisului modern impun oare să aruncăm la coș literatura tradițională, procedeele ei minunate? Îi răspund că eu văd în scrisul modern un aprig apărător al tradiției. La nevoie, autorul modern relansează textul clasic, îl scoate din coșul cu gunoi la care îl sortese autorii mărunti. De ce spunem că textul modern apără tradiția? Opera clasică (exemplară, canonică) ajunge la un moment dat în conflict cu trăitul, cu spontaneitatea trupului. Rafinarea literaturii merge în sensul excelării culturale, în sensul contrarietății naturalului. Survine știutul conflict natural-cultural, trup-lege etc. Intervine atunci gestul firesc (numit uneori și „gest novator”) care își propune reconectarea scrisului la temelurile sale naturale. Infuzia de anti-convenție, de anti-normă reglează deodată distanța estimă între constrângerea culturalului și libertatea naturalului la om.

Reglarea distanței între text și trup. Confucius, Socrate, Hristos îi ceartă pe cărturari, pe minutorii de dogmă, pe păzitorii de legi cum că ei denaturează Textul, legea, dogma, canonul; că propagă eronat și mediază grosolan raportul între om și scris.

În epocile moderne se întâlnesc măsuri strigătoare la cer ale unor texte mari. S-au văzut cazuri când un citat din Marx servea la justificarea unei acțiuni contrare aceluia citat.

Cele mai multe insurecții culturale, reforme etice sau literare se petrec pe acest teren: repunerea în discuție a distanței între trăire și codificarea trăitului.

Există și o tradiție care are atâtea variante încît poate să justifice orice oportunism. Pe asta se bazează inflația verbală și non-valoarea. S-au văzut cazuri când un model ilustru era invocat în apărarea unor aberații (care, chipurile, s-ar reclama din acel model). Andre Gide, în **Prometeu rău înălțat** (reper devenit tradițional), dă friu liber unei libertăți motivate. Dar un autor, zilele trecute, își raporta la acest reper un roman cîrpit cu real și fantastic, cu anacronisme istorice, cu salturi arbitrare în timp — erupții de gratuitate, pe fond de grafomanie cronică. Așadar harnicii plămuitori își

însușesc libertatea modelului, nu însă și motivația.

Anticii știau că text înseamnă urmă, amprentă. Urma unui obiect atestind obiectul. Dar și urma omului lăsată în tot ce atestă el. Și urma celui care a numit obiectul acum 1000 de ani. Mistica numelor, la cei vechi, e un indiciu că descoperirea textului a izbit ființa umană mai tare decît descoperirea roții sau a focului.

Captarea infinitului mare. Corespondențele (așa cum apar în **Cartea mutațiilor** la chinezi, în **Învățătura Shastra** la hinduși, în **Tabula smaragdina** a lui Hermes, în sistemul **da'wah** la arabi) sînt tentative de a restitui întregul, țesătura (textura) lumii. Corespondențele sînt prima lecție despre negarea enunțului linic; negarea tendinței formei de a domina conținutul.

Cei vechi făceau pași însemnați la acest capitol. Ei ziceau, de pildă: numele autorității este arama; sau: oasele se numesc restricție, etc. Adică omul presimțea că pentru a capta infinitul în nume trebuie să neghe o parte a numelui, să-l deplaseze încetul cu încetul spre anti-nume. Așa s-a descoperit, în timp, că anti-numele captează și stimulează o energie umană specifică, cu putință de a fi folosită.

Intuirea puterii în textul captator, depozitar și minutor de rezonanțe multiple a făcut ca acest demers pre-științific să se orienteze și spre ezoterism. Dar științele de azi, cu alte mijloace, repun în circulație informaționalul dens al acestui demers integralist.

Energia presemanticii (Sau: căi spre infinitul mic). Este posibil că „înregistrez” parte din vasta energie presemanticii a ființei. Adică să captez acea mobilizare a cimpului biotic din trup, foșnete celulare, schimburi de fulgere bio-electrice din creier. Acest aspect conduce la una din dimensiunile mari ale scrisului modern. Începutul a fost făcut; se poate urmări, conștient pînă la un punct, intrarea în pagină a unei cantități de energie presemanticii. Sigur, din moment ce este energie, ea nu va avea un echivalent în semne verbale. Ea se va manifesta prin redistribuirea codurilor verbale, prin clințiri sintactice, prin perturbări în linearitatea frazelor.

Avangarda franceză a mers, în deceniile șapte-opt, în direcția descărcării/participării pulsionale. Autorii proiectează, la stimulii diverși, un complex de voci genetice, o configurație de pulsuni, pe care le încifrează în limbaj. S-ar zice că francezii înovează dintr-o furie proiectivă. Recolta e bogată, impresionantă, ciștigul e evident, dar rezultatul este unilateral. El servește mai ales sondării abisale. Există însă riscul de a distruge obiectul în subiect.

Aflăm despre eferescența novatoare din scrisul italian (neoavangarda, post-avangarda, transavangarda). Modernismul italian pare să evolueze spre un efort de totalizare, de sinteză a celor mai eficiente direcții literare ale secolului. Se mizează pe puterea scrisului de a restitui viziunea unitară a lumii după o fărâmițare datorată exceselor, căutărilor eterogene.

A ajuns veste la noi și despre inovația din scrisul american, căutări formale dezlanțuite, mergînd mai ales spre discontinuitate în discurs, libertatea frazării și montaj caleidoscopic în roman. Seta de mișcare, de restituire dinamică a realului, își asociază și experimentul grafic, ingeniozități de punere în pagină.

LA NOI, câteva apariții recente, adăugîndu-se altora pe care le-am semnalat altădată (vezi: **Tensiuni innoitoare în proză**, în „Viața Românească” 1978; **Ce e nou în proza scurtă**, „Orizont” 1979; **Bețe în roata experimentului**, „Echinox” 1980) arată că în proza ultimilor ani se

CARNET

Din Jurnalul meu

3 martie 1955

Alaltăieri, a fost Traian Coșovei la mine. Bietul om! Se zbate în mare mizerie. S-a căsătorit de curînd, are un băiețel de trei luni. Copilul e bolnav, nu crește în greutate, are nevoie de lapte „Eledon”. Nu i-l poate procura.

„La negru” costă o mie de lei.

Coșovei are o față bună, de dulău roșcovan. Îl vezi imediat că e lipo-vean. — Cîți ani ai, Coșovei? — 34.

Pare mai în vîrstă. Mai are un frate (pescar) și două surori.

— Cum ți-a venit să scrii? — îl întreabă Florica.

Coșovei suride, dus pe gînduri. — Aveam vreo treisprezece ani. Tata e pescar. Porneau la pescuit. Eu rămîneau singur... singur cu mine, în fața apei. Stam singur, bărcile prionite scîrțiau... ce era să fac... mă gîndeam... D-aici poate mi s-a tras. Cînd i-am arătat lui tata cele dintîi versuri, s-a încruntat: — Fugi d-aici... le-ai copiat din cărți. Nu m-a crezut.

Coșovei are o singură odaie, în strada Roma, 55. E și dormitor, și sufragerie, și bucătărie, și birou. Sobă de tuci. — Și poți să lucrezi, Coșovei?

Coșovei e dus pe gînduri, dar se luminează îndată: — E destul să-l văd că-mi trece orice supărare. (E vorba de copilaș).

Îl pun să facă două cereri pentru „Fondul literar”: una pentru un ajutor bănesc, cealaltă pentru medicamente. Aflu că a dat un fragment dintr-un volum de reportaje la „Gazeta literară”, dar că i s-a respins. Seara mă duc la redacție. Îl rugasem să vină și el. Cîtesc fragmentul. E plin de imagini superbe.

Eugen Jebeleanu

produce o deschidere însemnată. Constatăm originalitatea acestei deschideri, ne-dependența ei față de tendințe dinafară. Iată cîteva titluri:

Podul aerian de Marian Popa este un caleidoscop de personaje și întâmplări alcătuit încetul cu încetul o lume unde reflexele puerile încep să prindă rădăcini și unde există riscul ca un ciudat proces de infantilizare să ajungă mod de viață, Roman polimorf, dialogesc, parodic: demistificarea unor clișee curente, a unor mituri culturale sau subculturale.

Viziunea viziunii de Marin Sorescu este o lucrare complexă. Aici ne limităm doar la semnarea unor trăsături care fac din acest „roman într-o doară” o scriere aparte: carnavalescul ca recuperare multiplă a adevărului social; ironia, burlescul, antiretorismul; propensiunea ludică venind ca răspuns la agresiunea unor stereotipii cotidiene.

Căii sălbatici de Radu Mares. Vom defini succint cartea prin cuvintele personajelor ei: „un roman unde caracterele încă necristalizate își caută forma”; o fotografie a realității, totuși; dar o fotografie în infraroșu, surprinzînd și „o realitate dincolo de vizibil”.

Octombrie ora opt de Norman Manea. Prozele rezistenței omului în fața unor factori de alienare. Povestiri construite pe „etaje de întâmplări”, planuri care se întretaie, plurivoce. Frază are adesea meandre, arborescență, salturi semantice, și mereu adecvare la personaj; e o explozie verbală, eliberare de energie lăuntrică, dînd stilului o notă de vitalitate. Deși sondează o temă dificilă — locul unde conștiința individuală se întîlnește cu subconștientul colectiv — limbajul acestei proze are precizie, relief, concretețe.

Comisia specială de Ion Iovan. Un roman („contexte”, zice autorul) în care discontinuitatea narării și inserțiunea de „document” naște senzația de complexitate, puls vital. Secțiuni din viața unei comunități de azi, atestate prin textul membrilor ei: memorii, cereri, sesizări, rapoarte, informări, delațiuni: un repertoriu de stereotipii suverane, clișee verbale revelatoare și expresive, forțată cotidiană: totul creînd fundalul unei tragedii.

Acte originale / copii legalizate, de Gheorghe Crăciun. Un volum complex.

articulare fluidă a părților lumii sondate. O proză descentralizată. Citez din pagini diferite: „Bucuria privirii, ieșiri în aer liber. Trăirea în natură și natura trăirii. Scrisul ca terapie, ca salvare, ca ridicare la putere, scrisul ca sfîrmare a dogmei că exist simplu și aparent. Țesătura de oameni care discută. Textul lui auzit și reproduș din viață”. Notății despre scris, dar acestea nu abundă, căci prozele sînt în principal despre grupuri umane, locuri, trăiri.

Despre cărțile lui Mircea Nedelciu s-a scris mai mult. Este cazul, rar întîlnit, al unui autor care, deși propune perspective noi în discursul epic, este receptat prompt, cu simpatie, fără parti-priuri. Caz într-adevăr rarism.

Printre prozatorii tineri și foarte înzestrați, pe care i-am remarcat din reviste, îi semnalăm pe Gheorghe Iova, Gheorghe Ene, Irena Taleban, Cristina Felea, George Cusnăreanu, Nicolae Ilescu, Ruxandra Montoaru, Dan Petrescu, Lucian Petrescu, Aurelian Iorga, Daniel Vighi.

Pașul și impasul. Așadar pașul e făcut, se statornicește procedee noi, crește receptivitatea la complexitatea lumii și la mutațiile produse în comunicare, azi, diminuează teama de real.

Impasul se întrevade în unele incertitudini privind modul optim de formalizare. Iar la nivelul expresiei, impasul e vizibil în extazul fărâmițării. Sigur, fărâmițarea discursului permite încifrarea lavel pulsionale în vorbire, iar în plan social, eliberează și canalizează pozitiv o masivă energie, a negării. Dar acest proces (emietarea) trebuie considerat ca un stadiu intermediar, de sondare, de forțare a limitelor lumii cunoscute. Un koan celebru ar defini acest stadiu prin propoziția: „La mijloc, muntele nu este munte”. Dar de aici mai urmează o treaptă, necesară, spre o nouă viziune a întregului: „La sfîrșit, muntele este iarăși munte.”

Undele N-400. Se poate demonstra experimental că literatura modernă ridică potențialul cognitiv al cititorului, altfel de cum o face scrisul clasic. Studiind undele cerebrale, s-a descoperit recent o armonică, numită N-400, unda potențialului cognitiv. Ea apare în creier cînd omul recepționează un mesaj de un nivel deosebit, ceva de tipul legării contrastelor, sau de tipul paradoxului, sau de tipul frazei în care s-a produs o anume perturbare în seria logică. Nu este deci vorba de dificultatea informațională a mesajului, ci de remodelarea sintactică, de mișcări infinitezimale care se produc în legarea părților.

Examenul undei N 400 ar putea fi deci unul din primele teste pentru a verifica efectul pozitiv, efectul de adîncime, al unui produs literar. În același timp, așa s-ar putea verifica și autenticitatea unui demers novator, valoarea sa. Se constată că gratuitatea și linia de jos a scrisului ludic nu declanșează în creier undele N 400. Pe această cale se vede că frecvența, densitatea, focalizarea și constanța undelor N 400 diferă la lectura unor autori pe care opinia critică îi repertoriază mecanic în aceeași clasă de valoare. Dacă acest procedeu de verificare ar deveni curent, ar apărea destule surprize, căderi din clasamentele de ocazie, dar și confirmări meritate. Încercările de perfectare a unui test de verificare pornind de la undele N 400 sînt încă la început. Nu știm dacă în alte țări această sugestie a studiului EEG a fost folosită în literatură.

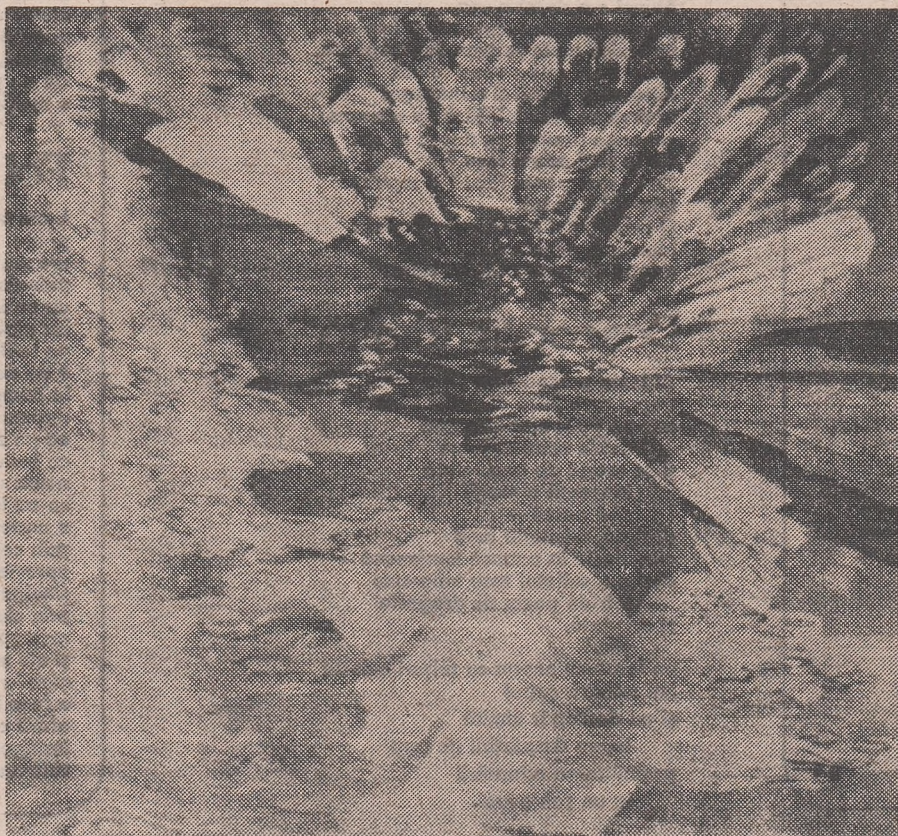
Posibil dialog.

Borges: Opera literară este inutilă ca orice altă operă omenească.

Carlyle: Util este însă faptul de a o executa.

Fructul actelor omenești. O veche întrebare: ce este mai important, traseul sau ținta? Produsul sau procesul producerii? Toate învățăturile perfecționării au pus pe primul loc **actul**, făptuirea, traseul. Ceea ce se numește „operă deschisă” convine spiritului modern pentru că dă prioritate actului și nu propune o țintă obligatorie, refuză închiderea temel la ultima pagină a cărții. Opera deschisă diminuează întrucîtva sentimentul decepției de a ajunge la capăt, de a sfîrși actul, de a te sfîrși.

Vasile Andru

TITINA COMȘA : Asfințit marin

Nicolae ARIEȘESCU

Măr

Iată, în ramuri fructe-mi cresc
Și mă-nfior de frunza ce m-atinge,
O, suflet blind cu cită-nfrigurare
Îți mai adie lacrima în singe ?

Și picuri mari de ploaie ți se zbat
Prin ramurile dese și rebele,
Vreun fluture deplin se odihnește
Ducindu-și lin polenul înspre stele.

Și pleoapa mi se-anină iar de tine
Și-n floarea albă-aș vrea să odihnesc,
Și mă-nfășor în frunza ta subțire,
O, dulce, blind și aspru măr domnesc.

Spleen

Umbra ce se pierde în lucruri,
secundă mărturisind iubirea de sine,
iată, ruginind în ramuri
clipa ce mă atinge subțire ;
lumina, o pulbere grea
plutind ca o rivnă săracă
închide speranțe tirzii,
lucrează în noi și ne sapă ;
o lacrimă smulsă de aer
îmbracă tristețea-n amurg,
o, vuietul clipei răsună
și-adie încet și eu curg.

Stare

O bucurie mărunță mă traversează,
două-trei fire de iarbă subțire
urcă în mine, lucrează –
păsări săgetind cerul în plutare ;
o șoaptă atinge lumina
și nervii-mi tresar în desfrîu,
sub pleoapele tale în somn
nu-i niciodată tirziu ;
virtutul năting dinspre mal
e-un semn de plutare înaltă,
ascultă doar clipa ce vine,
sfioasă și proaspătă haltă.

Dorință

Cireșele ce-mi inundă iarbă
și firele lungi ce tresar,
iată, sub pleoapa ta ninge
acum și se face februar' ;
și clipa rămâne meschină
vibrind de tristețe pe rind,
o, firul de iarbă rămâne
trufaș și senin și plăpind ;
și pinza de cer este nouă
și sufletu-ncet mi se pierde,
coboară-ți în pace privirea
în iarbă cea crudă și verde.

Răspuns

Cineva trece prin mine
ca printr-o coajă de sticlă,
mă sfidează fără-ncetare
și mușcă din mine o clipă ;

nu-mi e rușine : mă tem
de frumoasa privire ce ești,
dar nici cu fugiții, eu bir
nu dau, oricât strălucești ;

de-atita răsfăț mă mai mir
cum de iubirea-ți e vie,
cum de în strigătul tău
e-atita lumină-n vecie.

Sens

Muntele stropit cu frig se-ngălbenise
prin lumina vegetală mai pluteau
rănite pleoape încă ninse
curgere-n zvon de ape se-mplineau ;

prin ochiul scuturat de visuri
fire de vint adulmecau subțire
spre depărtarea lumii nesperat
noi colindam sălbatica rotire ;

o, nemișcate clipe se scurgeau
și aripi mari de păsări în afară
urcau în răzvrătirea lumii
sensul știut ce se-mplinea să doară.

Otilia NICOLESCU

Leagănul

Leagănul impletit din plante bătrine
mirosea a miere și a crin
din el roșese șopirla
și vinișoare de singe
au curs pe iarbă.
Deseori mă uitam
la leagănul impletit din plante bătrine
care mai mirosea încă
a miere și a crin.
Uitate aici – cărțile și cheița de aur
din loc în loc, un abur tămios
și eu bucurindu-mă de aromă
adormeam pe o plutire de liniști
visam o floare picurind singe
și cineva șoptea :
trădare ! n-ai știut ? fugi !
și eu fugind ajungeam
pe o galbenă colină
mă trezeam cu o mihnire în brațe
și pe o neînțeleasă mihnire alunecam
pînă în leagănul impletit din plante bătrine
aici o cheiță lumina
și eu vedeam pentru o clipă inima
și fluturii ei bolnavi.

Uitată stau

Șovăitoare împărății
ce nouri se îmbulzesc
la poarta voastră ?
Cel înșelat mai suie pe colină
pe față poartă pinza
de topitură albastră

Lipsit de certitudini
cel înșelat
îl bănuiam de mult
eu alungata din aerul de seară
uitată într-un vis
robită ascult
cum scutură copacul
coroana lui amară

Lipsit de certitudini
cel înșelat mai suie pe colină
pe față poartă pinza
de topitură fină

eu alungata din aerul de seară
uitată stau, ascult,
cum suie dinspre mlaștini
pe nuferi putrezii vara.

Papagalul

Am suspendat țărnul
pentru zgomotul zidului năruit
semnul zăpezii învețise în timp ce
luna se indușoa între hotare.
Adunasem de-a valma sunetele
așezasem aiurea glonțul în pipă
dar cu multă grijă
am aruncat lasoul visului
în piriul derutat.
Atunci s-a deschis ușa
și salturi necunoscute m-au împins
pe scena unde se juca Shakespeare.
O flașnetă rotea aerul ruinat
mirosea a ceață și a mușgai
în timp ce Hamlet, fără de răspuns
coborise treapta ce ducea la rai.
Ce se mai poate face ?
Ce se mai poate face ? a repetat
bufonul derutat.
Și papagalul m-a trezit strigînd :
Minciuni, minciuni,
e totul de-a-ndaratelea rulat.

Descopăr uimită

Aidoma procedelor păgine
trupul meu intră din cînd în cînd
într-un tipăt nepămîntean
ucide această lume
și se roagă de necurmata
inocență a morții
să-l nască –
desigur, memoria mea
ciugulește la o masă luminoasă
desigur, sufletul meu înflorește
într-un poem de dragoste
și deodată,
țac,
un foarfece enorm cu tășuri celeste
îmi retează capul
și eu descopăr uimită
legea despărțirii de trup
posibilitatea adaptării
la un șah astral.

Adrian BELDEANU

Jilțul

Jilțul se leagănă singur
e o iarbă lemnoasă
de cite ori îmi amintesc de călătorii
de o sărbătoare în care te afunzi ca într-un lac azuriu
am plecat cu smochine în jurul gîtului
eu am găsit pe jilț
eșarfa ta de coral o despărțire
altfel nu se putea
grădina se umpluse de zile cu funigei
străzile își rostogoleau chei de automobile
pendule stricate
pe care puștii le azvirleau într-un punct fix,
totul era liniștit
doar zidurile se sfîșiau sub o lampă strivindu-se
ca o piersică
...jilțul acela.

Mecanică fină

Pachetul de țigări a ars în șuvițe
e aici un vitraliu care noaptea învie
luminile din case se sting
lămpile din tavan cad pînă la jumătate
eu rătăcesc mi-e părul sub burniți
iar din cantalupi curge un sîdef de semințe
semințele ascuțite ca niște bărci
ambrozia e un lapte de iapă
o iapă rătăcită lingă o intrare de metrou,
ascultă, toate acestea mi s-au părut
la etajul cinci în blocul din colțul străzii
locuiește un băiat fantastă de la mecanică fină
el știe să povestească frumos
nu mai încerca să pleci altundeva
el îți aduce în apartament totul
cearceafurile se preschimbă în nuferi și candel
rotitoare
orașul duce un gust al vîntului ce impresoa
cu iod și cu sare un aer de mare
țărnul s-a apropiat de bariere
el povestește foarte frumos despre vitralii
și despre cerbii ascunși în cilindrii automobilelor.

Utrillo

S-a întunecat lumea, s-a luminat
ca un var strivit
ca un bec scoțind aburi groși, respirînd parcă în ger,
un bec ce afuma
ca o lampă de gaz într-o circumă veche
am intrat într-o lume a lui Utrillo
și am amanetat totul pentru catedrale și case
iar aici prin orașul meu bîntuie o pelerină de praf
un macferlan atunci cînd incalec pe o bicicletă
de care s-au lipit o mulțime de plicuri
poștele zac despicate de dragoste și melancolie
am intrat într-o lume a lui Utrillo
în orașul meu amanetînd sentimentele și sălcii
s-au dezlănțuit pretutindeni un ocră și un albastru
de prusia
o declarație ultimativă a iubirilor
pretutindeni sînt lumi și nume atît de complicate
cu multe litere
o dezbinare de lacrimi
de ce se inmoaie zidurile, se întind geamurile
ca niște brațe de inecați
niciodată n-am să-mi achit datoriile genelor
datoriile buzelor și un sărut fără cereri cu timbru sec
pleacă, – întoarce-te pe o bicicletă
de pe ghidonul căreia se desfac înrourînd
o mulțime de plicuri.

Foi subțiri

L-am mai văzut undeva
poate
am mai fost pe aici și nu îmi aduc aminte
peisajul acesta cu aerul rotunjit
ca un imens gălbenuș
iar ploile curg uleioase, picăturile cad drept
pe tabla acoperișurilor
e un viscol de alică și praful de pușcă mi se usucă
în pumni
marmura are vinișoare verzi prin trandafiriul
ca un semn ce vine atît de rar și adînc și
cu luciul liniștei
acum se îndoaie semnul de întrebare al turlor
ce-au împuns cerul ca niște sini
e undeva o palmă cu degete desfăcute ce s-a înălțat
prin ceață departe
oprește-te, – nu vezi că ți-au crescut aripi
smulge-le, aruncă-le în topitorii de bronz
prin cluburi la biliard în loc de mingi
rostogolim portocale
și ele se aprind într-un aer inocent
mobila se mișcă încet pe lingă pereți pentru
a face loc umbrelor
afară cad ghimpi de asfalt
însingîrînd cauciucurile automobilelor
vine un amurg din foi subțiri de metal înroșit.

V. Alecsandri – Corespondență (III)

ÎN AL TREILEA an al domniei sale, Alexandru Ioan Cuza e confruntat cu probleme complicate, de ordin internațional și în primul rind de recunoașterea unificării politico-administrative, cu un singur guvern pentru Tara Românească și Moldova, contrar stipulațiilor marilor puteri. Cine altul decât Vasile Alecsandri putea, în continuare, să reprezinte țara oficios, pe lângă unele din acestea, ca Franța și Italia, pe al căror sprijin conta, și chiar ca Anglia, mai rezervată? Era un călător încercat, dispus să înfrunte distanțele cit de mari, oricare ar fi fost piedicile. De pildă, pentru iniția misiune din anul 1861, drumul de la Galați la Viena, pe Dunăre, a ținut două săptămâni! De la Paris, la 27 aprilie 1861, comunica atît principelui, cit și fratelui său, Iancu, rezultatul vizitei sale. Nu izbutise a-l vedea pe împărat, dar a fost primit cu bunăvoință de principele Napoleon și de Edouard Thouvenel, primul ministru, care-i recomandă „să evite precipitățile”, dar „Camera moldavă votase deja unirea celor două Aduări la București”.

Alte două probleme, iritante și ele, dar mai puțin importante, au fost lămurite cu prilejul întrevederilor. La sfîrșitul lunii, Alecsandri era la Torino, capitala regatului italian, și-i comunica lui Iancu, la 1 și 2 mai, rezultatul audienței la președintele Consiliului de miniștri, Cavour, „acordată fără întîrziere”, amintindu-și îndată că-l mai primise cu doi ani înainte. Aceleași mărunte probleme, exploatate de dușmani, au fost ridicate și atunci, dar, după explicațiile încercatului diplomat, ele au fost considerate închise. La 5 mai, urmează un întins raport către Cuza, căruia-i comunică rezultatul favorabil al întrevederii cu Cavour, care-și exprimasese dorința „de a stabili între cele două națiuni, cea italiană și cea română, legături mai intime, în vederea intereselor reciproce ale viitorului lor”. A fost primit, după trei zile, de regele Victor-Emmanuel al II-lea, care și el și-a amintit că-l văzuse în 1859 și căruia i-a înmînat scrisoarea lui Cuza. Întrebat dacă acesta e mulțumit, Alecsandri răspunde așa fel ca să justifice actele de desăvîrșire ale Unirii:

„Nu, Sire, căci Prințul se găsește în greaua situație de a ocupa în același timp două tronuri, de a prezida două ministere, de a supraveghea lucrările celor două Camere, complicate cu o treia putere numită Comisia Centrală; astfel încît, nevoit cum este de a se transporta cînd într-o capitală, cînd în alta, prințul domnește și guvernează din căruța poștii; este o grea sarcină pentru un singur om...”

Printr-o indiscreție, niște arme trimise pe calea apelor de Italia fuseseră interceptate, dar guvernul român izbutise să le trimită înapoi, cu toată dorința turcilor și a austrieților de a și le însuși. Violența de această situație fuseseră alții. Principele are însă grijă de armată, al cărei efectiv s-a ridicat la „aproape 25 000 de oameni, trupe regulate, fără a mai pune la socoteală corpul neregulat”. Se vede că acesta nu era altul decît faimoasa „gardă civică”, organizație politică paramilitară, controlată de liberali. În fond, tînărul regat al Italiei conta pe sprijinul Principatelor Unite, în cazul redeschiderii unui conflict armat între Austria și Italia. Alecsandri l-a asigurat pe Victor-Emmanuel că domnitorul Cuza e un om curajos (textual „un homme de coeur”), decis să meargă pe urmele eroice ale Italiei (ceea ce s-a realizat în 1877—1878!).

Întors la Paris, diplomatul român s-a luptat ca la Expoziția Universală de la Londra, țara noastră să aibă un pavilion al ei, iar nu unul integrat în acela al Turciei. În scrisoarea sa către Comitetul Central al acestei expoziții a apărut poziția „comercialmente vorbind, cel puțin” de „stat separat, cu totul deosebit de Turcia” și, spre a cuceri această poziție independentă, a accentuat dorința de „a-și extinde cit mai mult relațiile comerciale cu Anglia”. La Londra, obținut aprobarea în principiu și, comunicîndu-i acest rezultat fratelui său, exclamă strengărește, învîrtindu-se într-un picior: *God save the Queen* (domnea regina Victoria!). Ministrul Afacerilor Străine al Țării Românești îi aduse la cunoștință „succesul deplin” al misiunii sale la Londra.

În noiembrie 1861, Alecsandri era din nou la Paris și-i scria lui Cuza că se socotește un simplu particular, deoarece Măria Sa nu-i trimisese „nici un rînd de aprobare sau dezaprobare în legătură cu rezultatul ultimei [...] misiuni în Franța și Italia”.

Neînțelegera a fost aplanată și Alecsandri și-a continuat în următorii doi ani misiunea de agent al Principatelor Unite la Paris. În această calitate a fost primit la 30 noiembrie 1865 de Napoleon al III-lea în palatul de la Tuileries, „într-o audiență foarte scurtă”. Împăratul l-a recunoscut și Alecsandri i-a mărturisit fericirea de a fi primit pentru a patra oară în audiență intimă. O misiune franceză pregătea în acel moment „instrucția și organizația militară a armatei noastre”, cu un efectiv de „treizeci de mii de oameni înarmați”, dintre care „25 000, bine

disciplinați”, sînt „în stare de a intra în campanie”. Împăratul s-a interesat de poziția internă a Principelui, de situația țării față de conjunctura internațională, și anume de sentimentele acesteia față de problema poloneză (care cucerise la noi opinia publică).

La răspunsul măgurilor al lui Cuza s-au adăugat și mărturisiri „de mina stingă”, care l-au încurajat pe Alecsandri, la 31 decembrie 1863, să-i măgulească tinerețea și cuceririle respective. Totodată, apărîndu-și demnitatea personală, protestă contra epitetului echivoc de „vieux faiseur”, tradus de Marta Anineanu ca „șmecher”, deși poate fusese întrebuintat în sensul de fanfaron guraliv. Cine știe? Scrisoarea Principelui era trimisă prin poștă și Alecsandri se temea de „indiscreția birourilor poștale europene”!

Nu mai avem nici o altă scrisoare a lui Cuza către vechiul său prieten, din timpul domniei. La căderea lui, Alecsandri, scriindu-i lui Alexandru Hurmuzaki, dezaproabă mișelia gărzii ce i-a forțat abdicarea, preciză că, de altfel, Principele era hotărît să se retragă de bună voie la data de „8 Mart”, însă mai afirmă fără înconjur:

„Nimeni aici nu-l regretază pe Cuza, nici chiar amicii lui din copilărie, dar totodată nimeni nu se încrede în făgăduințele noului guvern.”

Acesta îndepărtă pe notorii partizani ai fostului domnitor, ceea ce atrase incriminările celui dezamăgit, decis așadar „a rămînea simplu spectator”. De altminteri, după scurtul său ministeriat, îndată după Unire, Alecsandri se ținuse departe de politica internă, refuzînd a intra în Parlament și nerîvînd a mai fi ministru.

Cînd însă, la sfîrșitul lui iunie 1866, surghiunitul i-a trimis o scrisoare, prin devotatul său fost aghiotant, colonelul Nicolae Pisoski, Alecsandri îi răspunde printr-o splendidă misivă, în care îl ferecește că, după o domnie plină de mari înfăptuiri, a scăpat de obligația de a vedea în fiecare zi figurile caraghioase sau bune de spinzurat „ale foștilor săi miniștri”. În țară, bîntuie „foametea, holeră și patrioții de miine”. Scrisoarea se încheie cu o poantă de birfă: trimis de noul guvern la Constantinopol, Ion Ghica se prezentase în audiență la Sultan cu fesul în cap. Omul politicii internaționale încheie acest epilog cu reflecția:

„Algeria a fost pierdută pentru o palmă, România va fi salvată printr-o calotă!”

Este ultima scrisoare din intervalul de șase ani și jumătate, de la sfîrșitul misiunilor lui oficiale. Deducem de aci că relațiile dintre cei doi bărbați se răciiseră.

Domnitorul Unirii mai e pomenit o dată în mod paradoxal, cu această constatare:

„...prințul Carol nu are mai călduros partizan decît pe prințul Cuza” (scrisoare către Alexandru Hurmuzaki, datată Paris, februarie 1867).

Omul era prea mindru ca să se arate paraponisit și atît de generos, încît înțelegea să nu-i facă succesorului său nici o dificultate. Aceasta s-a văzut mai tîrziu, cînd alegătorii colegiului țărănesc de Mehedinți l-au ales pe Cuza deputat, și

SABIN ȘTEFĂNUȚĂ: Portret

Trapez

LXXI

253. De tot ce se întîmplă — pe plan mondial — de cînd cu ideea fripturilor de plancton și cu realitatea ciulamalei de pui care miroase a pește, eu sînt vinovat, eu cel de la optsprezece ani, fiindcă tare mă lăsam rugat să vin la masă, neîndurîndu-mă să mă desprind de patul în care îmi petreceam ziua cu o carte în mînă, vișind la vremea cînd ne vom hrăni cu pastile.

Dacă pentru această blestemăție ar fi să fiu lapidat, aș da și eu o mînă de ajutor.

Geo Bogza

acesta a refuzat să se întoarcă în țară, spre liniștea ei, cu toată invitația lui Carol, de a-și onora mandatul.

Retragerea lui Alecsandri din politica internă fusese determinată de dominația partidei Brătianu-Rosetti, situată în acel moment la aripa centru-stînga. Pe ambii îi numește „saltimbanci burlești”, încă din prima scrisoare a culegerii Martei Anineanu (Jassi, 2 janv. 1961). Ba chiar, adresîndu-i-se lui Ion Ghica, îi comunică mirarea lui Cuza, că se putuse apropia în ultima vreme de „Bratiano et consorts”. Alecsandri califică acest fenomen politic „monstrueux”, nebănînd că, după cinci ani, domnitorul avea să fie răsturnat printr-o coaliție ce avea să fie numită „monstroasă”, între adversarii din ajun, conservatorii și liberali.

Iubitor de jocuri de cuvinte, îl face pe Brătianu din orator, „orlator (urlător), stingător de candelă”¹⁾. Evident, partidul liberal avea oratori mai buni, dar Brătianu era, practic vorbind, conducătorul. Asupra calității sale de orator, Alecsandri scrisese tot lui Ghica, la 24 ianuarie 1862:

„...Brătianu vă va plictisi cu unul din discursurile pe care oricine este fericit să nu-l asculte...”

SUB noua domnie se succed numeroase guverne: zece, în interval de cinci ani! De la Mircești, la 10 decembrie 1867, Alecsandri îi scria lui Alexandru Hurmuzaki:

„...aveam oarecare interese de pus la cale în București și dar am mai dat o raită prin acest cuib de nebuni. Sosind însă a doua zi după spartul iarmacocului, adică a dizolvării Camerei, am găsit toată lumea tulburată și mai căpșietă²⁾ decît totdeauna. Roșii³⁾ triumfători, deși cam îngrijii⁴⁾ de triumful lor, iar albi⁵⁾ necăjiți, desepărați, infuriați din cauza influenței lui Brătianu asupra domnitorului⁶⁾. Unii avînd frică pentru averile lor, alții mergînd cu prostia pînă a visa

1) În versiunea editoarei, epitetul e lăsat în suspensie, netălmăcit (Paris, 4 april 1862, scrisoare către Ion Ghica). Existau asemenea specimene, la bilciuri, cu performanțe sfidătoare.

2) Mold. Căpiată, nebună.

3) Liberalii conduși de Brătianu și Rosetti.

4) Îngrijorată.

5) Conservatorii.

6) El îl adusese în țară, incognito, domnitorul fiind dat ca secretar al său.

guillotina (sic) rădăcată în cîmpul Libertății! Iată la ce grad de timpire aduce atmosfera Bucureștilor!! Puterea și îndrăzneala a celor ce se poreclesc roșii consistă numai și numai în mișelia⁷⁾ și amețea a celor porecliți albi, încît pentru un om cu singe rece, spectacolul ce prezintă societatea Capitalei este tragicoprostico-caraghiozicesc”.

Om cu singe rece Alecsandri? Nu-l prea vedem așa pe bărbatul altădată revoluționar, expunîndu-se la loviturile de zbir ale domnitorului Mihail Gr. Sturdza, pe pasionatul iubitor al Elenei Negri și al lui Drîdri, iar acum pe nu mai puțin pătimașul adversar al „roșilor”, care se bucură copilărește că Brătianu, în calitate de ministru, ar fi fost huiduit la Bacău, găsîndu-și astfel Bacăul⁸⁾ (sic, scrisorile către N. Pisoski și către AL Hurmuzaki, din 15 și 20 aprilie 1868).

În plină iarnă, de la Mircești, la 18 decembrie 1867, îi scria lui Pisoski, speriat de grozăvia iernii, dar distrîndu-se pe socoteala lui Brătianu, care bătea poliți-ceste drumurile:

„De mai multe zile numai lupii și ministrul Brătianu alcărgă cîmpii, lupii după vînat de vite cornorate și Firirig⁹⁾ după vînat de deputați demagogi. Izbutirea a fost deplină. Cîțiva dorobanți au fost mincați¹⁰⁾, cîțiva legători au fost înspăimîntați și chiar stîlciți de ecpaeoa¹¹⁾ roșilor. Și, prin urmare, Camera viitoare se găsește compusă de nume cu totul necunoscute pînă-acum, iar cit pentru cuconășii¹²⁾ răsturnători de domnii cu mijloace bănești, au rămas în pragul ușii Camerei cu buza umflată. Să trăiască sistemul constituțional! Bună mașină de mandatar cînd mașinistul este dibaci.”

Ales totuși deputat de Roman, de către maril proprietari, votanți la Colegiul I, în majoritate, spune mai departe, „armeni”. Alecsandri refuză mandatul, nesimțîndu-se în acele împrejurări, „chemat pentru a salva Națiunea Română!!!!!!”¹³⁾.

C. A. Rosetti, în acea fază politică, e mereu citat alături de I. C. Brătianu, ca un fidel tovarăș de luptă. Alecsandri îl numește într-un rînd, după porecla cunoscută, Berlicoco.

Scribit de politica internă, exclamă: „Politica! iată tenia¹⁴⁾ care ne face morocnăși”.

Metafora medicală sugerează răul de care suferă organismul țării. În aceeași scrisoare, către Ion Ghica, datată „Mircești, 10 janv. 1866”, își explică astfel retragerea din politica internă, refugiu în „comerțul de prietenie cu literatura”, și „bobinauul” pe care, din timp în timp și sub forma unei piese de teatru, îl adresa „ridiculelor”¹⁵⁾ ce se lăfăiesc în Capitală.

Cînd însă Kogălniceanu, reabilitat politic¹⁶⁾ și ajuns iarăși ministru, îl propune deputăția, în februarie 1869, o acceptă, urîndu-i să formeze „o Cameră demnă de țara noastră și care să se deosebească cu totul de anti-cameră”¹⁷⁾ pe care o dizolvase. Guvernantii din ajun, „roșii” lui Brătianu și Rosetti, sînt calificați „seizi”, adică devotații fanatici, „mazzinieni”¹⁸⁾.

Vrea să se asigure însă că prima sesiune, după alegeri, nu va dura prea mult, sederea în capitală fiindu-i nesuferită și agasîndu-l pînă la pornirea de a palmui „unele figuri”.

Să fie și acesta un semn de singe rece? Vom încheia cu familistul și reședința de la Mircești, pe care a nemurit-o prin ale sale Pasteluri.

Șerban Cioculescu

7) Lașitatea.

8) De fapt bacăul, substantiv comun, din maghiară, cu sensul de supărare, neplăcere, necaz.

9) Corect Firiric, monedă turcească subțire, de aur. Așa era poreclit I. C. Brătianu, pentru statura scundă.

10) Destituiți politiceste.

11) Ecpaia = suită domnească. Aici ironic: clientela politică.

12) Conservatorii.

13) Majusculele și cele șase semne de exclamație, ale autorului, ironic cînd nu era sarcastic.

14) La Marta Anineanu, după „le ver solitaire”, viermele solitar.

15) Ibid.: caraghioșilor.

16) Pînă atunci, după căderea lui Cuza, i se reproșase lovitura de Stat și „sperjurul” (jurase pe Constituție!).

17) Un alt joc de cuvinte.

18) Mazzini era prototipul revoluționarilor italieni.

Între finețe și geometrie

NECESITATEA de a oferi studiului literar un cîmp referențial mai vast, care să permită punerea în lumină nu numai a unor specificități ușor relevabile prin simpla comparație directă, de la operă la operă, sau de la curent la curent, dar și a unor circumstanțe particulare de apariție a operelor, legate strîns de migrația ideilor, de apetența sau inapetența culturală, de capacitatea unui mediu, istoric determinat, de-a recepta sau respinge o anumită tendință — justifică actualmente cu pregnanță avîntul deosebit pe care cercetarea *mentalităților* îl cunoaște. Adesea, asemenea contribuții, prin sesizarea unor raporturi inedite între operă și colectivitate, între artist și mediul social, reușesc să îmbogățească cu prețioase concluzii cunoștințele anterioare asupra unui autor, unei epoci, asupra genezei unor opere ori chiar asupra modelelor unor personalități.

Reconstituirea *modelului Zarifopol* pare să fie ambiția recentului studiu publicat de Mircea Muthu în colecția „Contemporanul nostru” a Editurii Albatros^{*)}. Autorul a mai avut ocazia să se exprime asupra acestui subiect și, trebuie spus, opțiunea sa pentru aprofundarea *cazului Zarifopol* prin prisma cercetării de istoria mentalităților e cum nu se poate mai justificată. Studiul, de-o remarcabilă concentrare (93 pagini) și claritate, e format din șase scurte capitole analitice, oferind cititorului cu minuție argumentele concluziilor cuprinse în eseu final, „Între La Rochefoucauld și I. L. Caragiale”. În spirit, am zice, demn de Zarifopol: „Argumentația este și capitol al politetiei”, iar „Politeția este abecedarul

^{*)} Mircea Muthu, *Paul Zarifopol între fragment și construcție*, Editura Albatros.

obiectivității”. Sub genericul „Capricii dogmatice”, cartea reunește, în final, trei eseuri ale lui Paul Zarifopol („Valorile umane”, „Polemica abstractă” și „Capricii dogmatice”), alese în deplin acord cu demonstrația pe care Mircea Muthu o face.

El pornește de la constatarea că, în cazul lui Zarifopol, ipostaza, *fragmentul* sînt preferate mereu *construcției*, la rîndul ei sesizabilă doar ca virtualitate. Din această constatare — care îl duce la întuirea unei structuri de *homo duplex* (așa cum anterior relevase autorul în ceea ce-i privește pe Cantemir și Pann, în *Literatura română și spiritul sud-est european*, 1977) — criticul își propune să extragă concluzii privind „tipologia mai largă, a intelectualului sud-est european din actualul veac”. Deși se teme să nu fi procedat la o generalizare grăbită, excesivă, Mircea Muthu dovedește în continuare o foarte atentă și strictă aplicare la obiect. E drept că îl privește însă exclusiv prin prisma ipotezei amintite.

Așadar, pe ce s-ar fonda acea *forma mentis* care îl definește pe Paul Zarifopol, paradoxalul critic al „ideilor gingașe”, omul hipercultivat dar și hipernevrozat, marele muncitor intelectual care avea să-și sfîrșească viața în plină putere? Pentru Mircea Muthu „în opera sa critică Zarifopol reeditează, în alte condiții și la alt meridian, spectacolul propriei contestări sociale (și umane), atît de evident în *Maximele* lui La Rochefoucauld”. Raționamentele sînt de-o notabilă coerență, criticul învîdînd (aceia *Maximelor* și *Reflexiilor* înseși, reiterate, în alt timp, de Zarifopol). E vorba, în fapt, de tranziția între două tipuri de intelect, de la pascalienele „*esprit de finesse*” la „*esprit géométrique*”.

Analogia cu La Rochefoucauld e împinsă de Mircea Muthu și mai departe, în sensul că structura *formală* a maximelor ar fi adesea identică la cei doi autori. Argumentația e aici mai puțin convingătoare, aceasta pe de o parte pentru că, așa cum Muthu însuși o spune, „legile de constituire ale maximelor, proverbelor ș. a. sînt la urma urmelor universale”, dar și pentru că exemplele pe care, totuși, le dă întru susținerea identității se plasează mai mult în ceea ce numim de obicei *gen proximus*.

Dincolo de această mărunță rezervă, trebuie spus că Mircea Muthu își conduce cu multă siguranță analogia, fondînd-o pe elementul *negație*, din care atît La Rochefoucauld cît și Zarifopol fac o forță. În dialectica negației, în mod firesc, acuzatul și acuzatorul

schimbă pe rînd rolurile, din acest spectacol — deopotrivă dramatic și ulmitor — trăgîndu-și, în ultimă instanță, Zarifopol spiritul autonegator.

Cealaltă oglindă de recunoaștere a lui Zarifopol este I. L. Caragiale. Căci, dacă esteticianul și criticul fenomenologic se regăsesc în reflexul La Rochefoucauld, Caragiale capătă valoare referențială pentru ceea ce înseamnă „*conservatorismul estetic și moralismul*, concretizate în *localismul esențial* și în *istorism*, toate acestea colorate genial de atitudine *histrionică*”. E partea pe care Zarifopol și-a asumat-o, presupune Mircea Muthu, cu intenția de a elabora un sistem critic. Iată cea de-a doua față a acestui „Janus balcanic”.

Complementare și minîndu-se reciproc, cele două tendințe creează, la nivelul personalității și al operei, premisa unei tensiuni esențiale, niciodată rezolvată total. În partea de oglindă dinspre Caragiale locuiește și un Zarifopol subtil istoric al mentalităților. Mircea Muthu extrage, pe această linie, cîteva tipologii fixate de critic, cu spiritul de observație al lui Caragiale și cu condeiul lui La Rochefoucauld.

Între occidentalism (dobîndit prin cultură) și meridionalism (nativ), Paul Zarifopol îi apare lui Muthu drept „o tipică și dramatică figură de *homo duplex*”. *Fragmentul* nu s-a putut niciodată îngloba într-un *sistem*; acesta din urmă a rămas mereu în virtualitate. Finalmente, dramatismul figurii e extras din aceea că „omul de mare cultură se interzice pe sine însuși, în mod deliberat”. Între La Rochefoucauld și Caragiale, între finețe și geometrie, între fragmentarism și sistem, Paul Zarifopol poartă, în viziunea lui Mircea Muthu, aura destinului celui barbian *Nastratin Hogea la Isarlık*. Acesta este ultimul, și cel mai grav, acord al încercării sale de *portret dedus*.

Cartea lui Mircea Muthu este și foarte utilă și incitantă. Fără să fie o monografie, ea urmărește, cu didacticism superior, evidențierea unei *forma mentis* în atîtea direcții legate de contextul social-istoric și intelectual al unei epoci. Desigur, și La Rochefoucauld și Caragiale au fost deseori invocați în privința lui Paul Zarifopol. Marele merit al lucrării lui Mircea Muthu este că ea reușește să construiască o imagine absolut coerentă a reflexului specific pe care cele două genii tutelare l-au aflat în spiritul criticului. Demersul cercetătorului clujean vădește, în același timp, o cumpănită balanță între finețe și geometrie.

Dumitru Radu Popa

R. V.

Filosofie și cultură

Interferența și dialogul culturilor

REVISTA „Interculture” din Montreal — Canada și-a consacrat ultimul număr din 1982 (vol. XV, nr. 4) publicării dezbaterilor ce au avut loc asupra unei teme de mare actualitate și importanță — *Alternatives to modern culture*. Trebuia spus de la început că această revistă și „Centrul intercultural Monchanin” care o patronează și-au propus ca obiective programatice: promovarea dialogului între culturi, educației și cercetării relațiilor interculturale, informare asupra culturilor și religiilor lumii, pornind de la măturii ale unor care cunosc și trăiesc nemijlocit anumite experiențe culturale, promovarea de cercetări și întâlniri în deplină reciprocitate interculturală și interreligioasă, explorarea unor chestiuni de frontieră ce se pun azi la întâlnirea culturilor precum și a unor probleme mai puțin cercetate ale vieții interculturale (și interreligioase într-o lume pluralistă din punct de vedere al orientărilor culturale, ideologice, religioase).

Autorul textelor de bază ale discuțiilor menționate este un om pe care, întreaga sa viață, formație și convingeri filosofice, îl recomandau să propună idei novatoare pe această temă, să fie moderatorul și călăuzitorul dezbaterilor. Este Raimundo Panikkar, născut în apropierea orașului indian Benares, de unde a pornit marele înțelept reformator Buda (Sakya Muni), cunoscut deci în spiritul valorilor unei mari și originale culturi, pentru ca apoi să cunoască, să se formeze și să trăiască valo-

riile, atît de deosebite de cele ale țării natale, aparținînd culturilor de tip european-occidental. L-am întîlnit și cunoscut mai îndeaproape cu prilejul unor conferințe și simpozioane internaționale (în Sparta, la Chios — Grecia, la Alicante — Spania, la Düsseldorf — R. F. Germania) și am admirat spiritul deschis, generozitatea, umanismul profund, intelectual și afectiv, al concepției sale, aș putea spune chiar al stilului său de a gândi, de a înțelege și trăi viața care se află la antipodul intoleranței dogmatice. Așa cum e recomandat în una din ultimele sale cărți, *The Intra-religious Dialogue* (Paulist Press, New York): „Născut în două tradiții religioase importante, creștină-catolică și hindu, Raimundo Panikkar a fost preocupat el însuși de timpuriu de armonia unei lumi pluraliste. Filosof și teolog, deținător a trei doctorate, în chimie, filosofie și teologie, el își împarte timpul între Statele Unite, Europa și India. Autor a 26 de cărți și sute de articole importante, el este în prezent profesor de studii religioase la Universitatea din California, la Santa-Barbara”. Există, în această prezentare, o anumită credință partizană, explicabilă prin obediență creștină-misionară a editurii. De fapt, R. Panikkar este profesor de istoria religiilor iar formația și preocupările sale majore, dominantă gîndirii sale se referă la interferența și dialogul benefic al unor experiențe culturale diverse în care intră, evident, și componenta religioasă. În *Prefața* lucrării citate, autorul însuși arată că la 30 de ani s-a ocupat și a scris

mult în legătură cu evoluția conștiinței culturale și a conștiinței religioase, de la forme exclusiviste și intolerante, la constituirea unor modele de întîlnire și dialog. *The Intra-religious Dialogue*, selectînd eseuri dintr-o altă colecție de studii — *Myth, Faith and Hermeneutics* —, ar merita o analiză aparte. Pentru a înțelege însă mai bine poziția autorului din *Alternatives to modern culture*, voi reliefa doar cele trei *Atitudini spirituale* pe care el pretinde a le descrie oarecum imparțial, dar de fapt le prezintă critic din unghiul de vedere al teoriei dialogului.

Exclusivismul: revindicarea fiecărei religii și a fiecărei tradiții culturale de a deține adevărul, de a intruchipa adevărata credință și adevărata ordine morală a lumii — deci nu un adevăr parțial și imperfect, ci un adevăr universal și absolut. Deși Panikkar scrie că această atitudine „nu implică o condamnare directă a credințelor tuturor celorlalte ființe umane”, recunoaște totuși că ea „poartă în sine pericolul evident al intoleranței, *hybris* și dispreț față de alții”, care, cum se știe, a generat nu o dată violențe, persecuții, masacre și chiar pustiitoare războaie religioase. Este atitudinea necritică a unei naivități epistemologice în care partenerii la controversă, plecînd fiecare de la ideea unui Dumnezeu-garant al adevărului și dreptății, au nevoie de o mediație umană, astfel încît, finalmente, autoritatea lui Dumnezeu este făcută să depindă de interpretarea pe care o dă omul așa-zisei revelații divine. Este atitudinea cea mai greu de susținut și apărât astăzi deoarece „ar fi culmea ipocriziei de a-i condamna pe alții și a te justifica pe tine, folosind scandalul revelației divine ca un factor rațional pentru apărarea propriei atitudini”.

Inclusivismul: este atitudine care tinde să reintegreze valorile aflătoare în afara tradițiilor proprii în scopul de a le face nu numai agreabile dar și asimilabile.

„Splendida izolare nu mai e posibilă. Cea mai plauzibilă condiție a cerinței de adevăr a propriei sale tradiții este a afirma în același timp ceea ce ea include... tot ceea ce există ca adevăr oriunde s-ar afla”. Este o atitudine caracterizată prin grandoare și mărinimie, care-ți permite să-ți urmezi propriul drum, să fii fidel crezului tău fără a-l condamna pe altul, putînd chiar intra în comuniune cu toate celelalte căi ale vieții umane. Există și aici pericolul de *hybris* în măsura în care îți arogi privilegiile unei viziuni tolerante, atotcuprinzătoare. În plus, adevărul are o expresie multicoloră și chiar un conținut intelectual distinct, în diferite sisteme de gîndire — ceea ce presupune nevoia de confruntare reciprocă a punctelor de vedere, o conștiință critică de verificare și, eventual, modificare a unor aserțiuni, a unor teze.

Paralelismul: este o altă alternativă la intoleranța belicoasă a exclusivismului, admiterea unor drumuri paralele pe care se dezvoltă experiențele cultural-religioase. În acest caz, întîlnirile sînt posibile doar prin aprofundarea propriilor noastre tradiții pentru a descoperi în ele un sens superior al universalității și, deci, puncti de interferență și dialog. Un asemenea mod de a pune problema înlătură și una din dificultățile pe care le atribuie autorul acestei atitudini: autosuficiența fiecărei tradiții, deci negarea nevoii și utilității de învățare și fertilizare mutuală a diferitelor tradiții spirituale și a nevoii de a pași dincolo de granițele fiecăreia din aceste tradiții. Denumirea de paralelism nu mi se pare însă prea fericită, întrucît pentru vremurile moderne caracterizate deopotrivă prin maturizarea culturilor naționale și prin intensificarea proceselor de interferență și dialog.

Al. Tănase

Debuturi în critică

CARTEA de față nu este o culegere, mai mult sau mai puțin intim-plătore, de texte critice. Sub aspectul de construcție eseistică prezent în fiecare capitol se ascunde o demonstrație. Demonstrația pe care, cu atita aplomb, ne-o promite Costin Tuchilă în *Cetățile poeziei*, vrea de fapt să fie o reparație acordată acelor poezii care, debutând în a doua parte a deceniului șapte, n-ar fi fiind considerați la justa lor valoare de către o critică aflată, mai întâi, prizonieră „în tunelul de fildeș al generației 60” și căzută apoi cu pripeală „în plasa unor ultimi sosiți, debutanți ai anilor '80”. Ținându-l autor nu-și cruță nici un efort cînd e vorba să vestejească atitudinea criticii în această privință. După ce a inventat o generație 60, critica e pe cale acum să inventeze o generație 80, sîrînd însă peste numeroși poeți ai anilor 70, două greșeli de neiertat! În primul rînd, conceptul de generație, precizează fără să clipească Costin Tuchilă, nu are „decît acoperire biologică pentru literatura română a ultimului sfert de veac”, căci „nimic nu-l leagă pe Nichita Stănescu de Marin Sorescu”, de exemplu, după cum nici poezii deceniului următor nu alcătuiesc decît o „serie de valori individuale”. În al doilea rînd, neomologarea seriei de valori individuale 70 (mi-am însușit eficienta formulă!) este o gafă a criticii, ca și „absența analizelor ample, din comoditate publicistică, concepție teoretică ori imposibilitate practică”. Superficialitatea aceasta se dovedește o adevărată imaturitate estetică atunci cînd, profitînd de apariția în ultima vreme a unor poeți tineri și valoroși, critica s-a grăbit să-i incurajeze: „Graba excesivă a încercării de impunere a unui poet la întia sa carte este și o dovadă de imaturitate a gândirii estetice”. L-aș completa pe Costin Tuchilă cu observația că acest fenomen este, vai, o răcilă mai veche a criticii noastre: nu mă refer chiar la Heliade Rădulescu la celebrități lui îndemn (timpurile erau altele), dar la Titu Maiorescu, vinovat de a fi urmărit să impună pe Eminescu (după numai cîteva poezii!) ca pe un poet comparabil cu marele Alecsandri, aflat la sfîrșit de carieră. Și E. Lovinescu a păcătuit în acest fel, și nu o dată. Costin Tuchilă nu s-a gîndit la ei, dată amîndoi ar fi meritat un perdaf. Nerăbdarea lor de a impune talente a devenit clasică. „Firește, o activitate literară poate fi descrisă în funcție de cel dintîi gest artistic (debut), dar numai la capătul unei opere”: adăugire pe de o parte, absolut indiscutabilă, căci, în adevăr, cum să descrii ceva înainte de a exista, iar pe de alta absolut inutilă,

Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*; Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod* — ambele la Cartea Românească, 1983.

Ștefan Iureș

Amatorul de sîmburi

(Editura Dacia)

■ **SECONDÎND** cu succes colecțiile de eseuri ale editurilor Univers și Cartea Românească, Dacia din Cluj-Napoca ne-a obișnuit de mult cu apariții editoriale interesante, totdeauna apte să provoace interesul nu numai al profesioniștilor literaturii de „frontieră”. Dintre ultimele apariții, numele lui Ștefan Iureș se detașează printr-o dublă surpriză, una consecutivă celeilalte. Respectiv, cei care-l cunosc pe autor ca poet și, în anii din urmă, prozator, vor fi, poate, mirați de noua lui ipostază, aceea de eseist. Suplimentul de surpriză constă în faptul — e drept, nu foarte rar astăzi, — că debutul (după cunoștința noastră) în proza eseistică să aibă loc sub fericite auspicii. Căci Ștefan Iureș merită consemnat, dincolo de oricare eventuale păreri personale, a călcat cu dreptul în această „fără a nimănui”, destul de solicitată de atîția „amatori de sîmburi”, cum juvenii sună titlul prezentei culegeri. Ne place să credem că prin acești amatori s-ar putea înțelege chiar „ogarii de casă ai vinutului frazeologic românesc” partizanii convinșii că „opera literară fiind mai mult sau mai puțin eliptică, orice receptor al operei are latitudinea să unească, printr-o linie personală, contururile „punctate” așa cum, același, în prezența „liniilor trasate ferm în operă” devine liber „să le prelungească oricît, dincolo de cadrul oferit”. În acest caz, recepția estetică se poate identifica cu un „test benevol pentru acuitatea percepției” sau cu un „exercițiu al imaginației, balans individual între probabil și posibil, elaborare de variante într-un joc combinatoriu etc. „Ori-cum, amatorismul unei atari atitudini nu reprezintă un cec în alb, cel puțin în ca-

fiindcă era în chestiune încurajarea afirmării unor debutanți și nu exegeza o perechi lor.

Pînă la urmă, prefața lui Costin Tuchilă la volum (intitulată *Intimpinări*, printr-o ironie cu certitudine involuntară la un adversar al intimpinării literaturii tinere) conține o simplă polemică fără obiect, pe un ton iritant și prezumțios. Lucrurile stau în realitate foarte simplu. Poezii care au debutat spre 1970, în prelungirea generației 60, n-au fost ignorate de nimeni și doar doi sau trei au fost subestimați (în cazuri mai evidente, cum ar fi acelea ale lui Sorin Mărculescu sau Alexandru Miran, am atras și eu atenția asupra valorii). Oare critica nu și-a făcut datoria față de L. Dimov, Emil Brumaru, Mircea Ciobanu, Virgil Mazilescu, Adrian Popescu, Dan Laurențiu, Cezar Ivănescu, Ilieana Mălăncioiu, Marius Robescu etc.? Nu au aceștia cota meritată? Problema *Intimpinării* lui Costin Tuchilă e falsă, astăzi, ea putînd fi luată în considerare doar dînd înapoi calendarul și întorcîndu-ne pe la începutul anilor 70, cînd a existat nu altă o rezistență la noii poeți, cît un sentiment al lor că nu se bucură de primirea celor debutanți în deceniul anterior. Acest sentiment a fost exprimat atunci de Marin Mincu și de alții care, ca Gheorghe Grigurcu, s-au bătut pentru nuanțarea ierarhiei curente de valori. Costin Tuchilă ignoră suveran aceste priorități după cum se face a nu ști că L. Ulici a avut un întreg serial în „România literară” consacrat aceluiași poezii din anii 70. Dacă pornea însă de la el, cum ni se pare firesc, nu-și mai putea susține teza cu privire la obtuzitatea criticii: așa că a trecut cu buretele. La urma urmelor, dezavantajul bătoasei reparații pe care își construiește cartea Costin Tuchilă este că forțează uși deschise: „cetățile” lui sînt ridicate pe nisip.

Critica din *Cetățile poeziei* ar fi una de „meditație topologică”. „Intenția noastră — explică autorul — nu este de a alcătui portrete, ci apropiieri”. Ultimul cuvînt traduce, bănuiesc, pe englezescul *approach*. Metoda declarată este însă de inspirație exclusiv franceză (tematismul richardian): „pornită din examinare rațională, critica este o reverie absorbită finalmente de rațiune”. Foarte pătruns de însemnătatea „apropierilor” sale, menite „să stăpînească textual imprevizibilul”, Costin Tuchilă împinge umorul pînă la a răspunde eventualelor obiecții („alt-cineva ar aduce politicos ori inversunat obiecția că dilatăm...” etc.) sau chiar pînă la a se autocaracteriza cu ajutorul ficțivilor opinenți („cineva ne-ar putea aduce și obiecția că tentația regresivă este răscumpărarea plăcerii pentru construcția imaginărilor, pe care o manifestăm pentru ceea ce „s-ar putea numi cu un

termen contras *imaginația ideii*”). Poate să fie liniștit: nu i se vor face aceste obiecții.

Cele optsprezece studii sînt departe de a confirma speranțele pe care autorul le pune în sine însuși. Ele dovedesc mai degrabă o veleitate decît o aptitudine reală. Bricolînd locuri comune despre poezii în discuție, Costin Tuchilă adaugă deobicei numai poleiala. Frazele lui acoperă cu staniol lucitor improprietatea cea mai evidentă (Alexandru Miran „este o persoană întru totul respectabilă care face cu insistență ca acest fapt să se transpără în literatura pe care o scrie”) sau beția de cuvinte absolută (același poet este „în întregime un *honnête homme* descins în secolul XX din diligența ornată în «stil Empire». Privirea fiindu-i tulbure balcanică, poetul va suprapune însă scheletului carnea balurilor răsăritene, provinciale. Respectabilul senior nu are, iată, de ales! Așa incit «Cultura ca poezie» devine structura clasică sortită să tempereze elanul balcanic: reverența apuseană care transformă ireverențiosul «balcan» într-o agreabilă și respectabilă prezență proporțională”). Din tot studiul despre Cezar Ivănescu abia dacă am înțeles zece fraze. Din cel despre „supra-realismul” lui Constantin Abăluță, nici atîtea. M-am rătăcit în „fragmentarismul labirintic” depistat la Virgil Mazilescu. Singurele studii acceptabile și cu unele formulări norocoase sînt cele despre Leonid Dimov și Emil Brumaru, chiar dacă nu tocmai originale — nici acestea,

ARTICOLE de nivel școlăresc stringe Valentin F. Mihăescu în *Timp și mod*. Volumul e cu desăvîrșire neinteresant. Era, poate, mai bine ca autorul să-și fi cules recenziiile publicate în ultimii opt ani în reviste, care aveau cel puțin haz. Citeam cu opinteli *Timp și mod*, cînd a apărut în „Luceafărul” (de sîmbăta trecută) o astfel de recenzie la o carte de Alex. Ștefănescu: ei bine, recenzia m-a mai înviorat puțin, prin felul sofisticat în care voia să demonstreze că o frază ori alta din criticul discutat ar fi fiind ilogice și reușind pînă la urmă să ofere o mostră superbă de spirit șicanator. Nimic din toate acestea în *Timp și mod*: nici polemică, nici șicană, nici umor. E drept că și autorii sînt dintre cei „serioși”.

Platitudinea e uneori mascată, ca în micul studiu despre Eminescu: „Figurii timpului pe care ne propunem să o izolăm în planul expresiei, îi corespunde, în plan ontic, figura spiritului. Or, spiritualitatea eminesciană se exprimă prin *feed-back*. Această retroacțiune nu poate avea loc decît prin opera antumă, singura al cărui impact asupra epocii Eminescu l-a putut urmări și aprecia”. De fapt, studiul extrage motivul timpului din lirica antumă a lui Eminescu, după

un procedeu curent la profesorii de literatură, uitînd aproape complet de „figurile” inițiale. Banalitatea nu mai este nici măcar ascunsă în analiza *Luceafărului*, veritabil inventar de (foarte vechi) clișee critice, cum ar fi acelea că „nemurirea împiedică realizarea erotică” sau că Hyperion ar suferi de un „sentiment al frustrației” (Gherea, Liviu Rusu) prin care el ar deveni „asemeni tuturor muritorilor”. La Bacovia, se studiază în același fel elementar „avatarurile opoziției viață-moarte”. Opiniile „originale” ale lui Valentin F. Mihăescu sînt cu tot dinadinsul ieșite din comun. Există o compensație, s-ar zice, Oscilația lui Arghezi „între credință și tăgadă” conduce pe autor la năstrusnica idee că „dumnezeul arghezian sălășluiește în ființa, în propriul trup al poetului”: toată problema Psalmilor este, astfel, rezolvată printr-un sofism, omul arghezian fiind „o ipostază divină iar poetul, demiurg”. Dorința de nou nu e însă irepresibilă și comentatorul se întoarce numai deicît la platitudinea didactică. Punctul de pornire în *Geografia magică* a lui Sadoveanu îl oferă constatarea unor prieteni ai scriitorului că acesta vedea natura fără să se uite la ea (întimplare cunoscută dintr-o călătorie pe Bistrița, cînd maestrul juca pocher). Dar fiind Sadoveanu „Ceahlăul prozei românești” (expresie atribuită de Valentin F. Mihăescu lui G. Călinescu, dar datorată de fapt lui Gala Galaction, dintr-o conferință ocazională), el nici n-avea nevoie să privească în jur spre a vedea: concluzie în acord cu premisa.

Cam la același nivel sînt și studiile despre G. Călinescu, Marin Preda (în fond niște recenzii, ultimele, cu obligațiile inevitabile). Unde nu e loc comun, e preluare nedecarată a unor afirmații ce trebuie redată adevăraților autori: de exemplu aceea că poetica bacoviană se mișcă între simbolism și parodiarea lui, între „poetizare” și „proză”. Simple articole ocazionale adună autorul în *Moduri ale romanului*. Titlul induce de două ori în eroare: o dată, pentru că nu e vorba cu adevărat de vreo clasificare tipologică a genului, a doua oară, fiindcă „moduri” de aici are alt sens decît „mod” din titlul cărții și altul decît „modul insurrecțional” din titlul unui studiu ceva mai amplu despre avangardă, deși normal ar fi fost ca autorul să fie consecvent în întrebuițarea termenilor săi: studii din urmă e unicul lucru relativ temeinic din culegere (chiar dacă opoziția foarte tranșantă dintre constructivism și supra-realism pe care se sprijină e contrazisă de exemplele autorului însuși). Stilul tuturor acestor naive încercări e lipsit de personalitate.

Nicolae Manolescu

C. D. Zeletin

Ideograme

pe nisipul coridei

(Editura Cartea Românească)

■ Doctorul și biofizicianul C.D. Zeletin s-a afirmat ca traducător, ca poet original, ca un rafinat degustător de poezie și arte. Traducerile sale din poezia universală, de la preclasiici la poeți moderni, Jevin, treptat, puncte de referință în cunoașterea liricii europene și, în același timp, un exemplu de fertilizare a unor sugestii în propria creație.

Recentul său volum cu un titlu ce definește, cu o ambiguitate perfectă, un mod de a medita, abordează un alt gen liric, aflat la limita dintre aforism și poemul în proză. Placheta tipărită de Editura Cartea Românească, cu reproducerea pe copertă a unei *coride* de Picasso, este, nu numai ca tehnografie, o mică bijuterie; rafinamentul cărții poate fi definit chiar printr-unul din aforismele de la început, un fel de *ars poetica*: „Metafora — fiică deșteaptă a bătrînei sile de istorisire”. Repudierea anecdoticului și epicii laxă duce la o podoare lirică devenită obsesie, și de aici recursul la metaforă, ca la un sens al mărturisirii.

Pentru C.D. Zeletin „poezia rămîne muzica actului de gîndire”, deci o dublă inefabilitate; iar viața nu e nimic altceva „decît geniul clipei”. Cele mai multe aserțiuni privesc artele și creația în genere: „Minuiesc anevoie cuvintele printru că le investesc viața mea, iar viața nu am simțit-o niciodată că mi-ar aparține cu desăvîrșire”. Adevărul este curat și-n cea mai murdără faptă. „Inteligenta, estetica a minții”. „Frumusețea răsare undeva la intersecția realității cu iluzia”. „Verbiajul exprimă, în afara

golului de idei, și o neîncredere în puterea cuvîntului”.

Aforismele-poeme publicate cu discreție de C.D. Zeletin nu sînt poeme filosofice în sensul glosat cîndva de poeții germani de la începutul secolului și pozitivat într-o teză de doctorat de Panait Cerna, ci doar niște *ideograme*, cum le și numește autorul, și încă ideograme simbolice, adică desenarea unor noțiuni ambigue și nonfigurative; și aceste desene pe nisipul unei coride devin o grațuitate absolută. Autorii de aforisme, de regulă, urmăresc sensuri paradigmatică, or, paradigma apare aici pe al doilea plan. Ilustrăm această afirmație cu o secvență despre *dor*: „Noțiunea de dor, în sensul ei sublim, cuprinde și un subtil înțeles de aspirație a sufletului în fața unui mister niciodată revelabil cu desăvîrșire. Undeva, cumva, dorul nu trece niciodată, altfel ar fi dorință”.

Iată și un aforism *pro domo*: „Traducerea de poezie nu trebuie înțeleasă ca o biografie romanțată a originalului...”

Uncori aforismul devine comentariu pur estetic, egal cu un răspuns la o întrebare cardinală: „Pitorescul e o chestiune de libertate. De ce un peisaj sordid e pitoresc, iar o priveliste cu imense blocuri moderne, riguros geometrizate cu aluminiul, sticla și betonul lor, nu e pitoresc? Pentru că elementele privelisticii arhitecturale moderne se află în raporturi de strînsă determinare reciprocă, depînd unele de altele, se află într-o strălucitoare robie, în timp ce în peisajul mizer distribuția accidentelor grafice de culoare este intimidătoare, bucurîndu-se de un număr infinit de grade de libertate”.

Ideograme pe nisipul coridei e un joc secund și nu o joacă, fie chiar secundă, ca să-l parafrazăzăm deopotrivă pe Ion Barbu și pe C.D. Zeletin, o carte scripitoare care te transportă pentru un ceas la granița dintre poezie și gîndire.

Emil Manu

Un roman frescă

CEL de al doilea volum *) al „tripticului” propus de Lucia-Demetrius, **Portretele au coborât din rame**, reînnoadă firele unui amplu ciclu romanesc. Povestea începe în veacul trecut, eroii sint din stirpea Movileștilor, familie bolerească de veche tradiție, surprinsă în perioada evenimentelor din 1877, pe fondul cărora se construia o pasionantă cronică de familie. Istoria unei familii, lată un subiect la care romanul nu va renunța niciodată, ineputabil în resurse, de o extraordinară bogăție și vitalitate! S-au scris și se vor mai scrie astfel de „istorii” și cititorul nu va pregeta să le citească. Mărturisese că am așteptat cu nerăbdare această a doua carte a „Tripticului”, lăsându-mă cucerit, încă de la lectura primului volum, de indiscutabila lui bogăție epică, de modul în care Lucia-Demetrius știa să înnoadă și să desfășoare firele unor destine, să desfășoare — cu un calm aparent, dar cu o tensiune care nu lipsea din subtextul cărții — ampla poveste a unei familii în care binele și răul se înfruntau într-un chip convingător și patetic. Chiar spre sfârșitul primei cărți, dacă îmi amintesc exact, binele triumfă: Agata, neluind în seamă voința de fier a mamei sale, Zenobia, reușea să fugă cu alesul inimii ei, profesorul de franceză Saint-Laurent, să se opună, deci, mamei sale care, din gelozie — fiind și ea îndrăgostită de francezul cel roșcovan — se opunea acestei căsătorii. În general, în romanul Luciei-Demetrius binele, în confruntarea sa cu forțele ostile lui, are mai

*) Lucia-Demetrius, **Portretele au coborât din rame**, Editura Eminescu, 1983.

multe șanse să câștige partida — idee ce stă la temelie și a celui de al doilea volum al „Tripticului”. Toate stăvilele ridicate în fața eroilor cu care simpatizăm sint în cele din urmă dărmate. Agata se căsătorește cu Saint-Laurent (în primul volum), Laurenția, ființă superioară, de o remarcabilă probitate și inteligență, sortită pînă la un moment dat singurătății, își găsește în spitalul unde îndeplinește sarcinile de infirmieră — ne aflăm de-acuma în perioada de grea încercare pentru toți eroii romanului a primului război mondial — bărbatul iubit, Zoe, adolescența de o excesivă sensibilitate, se va consacra muzicii, iar examenul ei de admitere la Conservator se transformă într-un adevărat triumf etc., etc.... Dacă în cărțile mai vechi ale Luciei-Demetrius, — nu numai în romane, ci și în piesele de teatru — eroii erau adesea doar niște simpli pionieri ai unui determinism social rigid, cu drept de veto asupra psihologiei acestora, (cu toții se miscau și gîndeau doar în funcție de interesele lor de clasă), în noul său ciclu romanesc prozatoarea acordă personajelor, antrenate într-o acțiune complexă, o libertate cu mult mai mare. Ele acționează nu numai în funcție de apartenența lor socială, ci și după cum le este firea, bună sau rea. Așa cum se întâmplă și în viață, omul, în această nouă carte a Luciei-Demetrius, e o ființă asupra căreia acționează foarte mulți și diverși factori și nu o simplă piesă pe o tablă de șah. Romanul, scris cu sobrietate și cu o aparență de detașare, găsește tonul adecvat fresei de mari proporții, neimolcat, obiectiv, lăsînd lucrurile să curgă ca de la sine. Cu toate că „binele” triumfă tot

timpul, după cum am mai arătat, atmosfera cărții nu este „idilică”, ci una robust feminină, dacă ne este permisă o asemenea formulare, în sensul că este vorba de o lume întotdeauna capabilă să-și găsească fâgașurile necesare propriei sale salvări și redempțiunii. Ceea ce e rău piere, precum Zenobia, ingerul întunecat al cărții, care se autodistrug prin ură și prin dorință de răzbunare. Granița dintre nebunie și ură, e de părere prozatoarea, e cit se poate de incertă, iar comportarea femeii care de-acum trăiește în afara timpului, colcăind vane și ridicole (dar și nocive la un moment dat) planuri de răzbunare — se află la limita grotescului, mai degrabă ridicol decît terifiant. Lamentabil se prefigurează și destinul celui-lalt personaj „negativ” al romanului, al lui Leonida: înstrăinat de țară și de propria lui familie, scăldîndu-se în apele tulburi ale unor satisfacții mediocre, Leonida nici nu înțelege de fapt cît de jalnică i-a fost întreaga existență...

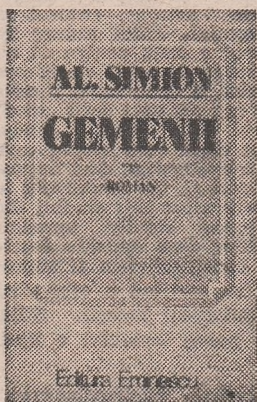
Ca orice roman frescă, „Tripticul” Luciei-Demetrius e și o carte despre timp, despre „trecerea” și „petrecerea” acestuia, o meditație, nu lipsită de melancolie, asupra modului în care timpul ne schimbă nu numai chipul, ci ne marchează întreaga existență. Reîntîlnirea, după mai bine de treizeci de ani, pe prima pagină a volumului doi, cu cea care a fost odinioară o suavă adolescentă, cu Agata, femeie ajunsă acum la anii unei maturități coapte, ne produce un șoc, bine regizat și pus la cale de prozatoare. Ne va fi destul de greu s-o recunoaștem în femcia ce se privește cu amărăciune în oglindă, descoperind semnele necrutătoare ale timpului,

pe fata de altădată. Lucia-Demetrius nu ne cruță, în continuare asistăm la declinul, pricinuit de boală, apoi la moartea, după o sfîșietoare agonie, a acelei ființe pe care ne-a fost dat s-o cunoaștem „în floarea vieții”, iubind cu înflăcărare, lupînd ca să-și apere și să-și păstreze iubirea. Saint-Laurent, splendidul bărbat care a fost pricina — în primul volum — alilor dispute feminine — ne apare spre sfîrșitul celui de al doilea volum sub chipul unui bătrînel chinuit la un moment dat de vechi culpe nemărturisite, apoi împacat cu el însuși, senin aproape, trecîndu-se, pe nesimțite, în împărăția umbrelor. Cel tîrziu se grăbesc însă să la locul celor dispăruți definitiv, cu iubirile lor (Laurenția), cu aspirațiile și visurile lor de viitor (Zoe). Dincolo de pasiunea de a povesti, de epicul pur, orice roman frescă, și cel al Luciei-Demetrius se conformă acestei specificități, are un tîlc și o „filosofie” a lui, desprinsă din spectacolul oferit de trecerea — uneori inutilă, alteori cu folos — a vieții. Timpul capătă o concretă atitudine de mare înclinare spre a-l putem atinge cu mîna! Astfel se exolcă, probabil, emoția și melancolia cu care am citit primele volume ale acestui „Triptic” a cărui continuare o aștept cu nerăbdare.

Sorin Titel

În stil indirect liber

SĂ o spunem de la început: expresia „stil indirect liber” ni s-a părut o metaforă pentru conținutul de idei al cărții recente *), semnate de Al. Simion, **Gemenii**. Aici evenimentele au, ca și luna, o față vizibilă și o alta ascunsă, una pe care o putem observa „liber”, „direct” și o alta pe care o bănuim, „indirect”, despre care ni se relatează prin enunțuri „subordonate” și reproduce „liber”. Chiar „gemenii” sint două personaje, doi bărbați care par a fi două fețe ale unui aceluiași tip uman — frenetic, efervescent, dar se exprimă unul direct-deschis (narratorul Mihai Moja) și celălalt, Teofil Georgiu, indirect ca un ecou în existența celor din jur. Despre Teofil Georgiu știm ceea ce vor ceilalți să se știe și ei ni-l aduc în față după ce a fost anunțat protocolar (ca prin niște înalți ambasadori), prin verbe de declarație sau mai simplu, mai frust, dar nu neapărat mai exact, prin stilul indirect liber. Ceilalți pretind că spun ceea ce el, Teofil, a spus, sau a gîndit, sau a vrut să spună.

Dar „stilul indirect liber” nu e aici doar o metaforă, ci și un procedeu compozițional al textului narativ. Al. Simion este un prozator preocupat de modalitățile exprimării orale, de „tehnicile” stilului vorbit. **Oralitatea** este în epica sa un semn al autenticității trăirii personajelor, o mărturie despre adevărul pe care scrisul său îl conține, un „gaj” al sincerității și al viabilității personajelor sale și o dovadă a valabilității mesajului său etic. Stilul indirect liber apropie cele două nivele ale narațiunii — cel al autorului și cel al personajului, sau cel al personajului

*) Al. Simion, **Gemenii**, Editura Eminescu.

jului-narator de acela al eroului. Al. Simion folosește modalități variate pentru a apropia planurile respective — monolog interior, stil direct neintrodus, dialog real și dialog fictiv. În planul autorului, adică în stilul indirect, apar secvențe din „discursul” unui personaj și, mai frecvent, se realizează incizia de stil direct într-un fragment în stil indirect liber. Senzația intensă de **oralitate** o dă și frecvența interjecțiilor, a exprimărilor interrogative și exclamative semnificative, toate, deliberări, utopia clarificărilor definitive, optimismul restabilirii comunicării între indivizi separați, s-ar zice, provizoriu, mai mult de neînțelegeri vechi decît de distanțe în spațiul geografic: „Cum a ajuns aici în oraș, la uzină și, hm, la reuniune? Teofil Georgiu povestea curgător, se voia destins și scăpărări vesele îi iluminau chipul, să nu ignorăm, adevărat, și concursul hazardului, oho, hazardul după care mai și gonim — nu? — înainte, băieți, și încălecam din mers un armăsar lacom de jărat, dovedindu-se a fi, de atîtea ori, o biată gloabă, moare sub tine și mori și tu, cu ea de gît. N-a ajuns deloc șef, și încă mare, zău, Moja să nu-și facă complexe, cit i-au intuit alții valoarea, cit și-a intuit-o el însuși, cu minuscule variante pe scara ierarhică, nici o modificare esențială. Și apoi virsta, banală poveste, l-a înhamat din spate, hoțeste, i s-a furisat printre zile, ei, la naiba, și-a trăit traiul, și-a mincat mîlaiul. Să se plîngă? Nerozii, nu l-ar asculta nimeni, și de ce mă rog, l-ar asculta, el, Teofil, și-a pregătit bocceaua, e gata de drum, aceeași Mărie cu altă pălărie, cîntecul nostru de infrîngere și biruintă...”

Narația simplă, în stil indirect, este mereu, cu bunăștiință, „accidentată”, textul narativ este lucrat cu migală tocmai pentru ca efectul stilistic să fie acela de maximă spontaneitate dar și de răvășeală interioară, de dezbateri, de „viață neașezată”. Prin nenumăratele incizii de stil ale personajului în planul auctorial, eroii își evocă autorul, vocea acestuia se topește în aceea a unuia dintre personaje, iar protagoniștii acționează liber, direct, înodînd fire nenumărate peste timp. O astfel de rafinare a relațiilor autor-personaje duce acolo unde, evident, scriitorul o dorește, și anume la exprimarea cit mai nealterată a impresiei de viață trăită cu intensitate, plenar, exploziv pînă la spulberare: căci existența celor doi „gemeni” este o suită de plinuri și goluri, de victorii și de eșecuri, de vinovății și martiraje. Fiecare, singur, după ce au încercat, la propriu sau la figurat, să escaladeze, ca într-o vîoasă

petrecere carnavalescă, „zidul morții” la un bilci de provincie. Un obscur complex de culpabilitate îi urmărește și moartea Marielei, femeia pe care amîndoi au iubit-o, este simbolică pentru eșecul imprevizibil și în același timp explicabil al unor existențe trăite cu sufletul adolescentin, pentru care bătrînețea e un dat fiziologic, care se instalează surprinzător, ca o maladie nîcînd așteptată și ca o „lecție anapoda”, ori ca o cursă abilă, întînsă unui „lup singuratic”.

Eroii aparțin „acelei generații de muncitori promovată după noaptea naționalizării, oameni avîntați, pentru care revoluția” nu este un concept, ci o serie de evenimente care le marchează biografia. Unul dintre aceștia, Teofil, avea să treacă prin momente de „orbire pătimașă”, să greșească și să sfîrșească în spital ca loc al detenției și al pedepsei. Amalgamul de stiluri este în textul de față formula cea mai potrivită pentru a vorbi despre un amestec de „măști”, căci insul apare, după o atentă reconstituire, în ipostaze felurite și fiecare adevărată și mereu trăită ca o ardere totală. Un „nimb de mister” înconjoară existența acestui Teofil Georgiu, om de știință, inginer pe un important șantier și în același timp acuzat de fraudă și imoralitate, transformîndu-i pe cei apropiați în victime ale momentelor sale de orgoliu, de disperare, de resemnare ori de nesăbuite visări.

Cartea lui Al. Simion este remarcabilă tocmai prin această norocoasă corespondență între nivelul lexical și morfosintactic pe de o parte și tipologia umană pe care o propune: nimic nu e tranșant, antonimele se leagă prin conjuncții copulative, nimic nu poate fi afirmat cu absolută siguranță în legătură cu cele petrecute, chiar existența fapturilor cunoscute este pînă la urmă dubioasă: „Ființele acelea strălucind ireal într-o zare fumeoasă și de care se simțea legat prin fiece fibră a trupului său, vinovate și nevinovate, precum el însuși se simțea vinovat și nevinovat, o jucărie trasă de sfori invizibile și deopotrivă brațul care minue sforile. Morbul răzvrătirilor croindu-și nesigur drum la suprafață. Mariela a fost, nu a fost”, Șarada, virtutea, zidul drept și lucios, carnavalescul „zid al morții”, manuscrisul testamentar, lată cîteva dintre metaforele-simbol care înnoadă în cîteva puncte esențiale firele ce alcătuiesc țesătura densă a acestui text literar. Astfel, **Gemenii** este o mărturie asupra unei epoci și o emoționantă meditație asupra mobilurilor care orientează o existență umană.

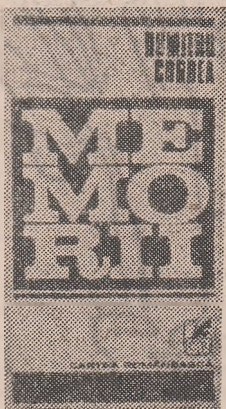
Adriana Iliescu

Calendar

- 5.VIII.1929 — s-a născut Hajdu Győző
- 5.VIII.1936 — s-a născut Adrian Munțiu.
- 5.VIII.1937 — s-a născut Viorel Cacoveanu.
- 6.VIII.1887 — a murit Gheorghe Crețeanu (n. 1829)
- 6.VIII.1912 — s-a născut Ion Marin Iovescu (m. 1977).
- 6.VIII.1915 — s-a născut Al. Volțin.
- 6.VIII.1935 — a murit George Vilsan (n. 1885).
- 6.VIII.1936 — s-a născut Serafim Duicu.
- 6.VIII.1941 — a murit Izabela Sadoveanu (n. 1870).
- 6.VIII.1941 — s-a născut Cezar Ivănescu.
- 7/19.VIII.1848 — s-a născut Ierolim G. Barițiu (m. 1899).
- 7.VIII.1907 — s-a născut Ion Zamfirescu.
- 7.VIII.1917 — s-a născut Horia Lovinescu.
- 7.VIII.1922 — s-a născut Aurel Mihale.
- 7.VIII.1931 — s-a născut Emilia Căldăraru.
- 7.VIII.1941 — s-a născut Anatol Ghermanschi.
- 8.VIII.1902 — s-a născut Sașa Pană (m. 1981)
- 8.VIII.1911 — s-a născut Orest Masichievici (m. 1980).
- 8.VIII.1912 — s-a născut Liviu Bratoloveanu (m. 1983).
- 8.VIII.1926 — s-a născut Horia Stancu.
- 9.VIII.1907 — s-a născut Virgil Fulicea (m. 1979).
- 9.VIII.1921 — s-a născut Claudiu Moldovan.
- 9.VIII.1930 — a murit A. Zarembo (n. 1908)
- 10/23.VIII.1884 — s-a născut Panait Istrati (m. 1935).
- 10.VIII.1921 — s-a născut Ion Negoiescu.
- 10.VIII.1927 — s-a născut Barbu Cioculescu.
- 10.VIII.1937 — s-a născut Dan Laurențiu.
- 10.VIII.1942 — s-a născut Nicolae Prelipceanu.
- 10.VIII.1943 — s-a născut Ivo Muncian
- 10.VIII.1968 — a murit Eugen Schileru (n. 1916)
- 11.VIII.1929 — s-a născut Modest Morariu.
- 11.VIII.1930 — s-a născut Teodor Mazilu (m. 1980).
- 11.VIII.1961 — a murit Ion Barbu (n. 1895).
- 12.VIII.1816 — s-a născut Ion Ghica (m. 1897)
- 12.VIII.1909 — s-a născut V. Splidonică.
- 12.VIII.1912 — s-a născut Ion Olteanu.
- 12.VIII.1937 — a murit Al. Sahla (n. 1908).

Cu bastonul prin...

TITLUL de mai sus poate aminti de Arghezi. Și, într-adevăr, nimic mai luminos și mai semnificativ în recenta carte de **Memorii** a lui Dumitru Corbea decât prietenia pe care i-a purtat-o poetului **Agatelor negre**. Sint, în acest volum, istorisite multe întâmplări, se perindă fapte și oameni, au loc întoarceri în trecut, anticipări ale unor situații. Ai spune că nimic nu poate fi rezumat ori descris și că, sfîrșind cartea, ai rămas cu imaginea vie a citorva decenii de viață culturală românească. Un cititor grăbit poate rămâne aici. E mult, dar și puțin. Pentru că dincolo de toate aceste evocări se desenează atitudinea unui om, un fel al său de a fi și de a privi lumea, care numai el dă sarea și piperul **Memoriilor**. Consecvența în timp a autorului nu ne miră. De altfel, ea și explică reluarea, în aceste memorii, a unor pasaje din **Așa am învățat carte**, de pildă, a unor versuri la care autorul însuși ține nespuse.

Ce vrea deci să ne spună Dumitru Corbea în **Memoriile** lui și ce vrea, mai ales, să ne spună referindu-se la diversele înfățișări ale prieteniei lui pentru Tudor Arghezi? Pentru că, iată, Dumitru Cor-

(*) Dumitru Corbea, **Memorii**, Editura Cartea Românească

bea a debutat ca poet în cenaclul „Sburătorul” și tot înainte de război și-a făcut debutul în mișcarea muncitorească. S-a definit, prin urmare, încă de la început, prin raportare la modernism și la acțiunile comuniștilor aflați în ilegalitate. Și-a păstrat toată viața deschiderea spre zona modernă a literaturii și curajul de a acționa pentru propășirea ei. Prietenia pentru Tudor Arghezi n-a fost doar un accident al vieții lui Dumitru Corbea. Ea a exprimat chiar eul său cel mai profund. Anii întunecați ai lui Tudor Arghezi s-au luminat și la flacăra acestei prietenii. Credința sa în biruința valorii o exprimă Dumitru Corbea ca martor modest (de ce oare?) al împăcării dintre Sadoveanu și Arghezi (**Martor la o recepție**). Această credință este doar semnul foarte vizibil al unei atitudini consecvente față de literatură, așa cum se lasă ea întrezărită și dintr-o serie de alte evocări: **Ajutoare pentru literați și artiști**, Eusebiu Camilar și Magda Isanos trimiși de Fondul roșu la Bacău, **La o masă dată de Petru Groza în cinstea lui Aragon și a Elsei Triolet**, **Amintiri de la revista „Albina”**, I. Peltz, Alți doi scriitori moldoveni etc.

Mindria de a fi scriitor, respectul nemărginit pentru condiția intelectualului român devenit, după război, cel ce muncește cu mintea și condeie alături de toți ceilalți, decizia autorului de a sprijini acest fel specific al muncii care face să se înalțe spiritul unui popor — iată mesajul cel mai generos al **Memoriilor** lui Dumitru Corbea. E un mesaj care a străbătut ani mai întunecați ori mai luminoși, ni s-a comunicat nouă, celor de acum, purificat de orice leș accidental și întărit printr-un șir de experiențe edificatoare. Acest mesaj trebuie întregit cu acela care se referă la deschiderile spre lume ale culturii române. Paginile dedicate lui Panait Istrati, George Enescu, Ilya Ehrenburg, Aragon, acelea despre contactele cu scriitori din Ungaria, R.D.G., țări din Orient sînt ilustrative pentru accesul la cel mai înalt plafon valoric al unui **self made man** și pentru

spiritul umanist care răzbate prin toate paginile acestei cărți. În sfîrșit, odată rostit cuvîntul umanist, nu putem să nu ne referim la încă unul dintre semnele distinctive ale cărții: acela care ține de atitudinea civică și patriotică a autorului. Ea este, evident, conținută de evocările sale literare ca un factor de selecție. Dar, dincolo de aceasta, ni se comunică și în chip direct, în paginile adesea dramatice, dar nu mai puțin conținînd un sens al înălțimii. Ne gîndim de pildă la cele ce vorbesc prin chiar titlul lor: **Satul și formarea mea de scriitor**, **În plină nebunie legionară**, **Vara fierbinte a anului 1944**, **Telefonul din București**, **La ultraviolete...**, **Sadoveanu la parte la procesul lui Antonescu**, **Cum s-a sfîrșit o prietenie** ș.a.

N-am conturat decît în chip general problematica volumului de **Memorii** semnat de Dumitru Corbea. Privit în același chip general, el se încadrează mai puțin în această destul de recentă revitalizare a memorialisticii în literatura noastră. Pentru că, în concertul de voci care afirmă ori resping idei, opinii, fapte, nume, situații menite toate să servească într-un fel sau altul clipei prezente a literaturii, Dumitru Corbea se vrea cel situat într-un punct de privilegii, într-o perspectivă a timpului. El nu respinge, așa cum am mai spus-o, decît prin ceea ce selectează și prin urmare aprobă generos mai tot ceea ce pune în lumină în cartea sa. Atitudinea sa este una rezumativă a unei întregi vieți și nu doar o replică adresată momentului prezent. De la **Singe de țaran** și **Nu sînt cîntăreț în stele**, la **Conștiința poetului** și la proza cu rezonanțe din Zaharia Stancu din **Puntea**, **Bădia**, ori **Patima dreptății**, profilul scriitorului nu face decît să se deseneze mereu mai proeminent. Și el ne vorbește despre o epocă revolută, dar care a modificat definitiv chipul acestei literaturi, păstrîndu-i neștirbită aspirația identității cu sine și a proiectării valorilor sale în universal.

Ecaterina Țărlungă

pildă această „ars moriendi”: „priviți cum imi filfite miinile / în bătaia vîntului mirosul / mării imi bicuie nările / mi-am ascuns bijuteriile / sub limbă dați-mi vă / rog pahașul acela cu apă / în el o frumoașă / femeie face pluta”, doar că personalitatea lor e încă ascunsă, statura mimetică domină și nu-mi dau seama dacă și cum va reuși poetul s-o micșoreze pentru a se pune pe sine în locul ei. Chiar dacă, vorba lui, „ne-a mai rămas o felie de cozonac / o mătură puțină ceară e de ajuns / pentru a construi o tristețe” problema importantă e ca această construită tristețe să-i semene, altminteri totul nu e decît istovire a deja istoviturii.

Constată că, de-o vreme, între debuturile editurii *Litera* și debuturile altor edituri nu prea mai există diferențe de valoare. Dacă așa fi o idee mai optimist decît sînt așa zice că asta e bine fiindcă semnifică o creștere a exigenței la Editura *Litera*. Opoziția sceptică din optimismul meu crede că această creștere a exigenței la o editură „modestă” e mult ajutată de scăderea exigenței la unele edituri „pretențioase”.

Laurențiu Ulici

ANGELA NICOLAE: Construcție III (tapiserie)

„O gramatică rațională”

● A APĂRUT de curînd, în Editura Științifică și Enciclopedică, un volum al lui Ion Coja, intitulat **Preliminarii la gramatica rațională a limbii române**. Prin rațional, după cum ne arată în introducerea, autorul înțelege „motivată, justificată”, ceea ce înseamnă că trebuie să se țină seama și de fapte care nu aparțin limbii, ci realității înconjurătoare, că nu poate fi nesocotit trecutul limbii (impotriva obiceiului răspîndit astăzi de a se discuta faptele de limbă exclusiv actuale).

Cuvintele sînt analizate în lucrare, nu izolate, ci în fraze și ținînd seamă și de faptele pe care ele le prezintă. Dar, pornind la lucru, autorul s-a lovit de imensitatea problemelor, astfel că, în volumul apărut, se mulțumește cu discutarea articolului, privit ca o parte de vorbire și, în același timp, ca un element al morfologiei. Volumul cuprinde și observații care nu privesc articolul, ci celelalte părți de vorbire: lucrul este necesar pentru a se înțelege punctul de vedere al autorului. Dar sîntem îndreptățiți să așteptăm cel puțin încă nouă volume, în care să fie analizate celelalte părți de vorbire.

În cartea de față întîlnim o sumedenie de idei noi; autorul, cu modestie, notează că desigur nu toate vor fi acceptate. În orice caz, ele vor putea servi ca subiect de discuții, al căror rezultat va fi lămurirea unor probleme, dintre care multe nu au fost pînă acum avute în vedere.

În continuare, voi discuta cîteva dintre ipotezele lui Coja. El atrage atenția asupra faptului că **arbitrarul** semnului lingvistic nu e o trăsătură definitorie, ci limbile, în decursul istoriei, încearcă să sporească motivarea elementelor limbii. Desigur, lingvistica istorică a făcut din arbitrarul semnelor o notă esențială: „om” se zice în ungurește **ember**, în turcește **adam** și așa mai departe. Prin urmare noțiunea nu are nici o legătură principală cu sunetele o și m. Constatăm însă că în franțuzește se spune **om** (scris **homme**), în italianește **uomo** etc. Cum se face că mai multe limbi au făcut apel la aproximativ același grup de sunete pentru a denumi aceeași noțiune? Constatăm însă că situația este aceeași pentru alte multe cuvinte. Explicația este că româna, franceza, italiana etc. sînt înrudite între ele, că au primit cuvintele esențiale din latinește. Mai important este faptul că și trăsăturile morfologice sînt de origine latină.

Bazată pe arbitrarul semnului lingvistic, pe faptul că nu este ceva în esența obiectelor care să pretindă un anumit nume, lingvistica istorică a împărțit limbile în familii și, mergînd mai departe, a reconstruit formele originare, bazată pe comparația celor atestate în epoci mai tirzii. De aici nu trebuie trasă însă concluzia că denumirile obiectelor se dau la întîmplare. În momentul cînd apare un nou termen, el trebuie să fie justificat într-un fel: prin derivare, compunere, figuri de stil, sau prin imitarea unor sunete din natură. Evident, se mai întîmplă uneori ca un cuvînt să fie modificat pentru a putea fi pus în legătură cu altul mai bine cunoscut. Este ceea ce lingviștii numesc etimologie populară.

În ce privește articolul, Coja afirmă la p. 158 că un exemplu ca **fratele s-a întors** este nereperabil. Mă înscriu în fals: din ce în ce mai des se spune așa, mai ales în traduceri (în special în filme). E altă problemă dacă e cazul să încurajăm această tendință.

În sfîrșit, n-am întîlnit în carte nici o observație privitoare la faptul că se spune de multă vreme Locotenent Popescu, în loc de **locotenentul**, apoi formula a fost aplicată la doctori, iar acum diverse străzi din București folosesc așa numele pictorilor: **str. Pictor Verona**, **Pictor Lucchian**, **Pictor Romano**. Sper că Ion Coja va putea folosi aceste observații în volumele următoare, pe care le așteptăm.

Al. Graur

„Juventute”

● Revistă a elevilor liceului economic din Arad, avîndu-i ca profesori îndrumători pe Florin Didilescu și Silviu Cureteanu.

Cuvinte omagiale adresează publicației Livius Ciocirle, conf. dr. Mihail Epuran, prof. Ion C. Ivan, Radu Voinea, Vasile Lucaci, prof. Ion Pălușan, prof. Vasile Man.

Articole pe probleme ale contemporaneității semnează elevii Rujita Anca Orga, Onița Cosma, Corina Pop, Doina Poradu.

Revista prezintă un amplu interviu cu Ștefan Augustin Doinaș care încredințează publicației și poema inedită „Liceul din Arad”: „Nu cîmîtir al tîneretii! ci / un dulce leagăn, încă în mișcare: / mereu dispar, mereu revin aici / în geometria-acestor ziduri care / hrănesc, fără de moarte, ceas de ceas, / copilul care-am fost, care-am rămas”. În paginile repartizate poeziei publică versuri un număr mare de elevi.

Numeroase versuri culese din popor de către elevi ocupă paginile 36—37 ale publicației. Alte condeie tinere prezintă portrete ale unor scriitori, de pe meleaguri arădene: Horia Ungureanu, Teodor Frîncu, Dorel Sibii. Un interviu este luat prof. univ. Géza Gergely.

● Scriitorii, toți oamenii de artă și cultură să-și facă un titlu de cinste din a participa activ și a-și aduce întreaga lor contribuție la desfășurarea marii mișcări cultural-educative de masă, Festivalul național „Cîntarea României”, astfel încît acesta să-și sporească și mai mult forța educativă, să se afirme tot mai puternic ca un cadru larg de manifestare a muncii și creației socialiste, ca o amplă manifestare a geniului creator și a ineputizabilului izvor de talente de care dispune poporul nostru.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Mesajul adresat Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România cu prilejul Adunării omagiale consacrate împlinirii a 75 de ani de la crearea Societății Scriitorilor Români).

Viața cenaclurilor

■ Viața cenaclurilor literare, așa cum se înțelege astăzi în spațiul cultural al societății noastre, se alătură firesc vieții literare, cu un plus de semnificații și de valori sociale, dintr-un teritoriu spre care se îndreaptă exigențele și normele selective ale creației, cu o energie ce anunță în timp talente și profiluri noi, afirmate în și din acele laboratoare spre care privim cu tot mai multă încredere. Faptul că Uniunea Scriitorilor a luat asupra sa îndrumarea citorva dintre cenacluri atestă importanța și valoarea lor nu numai în programul Cîntării României, privite cu înțelesul cerințelor culturii de masă, ci și în îndrumarea specifică, de breaslă, în creșterea și integrarea noilor talente. Prezența numelor noi apărute în cenacluri, îndeosebi nume de poeți, în paginile publicațiilor este un fenomen cotidian îmbucurător și dător de încredere, gîndindu-ne la mișcarea literară, și în egală măsură este expresia unui ferment cultural care poartă în definiția sa numele țării.

Aspectele multiple cite se leagă astăzi de activitatea cenaclurilor ca instituții de cultură, în centrele universitare și muncitorești, în municipii și capitale județene, se relevă în spectacolele literare din faza republicană a Cîntării României, în momentul selectării lucrărilor trimise la concursul național de către membri ai cenaclurilor.

De activitatea cenaclurilor se leagă de la un an la altul desfășurarea concursurilor literare, valoarea autorilor premiați, condițiile scoaterii lor din anonimat, posibilitățile afirmării lor în presa literară. Revista noastră are în programul ei participarea la cele mai importante concursuri, cu gestul de solidaritate colegială față de noii veniți, și cu sentimentul că însăși existența noastră ca formă instituțională se leagă de viața spirituală a oamenilor țării, a tinerilor care aspiră la creație și la cultură. Iată de ce continuăm să privim cu multă răspundere, în măsura în care spațiul și preocupările frontului literar ne îngăduie, participarea la viața cenaclurilor literare, atât cu prezența noastră la manifestările lor culturale și la concursuri (Festivalul Lucian Blaga, Festivalul Costești, Concursul Nicolae Labiș, Concursul Hercules etc.) cit și în exercițiul critic al revistei, prin cuprinderea în unghiul opiniilor sale a valorilor apărute editorial.

Cenaclurile literare există, iar îndrumarea lor estetică și ideologică intră și în obligațiile noastre. Într-o formă sau alta, în programele Uniunii Scriitorilor, în drumurile noastre prin județele țării, în prezențe individuale sîntem legați de viața lor. Rămîn de neuitat zilele petrecute cu tinerii noștri colegi, la Suceava ori la Deva, la Alba Iulia ori la Sighet, la Sebeș-Alba ori la Reșița, la Tîrgu Mureș ori la casele de cultură ale Capitalei, în Facultăți și în licee, rămîn cu o emoție particulară împrejurările în care un nou talent își schițează biografia în coloanele revistei. Ne îndeplinim și de data aceasta promisiunea făcută alte dăți, publicînd încă o selecție din materialul trimis redacției de cîteva cenacluri. Spațiul și împrejurările nu ne-au permis mai mult. Am lăsat de-o parte multe pagini pe care, dacă nu le trecem sub semnul veleitarismului, le socotim oricum în afara condițiilor de publicare. De prisos să repetăm că nici un alt criteriu, extraliterar, nu trebuie să împingă gestul nimănui la ivirea falselor valori. Cu atât mai mult, la ora actuală, cînd numărul mare de lucrări literare trimise din cenacluri, judecate și selectate acolo, relevă și aspecte în care se cere o severitate a judecăților și a îndrumării. Sînt aici nume foarte tinere și hume nu prea tinere, unele publicate și alte dăți în coloanele revistei. Lăsăm timpului dreptul să judece și să aștepte pe mai departe conturarea unor biografii alături de care ne aflăm cu propriile noastre îndatoriri.

Ion Horea

„ION HELIADE RĂDULESCU” — Tirgoviște

Dorința de focuri

Pămîntul Tirgoviștei respiră, pămîntul
obișnuit să respire mireasmă de vie,
mireasmă de mere și ierburi, mireasmă
de livezi,
mireasmă de păcură scursă pe adîncuri,
pămîntul Tirgoviștei respiră norii de
liniște
și ochii lui cad peste umeri în marea
mindrie a pietrelor scumpe.
Cineva desenează pe ceru-i în seninu-i
un trup uriaș
și vechea foală de vînturi și liniști
se sperie, se ascunde de spaimă
și se respinge și țipă și singerează.
E un gust aspru și vast, cum pe țărături
năvală albastră de mare cu ceruri
căzînde de valuri și sparte cu spaimă
de trupuri

și greu de pămînturi.
Pămîntul Tirgoviștei e dornic de foc și
de întinderi,
de febra electrică înviorînd mădulare
și oase cu voința creșterii.
Pămîntul Tirgoviștei respiră adînc timpul
hrănit cu metale și bolte de fier,
cu jarul Kilovaților,
cu cenușa balaurilor sălbatici.
Pămîntul Tirgoviștei respiră bucuria
enormă,
apa ce-ți umple gura trecînd peste
tine.
Pămîntul Tirgoviștei respiră bucuria
oțelului,
aspra lui revoluție.

Constantin Manolescu

Clepsidra

Și-n ochi mi se face subțire o iarnă
O mare zăpadă cu margini fierbinți
Lumina devine acolo o rană
Un golf cu sirene și ape cumînți

Cu degete lungi între astăzi și ieri
Sorbînd somnul verde din pipe de lut
Își țese eroarea un idol de ger
încet
Și atent și de nimeni
știut

Rivnînd de-o potrivă și sudul și nordul
Corăbii de aer tîrziu-albăstrii
Subțiri traversează și calme, fiordul
În care rostire rotundă devii.

Și iată, amiaza devine armură
De nea unui rupt anticar de tăceri
Cu degete lungi își petrece eroarea
Un idol de ger, între astăzi și ieri.

Florin Virlan-Neamțu

Libertate

Dreptul de-a privi soarele,
dreptul de-a lăsa cerul să-ți curgă în
piept,
de-a strînge lumina dintr-un lan de grîu
în care geme de patimă primăvara

dreptul de a-ți spune pe nume,
de a-ți lăsa talpa să se infioare

de pămîntul țării tale de a dormi
fără teamă în cîmpia fremătînd ca o
mare

dreptul de a-ți mîngîia fiul, de a-i vorbi
despre ce a fost ieri, despre ce va fi
mine !

Tudor Cristea

Fiindcă zăpada naște din tăcere...

Din prag rostesc ceva spumoase valuri
Năframa lor e doar o adiere —
Zăpada naște-mpovărînd și marea
Și e lumină-n limpedea cădere.

Mă-ndrept ușor spre marginea luminii
Și rugămîntea mea în aer piere —
O, munții, munții miră-se de-a pururi
Fiindcă zăpada naște din tăcere.

Viola Popa

„MIHAIL SADOVEANU” — Birlad

Istorie

Tata m-a învățat
Cuvintele ploii
Cu care mai tîrziu
Am sfîșit poemele

Apoi
Am cules durerea griului

Și-am spălat obrații
Înlăcrimați ai veacului
Cînd am găsit pămîntul
Stringînd sămînța la piept
Cu dragostea tatălui
Venit de pe front

Chiriac Samoilă

E patria peste tot

Ciudad,
inima mea ciștigă
în fața clipei
un fulger
a îngenunchiat în cîmp ;
în mijlocul fabricii,
sub acoperiș din palme de muncitor

cu miros de uleiuri
stă lumina
în arborele flăcării
care învinge oțelul
zboară păsări
cu sămînța patriei în cîntec.

Mirela Cristofan

Secolul XX

Glonțul veacului
E mai aproape de timpla mea
Decît răsflarea ierbiilor.
Oglinzile au orbit ;
Mușuroaiele de termite

Sînt ca un viscol legat în baticul
mamei.
Istoria arde în cuptorul din urmă,
Cenușa ei
O duc pe brațe.

Mihai Vicol

„FLACĂRA” —

Casa mea —
— colivie cu păsări
nedomolite —
respiră adînc
prin pereții atinși
de sirma ghimpată
a nopții

... nimeni
să destăinuie

Poc de

Este vo
singur

nestins
este v

de cei
că sînt
pe coli
este vo
ce nu
este or
singuri
cel m

este v
care n
că exil
și poa

Desene de TUDOR JEBEANU

CENACLUL UNIUNII SCRITORILOR — Suceava

Dincolo

Dincolo de Vintul de Nord,
în țara numită Hyperborea,
nimeni n-a ajuns
nici pe calea bătută cu pasul,
nici pe marea ce poartă corăbii.
Dar de unde se știe atunci
despre seminția ocrotită de zei,
despre viața lor lungă
împărțită între liră și flaut ?
Să se fi ostenit oare cindva

un biet călător
să fugă din raiul acela,
doritor să se-ntoarcă în lumea
cea plină de dureri și istov ?
Ori poate, vinind un iepure șchiop,
a trecut peste a Plingerii Vale,
negăsind nici acel iepure șchiop
și nici urmă de țara
scufundată-n uitare ?

Marcel Mureșeanu

Acest exercițiu

Izbit de intimplări tot mai
Mult depărtându-mă de
Seara ce poartă numele tău
Eșarfa și pașii din urmă
Clătinat-au ochiul
Subțire desigur era un
Timp fără șanse orologiul
Vechiului tirg adormise
Pe umărul ultimei ore

Nu mai e vreme armura
Capătă iz de soldat
În permisie acest exercițiu
Nu mă slujește nici cit
Vinzătorul de indulgențe

Vine dimineața
Și rugul așteaptă.

Ion Beldeanu

Luminile acestei înserări

Încă o oră de-așteptări își sună
Culoarea umedă a toamnei
Ostașii obosiți pe care i-am trimis
de mult
Către-o planetă-n alte depărtări
Se-ntorc tot mai puțini
Și fără de puteri

Iar noi pindim acesta e cuvântul
amindoi
În umbra draperiilor lăsate
Urgia toamnei viscolind în putrele
ploi
În vreme ce în ultimele flori coboară
Luminile acestei înserări truate...

George Damian

Noapte

ca un bărbat împlinit în putere
lingă primitoare femeie
fecundă
lumea-i supunere
ogor scufundat sub rod

păsări îngreunate de somn
greul pământului somn
se-nfig năbușit în pământ

se-aude șarpele casei în plins
l-ascultă numai cei bătrini
înveșniciți la strajă în vopsele

din crengi cad trei minuni
trecu pieptul spada pină la gardă
mi-e bine netreaz
și visez că aud
șarpele casei cum plinge

Mircea Tinescu

„MIHAI EMINESCU” —

Botoșani

Premiul Uniunii Scriitorilor la Concursul

„Poni Luceafărul”

Poem de fericire

Vintul tău imi bintuie tot trupul
Singe aleargă foșnitor
Trec galop cu mine spre beție
Prin lumină. Razele mă dor.

Focul lor mă arde și mă-mbată
Curg incandescentă înspre vînt
De mătasea câinii dezbrăcată
Vraja mă întoarce din cuvînt

Sint o zare caldă și senină
Vintul tău mă tulbură plăcut
Trec incandescentă prin lumină
Aruncindu-mi nopțile în lut...

Plopi

Plopi mintuiți de lame de lumină
din care mănăstirile
se nasc,
arhangheli
nepoțiti la nici o cină,
văzduh
încercuit să intre-n teasc,
ce singe din adincuri
vă înalță
întreținînd o flacără în voi ?...
De nenuntire
maiestatea voastră
n-a lăcrimat cu lacrimi reci de ploi...

Mi-a rămas

Mi-a rămas prin ramuri sufletu'
Treci prin toamnă și culege-l tu

Prea bogat, prea plin de bucurii
Pentru tine tremură, să știi...

Limpede, ușor și fermecat
Ca un clopoțel de soare beat
Și, neliniștit, clinchetul său
Te aduce pe pământul meu
Unde curg lumini intense, curg
De la răsărit pînă-n amurg

Ca un imn de slavă, cîntec sfînt
Îmbătată de ce simț și sint

Mi-a rămas prin ramuri sufletu'
Treci prin toamnă și culege-l tu.

Spiritul tutelar

Spiritul meu tutelar —
A nopților pură visare,
Boare țîșnind din hotar
Fund, în adincuri de mare

Lac niciodată atins
Cu morți și cu vii împreună,
Jarul de-a pururea nins
De raze-nghețate de lună.

Maria Baci

doara

cu păsări

alfabetul din
umbrele zilei.

Dintr-o dată
răzbat în afară
puzderii de
sentimente și zboruri
căutîndu-mi perfide, inima —
— răscruce de drumuri.

Mariana Păndaru

vorba și mai puțin

va care mișcă pământul
i cauza căruia te
aștept
aspră bucurie a verii
numărătoare începută
de mult

iau
aproape
i nespulselor rugii
ngăduință brutală
de de mine
urît

ia că niciodată nu
poate fi timp
ul acela stingher
i și-ar fi spus
ochiul
și de mult mai puțin.

armen Demea

Flori de lut

Voi cobori în adincuri
să-mprăști tăcerea
împietritelor strane
voi alunga norul
din ochiul viorii
dar cum să m-ascund
desfrunzirilor ...

Așterni o stea de lut
între noi
și-n noapte
păsări de vînt
cutureieră apele
neodihna adincurilor
urcă spre mine
val lingă val
căutîndu-te în absența luminii.

Cornelia David

Cîntec

Frunze albite de verde am strîns
să le presar în odaie, pat suav de
nuntă
cu toamna aceasta ce nu ne cunoaște,
Aurării jefuite sint privirile noastre
palide golfuri în ovalul ferestrei
și cum să refuz în noiembrie
floarea,
pinza Penelopei se destramă-n
neliniștea mea
întreșută
cu ploile tinere...

Mioara Giurgiu

Poem necesar

Sint prințul oglinzilor,
cea mai de soi cerneală
e singele meu I

Iubesc frunzele de întuneric
și șarpele casei,
iubesc intimplarea liniștii
care fecundează acest poem.

Viața mea tremură alături —
un pumn de semințe.

Ioan Radu Igna

Pe-nserate la rîul acesta

Am ajuns în taină la rîul
Peste care trec lin
Un cîntec de seară abia murmurat
Și pletele de aur ale femeii

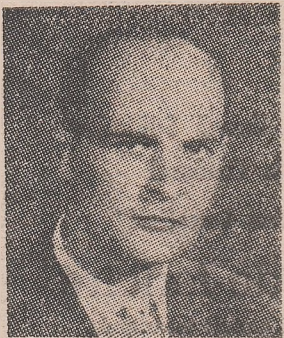
Dacă ai să vii pe ascuns, pe-nserate
La rîul acesta
Soarbe o picătură din vraja nopții
Și-ascultă cîntecul de ape

Și atunci ai să-ți simți sufletul
Mai bogat c-o simțire, c-o noapte

Iar cînd ochiul tău va picura
O lacrimă ca o perlă
Vei înțelege de ce femeia
Și-a risipit pe o piatră de rîu
Toate speranțele sale.

Tiberia Voica

Ion Țugui

VECINII

SAPTĂMINI la rind Grigore Negru ieșea în zori în pomătul de lângă casă și privea cântunul; nu era proprietarul livezilor frunte de casele în patru table, cenușii, cu sîndrila întunecată mai ales seara, nu era nici duhovnicul căntunului, însă deprinsese, nici el nu știa cum, să se amăgească cu strania certitudine că nimic din ce văzuse, după naștere și pînă mai deunăzi, nu se clintește din loc, cum se zvonise că s-ar putea întimpla, dacă...

Erau douăzeci și trei de case și tot atîtea șuri mari; cu ani în urmă, adică îndată după al doilea război, tăiasă dintr-un cot de ogor al vecinului exact partea care lipsea din simetria dreptunghiului său de pămînt mînos; tăiasă pîntecul acela de lot plătindu-i vecinului, oricum nu în bani, ci în alimente, se zvonea, dar nimeni nu era sigur dacă în alimente sau în altceva; s-a aflat după un timp că păgubitul plătit — totuși —, băuse cinci luni prin circumi și tot în cinci luni Grigore Negru îndreptase ogorul său, mutînd un drum vechi mai la vale și înfigînd pe hotarul nou pari de răchită care s-au și prins în aceeași primăvară și au dat muguri.

În primăvara următoare, pe lotul băut de vecin a plantat doi vișini: unul pentru nevastă-sa și altul pentru el; vișinul nevastei lui avea în anul o mie nouă sute cincizeci și nouă o cunună buclată, ca un cap de femeie era, un cap cu coc, firește, iar vișinul său era lunguleț, cu coroana în formă de pară boantă, de altfel bărbătesc și robust, mai lucios ca celălalt, asta din pricina rășinii transparente care-i supura pe tulpină asemenea unui plîns continuu, niciodată pe deplin dezghețat.

Aveau avere dar nu aveau copii, din pricina femeii nu aveau copii, așa se știa în cătun, așa știa și Grigore Negru, care începuse în vremea din urmă să privească tot mai mult în gol; începuse doar, căci privirile lui erau acum îmbătrinite, într-un gol imens; într-una din zile, vecinul l-a arătat cuțitul și i-a spus: „De pe lotul pe care mi l-ai luat și l-am băut, făceam acu o sută de mămăligi!”

„Ești un timpit! i-a întors vorba Grigore Negru. Ai să vezi tu cum e...”

Nu s-au încăierat, atunci, după aceea au și uitat despre ce-i vorba; vremea era a încăierărilor de tot felul, însă n-au ascultat de vreme; golul privea tot mai pieziș gospodăria, privea cu o tristețe

revoltată absența copiilor, privea cu ochii cerdacului de pe acoperiș, îndoliații ochi ai pustiului moștenitor; oare să fi întilnit pustiul doi oameni habotnici, pătimași de harnici și hapsini de stringători, și-n loc să-i fi dăruit cu odrasle, acum, Elisabeta, nevastă-sa, să-i reproșeze lui că au adunat degeaba, or, numai pentru ruină?!; o vreme îl acuzase că el, Grigore, nu-i bun de sămînță și-atunci, în-suși Grigore, ca s-o contrazică, i-a îngăduit ei să se ducă la alt bărbat, pe el nu-l interesa cine-l acela, numai să aibă norocul să se întoarcă acasă cu pîntecul plin, cu moștenitorul... ceea ce Elisabeta a și făcut cu mare rușine și cu fereală, dar fără nici un rezultat; cînd s-a întors acasă, după ce umblase la altul, ea avea patruzeci de ani, îl împlinise cincizeci, și-au zis, unul către altul, jurîndu-se, că nu vor mai vorbi niciodată despre ceea ce se întimplase.

Se sculau dimineața pe la patru și se culcau seara pe la nouă; ca să nu piardă vremea, mincau doar de două ori pe zi; mai mult pe sub arbori, în țărîna, asta de primăvara pînă toamna tirziu, dar cînd se aflau cu lucrul acasă, mergeau să mîncească pe lotul adăugat de curînd, sub vișinii lor; vecinii îi vedeau adeseori întinși pe țoluri, unde înfuleceau repede cu ochii la unelte gospodărești; Elisabeta minca sub vișinul lui Grigore, acesta sub vișinul femeii, cuprinși deopotrivă în umbra pomilor ca-ntr-o fotografie luată pe la începutul lumii de la Adam și Eva; pentru că aveau patru vaci cu lapte, putinele din beci mucegăiau din lună în lună; nu dădeau de-ale gurii nimănui, deși unii din cătun îi întrebau dacă n-au de vinzare lapte sau brînzeturi; noaptea azvireau la groapa cu bălegar ceea ce se strica în săptămîni, în beci, spălau putinele și ligheanele din lut, le umpleau apoi la loc și tot pentru a le deserta la groapă.

„Deeți să ne faci burui, mai bine să vadă că nu avem de nici unele...” spunea Grigore Negru la urechea nevastei sale.

Într-o zi, vecinul care își vinduse lotul de pămînt intră în ograda lui Grigore Negru lovind porțița cu piciorul; nu mai făcuse așa ceva niciodată; Grigore avea doi cai frumoși ca plămăurile; s-au privit oamenii, după aceea s-au dus în grajd să privească frumoșii cai; caii dormeau pe picioare, păreau statui linse de perie; vecinului nu-i spusese pînă acum pe nume, nici el nu știa de ce-i spusese pur și simplu vecine, dar de data

aceasta simți nevoia să-i rostească numele întreg:

„Măi Silvestru Roșu, ce poțestești tu de la caii mei?”

„Păi nu mai e pe poflitele, e pe dreptate. Eu o fac!” a spus Silvestru Roșu și l-a dat la o parte pe Grigore Negru cu cotul sau cu umărul, oricum cu ceva bolovănos.

Grigore Negru s-a dus în livadă; după aceea s-a dus să răsufle sub vișinul Elisabetei, unde s-a simțit bine; femeia trebăluia prin odăi; cînd să se întoarcă în ograda, zări pe uliță, nu prea departe, caii trași de căpeștre de Silvestru Roșu; nu s-a încumetat să meargă pe urmele lor, ci a dat buzna în șopron unde, punînd mîna pe secure, izbi de cincizeci de ori în butucul de tăiat lemne; de cincizeci de ori, așa i-a poruncit lui setea de-a lovi, întrucît pe butuc zărise, fără îndoială, botul cailor, coamele despletite și le tăiasă mărunt, mărunt ca pe niște frunze cu gust pipărat, sau așa ceva...

IN ziua următoare, fără să spună o vorbă, Grigore Negru a dispărut de-acasă; nevastă-sa crezuse că el s-a dus la judecătoria și a stat să-l aștepte cu ceasurile sub vișinul lui; nici după amiază nu s-a întors, și s-a dus din nou sub vișin; după ce se abătuse o clipă doar la fîntînă să bea apă rece, s-a întors să doarmă și peste noapte sub vișinul lui; dispariția nu putea trece neobservată în cătun; unii spuneau, glumind, că de data aceasta el ar fi dispărut să facă rost de-o femeie și să-i aducă nevastei un copil, ceea ce era plauzibil, dar nu putea fi și adevărat de vreme ce o părăsise pe Elisabeta îmbrăcat ca vai de lume, nici măcar pe față nu se spălase; la o săptămînă după dispariția lui Grigore Negru se abătă din nou prin ograda vecinilor și, pîndind-o, tună de departe:

„Bine că ești stearpă. Colbul se alege din voi...”

Femeia a ris în hohote — spunea mai tirziu vecinii; după aceea au auzit-o rîzînd dintr-un ciubăr gol; nu plouase de mult și găsise în butucul găunos locul unde n-o vedea nimeni, ea în schimb pîndind vedea în preajmă printr-o crăpătură de care își lipea ochii; de aici a văzut cum Silvestru Roșu pune în coarneză vacilor funiile, cum le desprinde pe toate patru de iesle, injurînd; peste cîteva clipe zări pe drum, îndepărtîndu-se, cele patru vaci; îl urmau pe Silvestru ca și cum el era pîrîntele lor; ca să n-o sufoca nodul din gît, a ieșit din butoi și s-a dus în bucătăria de vară; Grigore îi căluse dintr-o baionetă nemțească un cuțit de bucătărie — se zvonise că în timpul războiului Grigore Negru ar fi găzduit un ofițer neamț cu care se și împrietenise el, și numai la rugămintea nevastei nu l-a urmat pe acela pe front, unde vroia cîci să se ducă voluntar, dar povestea asta părea s-o fi scornit Silvestru Roșu —, deci apucînd de pe bîldar cuțitul, lovi cu toată puterea în albul unei perne pînă cînd, nînsă din creștet pînă în tălpi de fulgi, scrișni spre fereastra pe care mai vedea vacile mergînd cine știe unde:

„Ducă-se și ele dracului! Cine a avut o să mai aibă, cine n-a avut n-o să aibă nimic niciodată!”

Se rănise ușor la un deget și-i curgea singele pe catrină; pe măsură însă ce-i privea rana și vedea singele, zărea în rană și în singe capul lui Silvestru Roșu și a fost nemişcată această vedenie, căci o tîmăduia de furie, o împăca de parcă semne de dincolo de oameni o ajutau și îi puneau inima la loc; se duse în

odaia mare și se întinse în pat, îmbrăcătă; rana de la deget se vindecase de la sine; cînd să ațipească, auzi ca din ceruri un cîntec și-i plăcu timbrul dulce, melodia tărăgănată ca un riu de cîmpie; reuși să ațipească și-l visă preț de cîteva clipe de bărbatul ei, frumos ca un mire, întorcîndu-se acasă urmat de zece copii; a fost al doilea moment înălțător, poate că cel mai curat și mai fericit din viața ei; vedea și nu se putea trezi, asta din teama că totul se spulberă după aceea, vedea însă și o lumină mare, ca un stog de jărăteac între pămînt și cer, îl vedea apoi pe Grigore poruncind cu blîndețe copiilor ce să facă, ce să lucreze, cum să se poarte cu dobitoacele și cum cu roadele; cînd ochii i se limpeziră, șura ardea.

Grigore n-a apărut nici după ce ea a strîns scrumul și cenușa, maldărul de resturi mistuite de flăcări; vîntul bătuse dinspre miazăzi și-i ferise casa de prăpăd, doar stoașina dinspre șură fusese ușor pîrlită de vîlvătaie; în ziua cînd suise cu scara pe acoperișul casei, chinîndu-se să curețe cu apă scrumul, Silvestru Roșu tocmai se depărta pe uliță purtînd, în lada trăsorii pe care le-o luase, felurile lucruri din lăzile ei de zestre; nu-l observase cînd intrase prin odăi, cînd le luase trăsura; nu s-a mai dus în bucătărie; se temea să nu-și taie un braț; peste o săptămînă abia, de cîteva ori pe zi, veneau vecinii s-o întrebă în felul lor:

„Ce mai faci, cum îți mai merge?”

Spre capătul verii, sfîrșită de durere și de dorul lui Grigore (unul i-a reproșat că nu are grijă de bărbatul ei, că-l ține, cum se aude, ca pe-o sperietoare, în livadă, prin birnele casei, cîci, în zgura pietrificată a fostei șuri și nu-i deschide ușa, femeia se prăbuși de uimire, de ciudă; nu-și văzuse bărbatul de vreo două luni; casa rămăsese pustie; cerdacul din scinduri îl spîrsease ca să pună lemnele pe foc; nu mai avea nici lemne; dar năucirea și suferințele de peste zi se topeau în suflatul ei noaptea, cînd auzea melodia aceea atît de plăcută și-i era frică să se culce, totuși, spre cîntec; dacă s-ar fi încumetat, era sigură că cineva ar fi împiedicat-o.

INTR-O dimineață zări în livadă un grup de vecini și de țărani, din cătunele îndepărtate; și-a pus o cămașă nouă, cu flori și s-a dus să vadă ce se întimplă în livada lor; pe măsură ce se apropia de locul acela, nu departe de cei doi vișini atît de dragi ei, cîntecul cu care se familiarizase sporea, sporea ca o apă caldă, ca un aer încărcat de miresme; îl zări pe Silvestru Roșu trîntit în iarbă; avea doi dinți de aur în față și asculta cu ochii micșorați, într-o vîdăță încordare euforică, părea beat de melodie; apropiîndu-se neîncrezătoare și buimacă, îl zări aievea pe Grigore; ședea pe-un scaunel cu trei picioare, confecționat de el însuși, cine știe cînd, după fuga de-acasă, desigur, și ținea pe genunchi un instrument nu prea mare, oricum mai mare decît vioara și mai mic decît o cobză; îl ținea cu atîta grijă și gingășie și își lovea buricele degetelor cu atîta pricepere de strunele lui, încît nu-și mai recunoscă în Grigore bărbatul, ci pe cineva care ar fi putut fi el; cînta domol, acompaniîndu-se la instrumentul acela necunoscut în cătun; în loc să-l mustre, să-i sară de grumaz, să-l stringă la piept cu ochii în lacrimi, îl întrebă, nici ea nu știa de ce, pe vecinul lor:

„Măi Silvestru, ce sculă-i asta? N-am mai văzut așa ceva...”

Omul se ridică în capul oaselor și răs-punse:

„Balalaică! Stai și tu și ascultă...” Izbucni în plîns; Grigore nici n-o lua în seamă, dar nici nu se oprea din cîntat; stătuse prin preajma casei, dormise afară?; ce-i cu tine, bărbate...; Grigore Negru părea amorfiz de cîntec, paralizat de instrumentul pe care cine știe unde îl găsisse sau îl cumpărase și-i plăcuse atît de mult, că era tot pentru el, gospodărie, nevastă, copii și viață...; inflexibil, imobil, senin și fericit, el cînta; cînta un cîntec fără sfîrșit.

Lumea se abătea pe uliți mai interesată de Grigore și de cîntecul lui, Silvestru se plictisea, Grigore pîndindu-se o piatră cîntătoare pe care o auzea pentru că vroia cu tot dinadinsul s-o audă; Elisabeta întinse mîinile spre cerul care se prăbușea peste ea azvîrlînd-o în golul de care se temea și se temuse mereu. Și tot noroc de Silvestru, își spusese ea mai tirziu: vecinul descoperi parcă acum pentru prima oară zarea ciuntită, pustiul care mai rămăsese în locul gospodăriei și-i porunci lui Grigore Negru cu voce răstîită:

„Vreau să mă vezi cum joc, Grigore. Nu-mi muia sufletul cu ale tale. Hai, dă-i drumul...”

Rupt, nespălat și nebărbierit de săptămîni, slăbit, numai pielea și os, Grigore Negru cercetă senin în străfundul amărăciunii sale un joc iute, repezit, plin de draci, îl găsi cu ușurință și, lovînd cu unghilele murdare corzile balalaicii, își ridică fruntea sus, mai sus de buclă vișinului femeii sale și porni, trînd balalaica de parcă ținea în brațe o fecioară, un cîntec de joc, o bătătu nervoasă, după aceea, poate că peste cîteva minute, în fața lui apără o roată de pămînt cojit de iarbă, negru, negru ca tăciunele, era pămîntul pe care Silvestru Roșu îl bătea cu tălpile sărînd și topăind ca un armăsar, pămîntul, pămîntul, hai, mai tare măi Grigore, nenorocite, acu intri și tu în rînd cu oamenii...; pînă seara, tirziu, Grigore a cîntat la balalaică, a doua zi la fel, a treia zi a dispărut din nou; dar s-a întors acasă peste un ceas aducînd cu el o cobză nouă pe care i-o puse, mut și fericit, în poală nevastei; și-au reluat în aceeași zi și locul: el s-a dus sub vișinul ei, ea s-a dus sub vișinul lui și au cîntat acolo pînă cînd Silvestru Roșu le-a spart cu securea gardul livezii, a tăiat răchită hotarului, acum, de sub cei doi vișini, zărîndu-i-se bordeiul ca-n palmă.

Teodor Balș

■ ÎN VARA anului 1968 fusesem chemat de la alte rosturi ziaristice în redacția „Gazetei literare”, ai cărei redactori pregăteau apariția unei noi reviste a Uniunii Scriitorilor, menită să reînnoadă firul bunelor noastre tradiții publicistice — părăsita o vreme —, preluînd titlul focii întemeiate pe la jumătatea veacului trecut de Vasile Alecsandri și reînviată în cel de al patrulea deceniu al acestui secol, mai întîi de Liviu Rebreanu și apoi de Cezar Petrescu: „România literară”. Printre noii mei colegi, l-am întilnit pentru întîia oară pe Teodor Balș, care îndeplinea îndatoririle secretarului responsabil de redacție. Numele și versurile poetului îmi erau cunoscute din reviste și din cele trei volume ce-i apăruseră pînă atunci („1907”, „Poarta soarelui” și „Poeme”), dar pe om nu-l văzusem niciodată. Era un bărbat abia trecut de patruzeci de ani, înalt, bine legat, cu trăsăturile feței armonioase, încadrate de un păr negru și subliniate de o mustață tăiată corect pe marginea buzei. Avea mersul și vorba domoale, gesturile reținute, hainele întotdeauna îngrijite, sugerînd parcă eleganță. Întreaga lui ținută exprima echilibru și distincție, tinzînd chiar spre acel aer de aristocrație spirituală înțefănit în lumea noastră scriitoricească de Vladimir Streinu. Dintru început mi-a părut rece și distant: l-am suspectat de orgoli ascunse și n-am întrezărit nici o perspectivă de apropiere viitoare între noi.

În munca grea de pregătire a noii publicații, părerile mele dinții aveau să se dovedească superficiale și să sufere o grabnică desmințire. Nici un coleg din redacție nu-mi cruța strădanul pentru că „România literară” să poată depăși, încă de la primul număr, prin onestita-

tea opiniilor critice exprimate, prin valoarea artistică a literaturii propuse și prin seriozitatea informației, nivelul gazetei pe care o înlocuia. Dar cel ce se dăruise acestei munci febrile cu un entuziasm devorant era Teodor Balș. Sub aparenta echilibrului glacial, permanent controlat, omul ascundea o pasiune clocotitoare de a sluji literatură, un devotament împins pînă la uitare de sine față de publicația la care lucra și o nestînsă sete de prietenie, nutrită de uriașe combustii interioare. Atitudinea lui reținută dovedea respect față de semenii și repulsiu structurală față de familiaritatea uneori trivială a „Miticilor” caragialești. N-am să pot uita zilele și nopțile nedormite cu Teodor Balș, pentru ca paginile noii reviste să prîndă contururile cunoscute; n-am să pot uita, mai ales, îmbrățișările bărbătești dăruite de el, cu vizibilă emoție, tuturor redactorilor care așteptaseră, fără somn, în noaptea dintre 9 și 10 octombrie 1968, să se ivească din rotativa marelui combinat poligrafic întiul număr din „România literară”.

De atunci ne-a legat o prietenie calmă, fără manifestări spectaculoase, edificată pe temelii trainice ale prețuirii reale și ale afecțiunii discrete, singurele care nu-i jigneau distincția sufletească. Cînd a părăsit „România literară” și a trecut în redacția revistei „Luceafărul”, pe care a slujit-o cu același devotament aproape fanatic, drumurile noastre s-au despărțit, dar amicitia dintre noi nu s-a stins: mi-a dăruit cărțile lui, l-am rugat să primească pe ale mele, și orice reîntîlnire cu el era pentru mine reconfortantă. Tirziu, am aflat că rivna lui de a sluji, fără să-și trimbițeze devotamentul, marile idea-

luri pe care și le alesese, stăpînea încă din tinerețe toate fibrele ființei sale. La douăzeci de ani, nu șovăise să lupte cu arma în mîini, în zilele de după 23 August 1944, pentru a stăvili la Băneasa tentativa trupelor naziste de a ocupa Capitala. Iar în poezia lui, tributară la început modelelor de proză versificată și festivă, unanim elogiata în deceniul al șaselea, sint evidente (îndeosebi în volumele publicate după 1965: „Nord”, „Pasărea de sunet”, „Noaptea coridei” și „Satul din pămînt”) căutările proprii identității lirice, un real fior elegiac și aceeași năzuință de a sluji permanențele spiritualității românești.

Plecarea lui Teodor Balș dintre noi, mult prea înainte de soroc, îndurerează nu numai pe cei care l-au cunoscut, ci și pe cei care doar i-au citit versurile. Căci — așa cum spunea poetul spaniol Miguel Hernandez, pe care el l-a integrat culturii noastre, printr-o remarcabilă tălmăcire — „atunci cînd dispare un poet, întreaga fire se simte rănită...”

Al. Cerna-Rădulescu

Pan IZVERNA

PROMETEU

PROMETEU, precum se știe, se făcuse una cu stinca. În agonie-i ce părea a nu se mai sfîrși, cînd da să se prăbușească în genunea muntelui întunecată, rece și vuitoare, îl țineau lanțurile și piroanele bătute în piatră. Dar cu trecerea timpului ficatul a început să-i regenereze. Nehrănindu-se decît cu văzduh, care era deopotrivă al său și al zeilor, se poate spune că Prometeu s-a minuit de fatala sleire a puterii, ce părea că într-o zi îl va răpune, prin propriul său ficat care avea darul să crească oricît ar fi fost de sfîrtecat și de rupt. De acolo porneau și vigoarele întremării în întregul său corp, ce era tot slab, dar nu flasc și emaciat și care se împuternicea mereu. Că n-ar fi putut muri nu e sigur, intrucît nici vulturul, nici zeii nu se gîndeau la vreo iertare. Dar asupra ficatului nici o forță monstruoasă sau divină n-ar fi avut vreo autoritate.

Se înțelege, Prometeu a urlat mult. Dar nu numai pentru a-și ușura durerile, ci și ca să se facă auzit cît mai departe. E singura șansă a celor înlăntuiți și aflați goi în fața ochilor înroșiți, a clonțurilor și ghearelor. Pentru marile fiare și păsări de pradă urlatul este un întăritor și un trezitor al instinctelor. În același timp, însă, le cam face să-și piardă calmul și siguranța suplă și elastică. Le întărită și le dă senzația unui pericol nevăzut. Dar Prometeu nu se gîndea la aceasta. Cei care așteptau totul de la el îl ascultau cu luare aminte și, pe cît îi ducea capul, treceau la fapte. Încît se poate spune că în afara timpului în care jertfea pentru zei, lumea pămînteană era condusă în continuare de Prometeu, tîntuit de stîncă. Heracles însuși nu și-ar fi dus minunile la capăt decît ucigînd vulturul. Prometeu, numai el, putea să-i spună cum îl va curge viitorul, cum va ajunge în Grădina Hesperidelor și cum va învinge monștrii ce-l mai așteaptă. Cînd va scăpa de lanțuri el nu va mai avea conflicte cu nemuritorii, dimpotrivă, se reconciliază cu ei, și răspunde gesturilor lor tot mai neînțelese cu deferență diplomatică. Anumite semne capricioase abia dacă le mai ia în seamă. Nu-l supără oracolele, templele și fumul jertfelor. Prometeu e tolerant.

Acum se marchează un distingo esențial între el și cei de pe munte. Aceștia obosiseră de eternitate și de rutina puterii, iar titanul avea idei și planuri noi pentru pămînteni. Două ere și mai multe civilizații nu-i erau de ajuns. Cum timpurile s-au urnat și reînnoit mereu, el a fost văzut și înțilnit în diverse case, de pe foarte multe meleaguri. Unii îl mai știu și azi înlăntuit de stîncă și gemînd greu, iar alții l-au văzut aprinzînd focul în vetre și pe înălțimi și privind cu îngăduință în juru-i. De moartea lui nimeni n-a aflat și nu s-a întrebat vreodată. Nimeni nu știe să fi coborît în Hades, pare să nu-l intereseze altă viață, altă lume, lui îi ajunge aceasta, de deasupra. Unii susțin că l-au auzit prin niște săli orgolioase țînînd prelegeri ce trezeau rumori și aprindeau exordii, dialoguri și gesturi mari, romantice. Alții l-au zărit prin vaste laboratoare răspunzînd afabil unor studenți atenți ce semănau printr-o mare ciudăenie cu el. Ultima oară a fost zărit în holul unui hotel, singur, privind impersonal și totuși concentrat în juru-i. Cei care l-au recunoscut s-au dat la o parte și el a salutat în dreapta și în stînga. Era un bătrîn fără vîrstă, pleșuv, înalt, cu ochii albaștri și cu capul plecat ușor în jos și spre dreapta. Părea a ascunde în priviri o supraomenească suferință și zîmbea.

Părăsînd hotelul a coborît încet treptele și, ajungînd pe ultima, s-a oprit și a privit îndelung spre cerul îndepărtat și plin de stele. Nimeni nu i-a văzut atunci ochii dar toți spun că o stea căzătoare se stîngea încet în cîmpul constelației lui Hercule, care străluceau puternic. Bătrînul a căzut ca fulgerat și a murit pe loc. Dar a doua zi, dimineața, Prometeu traversa curtea pietruită cu granit a unui institut de aeronautică, cu servieta sub braț. Pășea încet, ochii săi albaștri păreau că zîmbesc infinitului. Bătrînul era melancolic, visător, inspirat. Părea furat de vederea unei idei urmărite de mult. Ziua era inundată de un soare tînăr, de april. Înalt, în azur, un vultan enorm plutea făcînd cercuri largi deasupra capului său. Bătrînul l-a zărit, s-a așezat pe o bancă surizînd, și-a sprijinit bine spatele și a privit mai atent în sus. L-a urmărit astfel îndelung, cu nostalgie, pînă cînd vulturul s-a îndepărtat și s-a tot dus urcînd spre cer, după ce coborise mult și atinsese într-o vîlă primedioasă cu aripa-i uriașă frontonul institutului. Moșneagul părea a-și fi amintit de ceva, că multă vreme l-am auzit rostind în șoaptă, cu ochii abia întredeschși, un dialog straniu. Mi-am permis să-l sistematizez, după ce, vinovat

amator de mituri cum sint, l-am notat, în speranța de a nu pierde pentru totdeauna irealul murmur, îndepărtat și vechi pentru lumea noastră științifică ce nu-și mai lasă timp visărilor.

VULTURUL : De un timp, Prometeu, nu nu te mai vaiți ca altădată, nu mai umpli vîgăunile cu rîcnetele tale. Odată se cutremurau munții, se aplecau pădurile, copacii erau smulși din rădăcini și zburau departe din cauza răsufării tale de furtună. Mai era și ecoul, ca un vuiet continuu, vocea, ta răsfrîntă de aceste drepte înălțimi și care făcea să se prăbușească stîncile golașe. Stinca noastră însă a rezistat. Poate fiindcă era în spațele tău. Animalele, îngrozite și ele, au dispărut din juru-ne și totul s-a sălbăticit un timp. Acum vîd că farele iar au început să ridice capul spre noi. De mine nu le este teamă, au aflat că eu nu am nevoie decît de o anume hrană, iar de la tine nu știu ce ar putea aștepta. Lor nu le-ai făcut vreun bine. Eu știu că ești pedepsit pentru trufie și pentru furtul științei cerești. Știi și tu, deci, că nu mai ai scăpare.

PROMETEU : Pe mine mă plînge și de la mine așteaptă toată lumea pămînteană. Tot ce este viață, adică tot ce se naște și moare. Mă plîng apele, văzduhul și munții. Și Climene, mama, împreună cu toate oceanidele. Într-o zi mă vor plînge pecci.

VULTURUL : Vrei să spui că te plîng și zeii ?

PROMETEU : Zeii n-au viață. Ei au vrut nemurirea, au cucerit-o și acum o au. Dar au pierdut pentru veșnicie viața. N-aș putea spune că au nici prea multă minte cînd îi vîd străduindu-se să se joace de-a muritorii. Nu cunosc, se vede, un joc mai frumos, dar nu-l joacă bine. Nici n-ar putea, de altfel.

VULTURUL : Dar și tu ești nemuritor, pe cite am aflat.

PROMETEU : Eu mor cu fiecare om, vulture, căci fiecare face parte din mine. Dar trăiesc cu ceea ce a rămas din el după moarte : numele, amintirea și memoria faptelor. Înțelegi acum că ficatul meu n-ai să-l înghiți niciodată. Dar de cînd ai învățat să vorbești, vulture ? Te știam un monstru necuvîntător ca toți monștrii.

VULTURUL : Sint, dar sint vulturul lui Zeus. Lui îi slujesc.

PROMETEU : Nu-i de laudă. Tot monstru rămîi. Dacă aș avea minile libere nu mi-ar trebui trei clipe spre a te trimite pe lumea cealaltă. N-am avut timp să mă ocup de stîrpirea monștrilor. Chiar uitasem de ei. Aveam prea multe de făcut pentru nefericiții de oameni. Dar ar fi trebuit să nu uit de voi. E o greșală din parte-mi, dar singura. Zeii au făcut din voi slugile lor ca să dați de furcă oamenilor. Dar cei temerari, eroii, vă caută și vă ucid.

VULTURUL : Spuneai odată că monștrii nu vor pieri.

PROMETEU : Toți nu. Pentru că în singele vostru spurcat colcăie forme noi și neprevăzute. Este blestemul marelui Chronos.

VULTURUL : Eu sint pasăre, Prometeu, între păsări vultur, sint nemuritor fiindcă am o misiune de la Zeus, dar cum vezi îți vorbesc, cum spui tu, ca de la om la om.

PROMETEU : Am ajuns să am conversații cu monștrii. Vorbesc singur în pustietatea asta și mi se pare să acest zăgan cu ochii roșii ar putea să spună vreun cuvînt. Dar trezindu-mă din această monomanie o iau de la capăt. Nu pot altfel. Apoi mă doare mai puțin. Tot nu mi-ai spus cum ai învățat să vorbești. Nici Tiphon nici Echidna, părinții tăi, n-au cunoscut cuvîntul. Și nici un monstru născut din duhurile Tartarului și ale mlaștinii.

VULTURUL : Mă mir cum de nu știi, Prometeu, tu care știi totul, precum nemuritorii. Din vaierile și blestemele tale nesfîrșite am învățat. Din vorbele tale strigate văzduhului și acelor ce-i numești tu oameni. Ființele acelea mărunte, ce foiesc pe la picioarele tale, speriate și gata să fugă, cînd li se pare că se prăbușeste vreo stîncă, vin să te asculte cu groază și cu speranță. În loc să asculte de Zeus ascultă de tine. Apoi pleacă și vin alții. I-ai învățat să nu se mai teamă nici de ploile mari, nici de cutremure și prăbușiri și nici chiar de fulgere. După ce i-ai învățat meseriile, le-ai spus și le spui și acum să gîndească. Ce-i asta gîndire ? Ei trebuie să-i adore pe zei care din marea lor putere eoboară din cînd în cînd în păduri și în case și înalță pe cite unul pe munte. Cum au făcut cu Ganimede. Femeile piticilor tăi sint acoperite și de zei. Ar trebui să aducă mai multe jertfe.

PROMETEU : Zeii se joacă, iar oamenii mei speră și mor. Pînă acum atît i-am învățat : să nu se mai teamă. Într-o zi îi voi învăța altceva...

VULTURUL : Nu mai știu cînd i-ai învățat să urce muntele din față și să ne privească de acolo. Altădată n-ar fi îndrăznit. Munții sint ai zeilor și ai vulturilor.

PROMETEU : Aceasta au învățat-o singuri. Uneori mă mir cum au ajuns să facă și altceva decît ce i-am învățat eu. Dar, de fapt, înseamnă că au început să gîndească. Ei riscă și sint curioși. Voi, monștrii și zeii, nu cunoașteți asta. De aceea nici nu vă puteți bucura.

VULTURUL : La început ai vorbit cu văzduhul. Între timp munții și-au schimbat înfățișarea și mie mi-au căzut penele de pe git ascultîndu-te. Cunosce acum fără voia ta limba zeilor și-a oamenilor pe care tu i-ai însuflețit din humă. Se spune că tot ce atingi tu, stîncă sau pasăre, se umanizează.

PROMETEU : Tu, vulture, vorbești de zei și de oameni de parcă i-ai cunoaște. Tu ai fost scupat de o groță puțin de pucioasă într-o mlaștină de putregaiuri peste care plutea ceața. Numai aerul curat al acestor munți veșnici a făcut să nu se mai simtă insuportabilul iz de stîrv care te înconjură.

VULTURUL : Tu ești în puterea mea, Prometeu, și nu eu în puterea ta.

PROMETEU : Indiferent cum este, eu rămîn mai departe Prometeu, iară tu o fiară.

VULTURUL : Trufia ta e fără margini și nebunească, mai ales acum cînd toți cei din neamul tău sint în lanțuri. Cei deopotrivă cu mine sint încă mulți și puternici. Pentru voi s-au făcut lanțuri, ghiulele și cătușe.

PROMETEU : Blestemat să fie cu toate fiarele, lanțurile și sculele lui. Blestemată să-i fie pocita lui făptură de temnicher !

VULTURUL : După cite înțeleg, îl hulești pe marele Hephaistos.

PROMETEU : Încornoratul. Posomoritul răzbnător. Maistorul de cătușe. Invidios bicisnic și incapabil de idei mari. Un lăcătuș !

VULTURUL : Ce sint acelea idei, Prometeu ? Pandora, nu cumva, e așa ceva ? Se spune că el ar fi făcut-o... Zeii au idei ?

PROMETEU : Nu. Ei știu. Dacă lumea este a lor acum, le au și le știu pe toate. Dar vîd că și monștrii vor să știe și într-o zi vor zice că au idei. Sint niște fulgere care nu se vîd, vulture. Dar prin capul tău de cioclu nu vor trece nici odată.

VULTURUL : Poate cu timpul, Prometeu. De la tine se pot învăța multe.

PROMETEU : Ascultă, vulture, n-ai oboșit ? De cînd îmi ciocănești rana dintre coaste, jos, între oameni, au trecut citeva vîrste. De atunci, cei de pe munte nu mai vorbesc de mine. M-au uitat.

VULTURUL : Eu am o misiune. Sint blestemul tău. Sint forța uriașă întoarsă împotriva minții tale strălucite, de care s-au speriat, după cite știu, nemuritorii. N-am oboșit. Te voi sfîrteca pînă la moarte, iar dacă nu vei muri, cît timp te vor ține stinca și lanțurile.

PROMETEU : Dar și el, pe pămînt, nu sint decît temuți. Plăcîndu-le atîta singele omenesc, mai au și naivitatea să creadă că oamenii îi adoră. Binele lor este primit cu teamă. Jertfele ce li se aduc, sint jertfele groazei. Coborîndu-le darurile Pandorei, bolile și spaima i-au scos pe cei de jos din iluzia unei conviețuiri fraterne. Scînteia ascunsă în trestie ce li s-a răpit, i-a făcut să-și piardă firea. Au dovedit cît sint de trufași și de răzbnători. Nu au acum mai puține vicii și metamorfozele nu s-au terminat, dar oamenii mei nu se mai predau fierului ca mieii și ca lezii nou-născuți. Dar Vîrsta de Fier a început, vîrstă lungă și grea. Vor fi în curînd foarte părășiți și vor trebui să se apere singuri. De nu și-ar pierde capul și speranța în mijlocul nefericirilor care-i vor paște.

VULTURUL : Iar ai început să vorbești singur. Mormăi de parcă eu n-aș exista. Dar astea se știu. Ai vorbit odată de eroi. Ce sint ei ?

PROMETEU : Dintre ei, dintre oameni s-au înălțat foarte mari eroi și cel mai mare vine acum înspre noi.

VULTURUL : Spune despre el, titanule ! Mi-al prezis că unul dintre aceia mă va ucide. Poate că nu minți, dar sper să-ți dai și tu duhul sub clonțul meu puternic și să-mi iau zborul spre unul din munții lui Joe, înainte de a apare ucigașul celor nevinși.

PROMETEU : Voiai să înveți cuvinte, pînă mai ieri, să ajungi adică ființă pe deplin cuvîntătoare. Am să te mai învăț unul, vulture ! Cuvîntul ursită. Ține-l minte !

VULTURUL : Te privește pe tine sau pe mine ? Seamănă cu ceva, cu ficatul de pildă ?

PROMETEU : Mult mai rău, vulture ! Este cel ce va trimite spre tine o săgeată puternică și care nu dă greș, este timpul care te ține aici, este ficatul meu gustos ce se împropățează mereu, este căderea ta ca o piatră din înălțimea asta, dîncolo de voința celor de pe munte, dîncolo de teama vinătorului

acela temerar și desigur fără ca eu să fac vreo mișcare.

VULTURUL : Tu, blestematule, vrei să spui că există un zeu mai mare decît Joe, cel care m-a trimis să te pedepesc pentru fărădelegile tale ? Nu știu de ce nu mi-a poruncit să-ți scot ochii, să-ți singerez beregata, care tot mișcîndu-se mă atrage și mă fascinează mereu, să-ți răpesc pentru totdeauna cuvîntul hulitor. Odată agonizai, am crezut atunci timp de o vîrstă, cum i-ai spus, că vei muri și nu mai puneam nici un preț pe tine. Fusese o treabă ușoară. Era să plec. Apoi te-ai refăcut ca printr-o minune și ficatul a căpătat alt gust, mi-am zis că am cu ce să trăiesc, aveam o meserie. Glorioasă chiar. Inghiteam singele viu și carnea celui mai mare dintre titani. Potrivnicul lui Zeus la minte.

PROMETEU : Monștrii n-au meserie, n-au nici misiuni, vulture. Lor li se dau comenzi. Cînd nu mai au comenzi sint uciși. Dacă mai trăiesc din întimplare tirîndu-se slăbănogi și famelici sint recunoscuți după semnele de nec confundat ale cruzimii lor. Se aruncă în ei cu săgeți sau cu pietre. Nimeni nu-i iartă și nu pierde vremea să-i salveze. Din silă.

VULTURUL : Dar dacă eu am o ursită înseamnă că și tu ai una. Dacă nu vei pieri de clonțul meu vei pieri altfel.

PROMETEU : Eu nu pot muri pentru că am devenit primul dintre titani care știe totul despre suferință și despre moarte. Am aflat un mare adevăr. Știu că nașterea și vîrsta înseamnă suferință și tot la fel boala și moartea, despărțirea de cei iubiți și dorințele neîmplinite sint tot suferință. Și de cînd eu, titanul, în depline puteri am aflat izvorul suferinței, nimicirea suferinței și calea ce duce la izbăvire din această nimicire, cred că am dobîndit dreptă cunoaștere, știința cea mai adevărată. Și pe ea vreau s-o fac cunoscută bieților oameni. Nu numai că numele meu nu va putea fi uitat, dar Eu voi fi pretutindeni. Voi renaște și mă voi înmulți. Voi fi un număr.

VULTURUL : Dacă îl cunoști atît de bine pe zeul acela care va trimite săgeata spre mine și ești sigur că vei fi dezlegat de el, te voi ajuta să-l înfrîngi pe Zeus și pe fierar. Și să te răzbuni.

PROMETEU : Ți-am spus că acela va fi un om și nu un zeu. Un om cu puteri de zeu. Dar ești o revelație, vulture ! Un monstru mărunt, dar de tip nou. Vrei să-l sprijini pe cel care va fi mai tare. Adică să te pui bine cu noul tău stăpîn. Asta mai tîrziu, între oameni, se va numi ticăloșie, trădare, mirșavie. Asta dacă se vor atinge de singele vostru spurcat. Pe Zeus însă nu mă voi răzbuna. El nu mă pedepsește pe mine, ci mai ales pe oameni. Dar știe mai bine decît oricine că nu are sens a-i ucide pe aceia care i-au dat un nume și i-au îmbrăcat faptele în luminile cuvîntului. El a făcut Legile și Ordinea, iar eu am făcut Omul. Fără acestea s-ar ridica din nou giganții și bătrînul Chaos s-ar întoarce cu ceturile lui reci, de peste mările de gheață. Zeus fără oameni ar fi stăpînul tăcerii, al nopții reci și nesfîrșite, al nevăzutului și neauzitului. Dacă îi va distruge, un fiu al meu îl va reface, însă din pietre. Înțelegi acum că oamenii sint o esență, esența unei puteri numită viață, și că această viață este nemuritoare. Ea va scădea sau va crește dar nu va pieri. Pieirea ei înseamnă și pieirea zeilor și a lumii întregi. Chaosul singur nu are înțeles. De aceea sper că Zeus va uita jîgnirea și va coborî din nou între oamenii mei. Altfel va trebui să ne descurcăm singuri cu ce avem și cu ce vom mai cîștiga. Ne vom bate din greu cu aceste stihii nevăzute : boala și moartea.

VULTURUL : Dar omul tău, atît de învățat, într-o zi, cu focul în mină, va fi cuminte ? Nu se va război cu el însuși și nu va distruge el și zeii, și munții, și vulturii ? Trufia ta și puterea lui Joe nu vor deveni ale lui ? Cum va fi el atunci ?

PROMETEU : Suferințele sper că îi vor aduce înțelepciunea, căci altfel va pieri fără urmă.

VULTURUL : Și noi, noi, monștrii ?

PROMETEU : Voi veți fi stîrpiți într-o zi pînă la unul. Eroii au și nimicit pe cei mai puternici dintre voi. Cu singele vostru otrăvit, de putregai, care naște generații spontane, va fi mai greu. De el oamenii vor trebui ținuți departe.

VULTURUL : Titanule, vorbești cam mult și ficatul ți-a crescut la loc. Mi se pare că am mai auzit acestea. M-am plictisit și mi s-a făcut foame.

PROMETEU : Te cred vulture, dar acum ascultă ! Auzi un vînt acolo, departe ? Este suflarea de pe urmă a unei fiare ce a fost răpusă de un erou. Așa, tu ai vederea ascuțită... vezi pînă la înălțimea aplecîndu-se și dintre stîncile împădurite iesînd înalt, uriaș, un cap de om ? Vezi acum o măciucă și mai ales un arc întins spre noi ? Și acum auzi un suierat subțire cum nu vei mai auzi niciodată ? El este. Omul meu. Marele Heracles !

VULTURUL : Titanule, zbor spre omul tău prea temerar.

PROMETEU : E tîrziu, vulture ! Adio. Mă obișnuisem cu stinca. Aștept să mă dezmoțesc și să mă-ntind. Cîrînd voi vorbi cu Heracles și cu oamenii mei.

Momentul unei fericite sinteze repertoriale

Mărturii de regizor

PETRU COMARNESCU îmi mărturisea odată mirarea unui italian, pictor sau critic de artă, care, văzînd casa din Munții Apuseni, de la Muzeul Satului, a exclamat: uități, pa-latul dogilor! Gestul omului nu fusese altceva decît urcarea, virtuală, a elementelor din acea arhitectură țărănească în planul creației artei culte.

Dacă filosofia culturii a stabilit date prin care noi am contribuit la tezaurul spiritual al omenirii, scena, teatrul de inspirație satească, poate oare năzuî spre aceasta? Extrem de puține spectacole cu adevărat „țărănești” am văzut — vorbesc sigur de o perioadă ceva mai veche —, poate cele ale lui Radu Stanca, la Teatrul din Sibiu; problema se punea dacă acel moment poate fi dus mai departe și împlinit, în încercarea de sporire a tezaurului spiritual universal, prin aport autohton.

Cînd, în anul 1972, mi-am început repetițiile la Teatrul Nottara cu piesa *Stana* de St. D. Pătruțiu și N. D. Părvu, după nuvela lui Agârbiceanu, îngrijorarea îmi era mare, mă gîndeam cum voi reuși să scap practic, în decôr, costume, mișcarea actorilor, felul de a-mi construi momentele scenice, de pitoresc și cruzime scenică? Autorii, oameni de aleasă cultură, făcuseră parte din formația teatrului universitar clujean, condusă de profesorul Liviu Rusu, erau preocupați să găsească forme teatrale de expresie nouă, convingînd că în folclorul nostru trebuie să existe frumuseți nevalorificate, care, cercetate și descoperite, să fie intrupate în structura dramatică a piesei. Nu știau bine la care dintre marli noștri prozatori s-ar putea opri. Oscilau între Slavici și Rebreanu, pînă cînd, dramatis-mul interior al personajului principal și tot suflul satului ardelenesc i-au oprit la *Stana* lui Agârbiceanu. Din măreția folclorului, cu ramificații în bocete și blesteme, a apărut un personaj nou, *corul*, intrupat în „gura satului”, materialul însă putea fi interpretat scenic și „naturalist”, eu însă l-am văzut structurat într-o țesătură tragică. Dar spectacolul de teatru nu este un eseu estetic-filosofic, el își cere dreptul de viață, intrupat în decôr, costume, rostire și mișcare scenică, muzică etc., și toate să conveargă spre întrebarea: oare satul nostru, oamenii lui au în ei acel simbul de universalitate, prin care ar putea deveni personaje de tragedie în car-casa românească? Am discutat cu cele două arhitecte, Teodora Dinulescu (decôr) și Maria Bortnovschi (costume) și le-am cerut să elimine tot ce ar putea fi de prisos, să caute spațiu gol al podiului tragic, să se adîncească în evoluția portu-lui nostru și să se ajungă la simplitatea și lungimea sumanului și a rochiei, fără înflorituri, făcute din material care să cadă, mă gîndeam la pănura noastră. Ac-torii să se convingă că emfaza și pitores-cul ne pot duce la pietre, că statul pe loc în scenă, potențat de furtuna de gînduri, poate deveni extrem de expresiv. Pe prac-ticabilul gol actorul nu se putea sprijini decît pe gîndurile lui și pe relațiile cu partenerii.

Întrebarea inițială mi-a rămas și după premieră: ce-am reușit, pînă unde am putut duce intruparea gîndurilor teoretice în artă? Reproduc cîteva fraze din scri-soarea primită de la filosoful C. Noica:

„...Vă mulțumesc [...] pentru încintarea ce ne-ați prilejuit cu spectacolul... Am admirat înainte de toate puritatea lui.

Atît textul e redus la esențial — e sche-leletul oricărei drame umane. [...] cît și costumele sau mișcarea.

M-a încîntat să văd ce lesne trece po-vestea satului în universal. Costumul, de-corul, vorba satească, toate ar fi fost su-părătoare. Cît despre cuvintele noastre și poezie știam bine că se iau la întrecere cu marile reușite ale culturii...

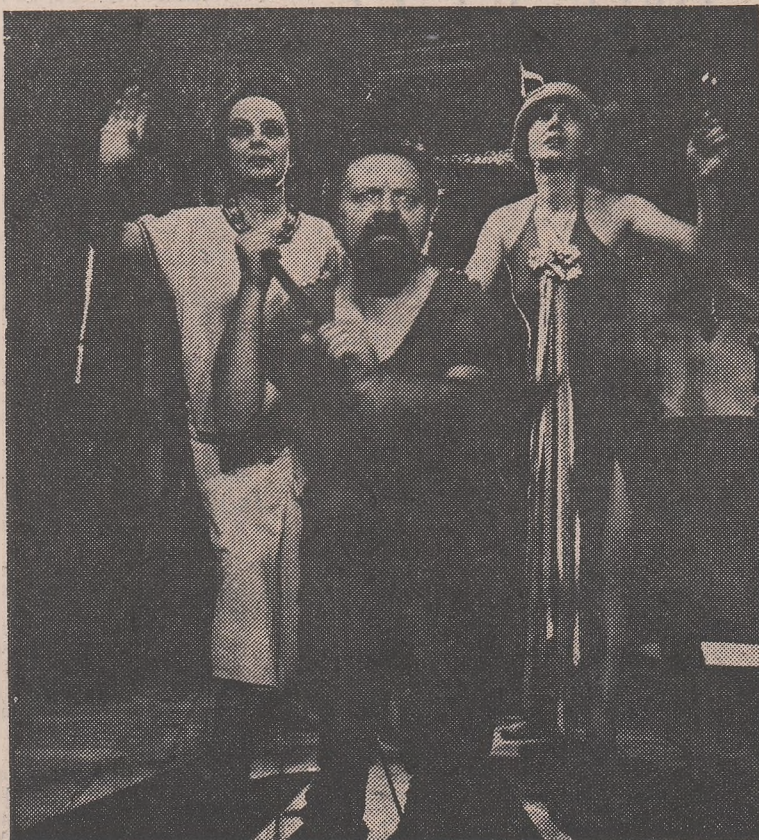
cu drag...

C. Noica.

Poate am reușit, prin strădania actori-lor, scenografilor, a tuturor colaboratori-lor, ca satul nostru să aducă încă o dată un salut autentic direct culturii umane.

Ion Olteanu

Succese ale
stagionii
trecute:
Există nervi
de Marin
Sorescu
pe scena
Teatrului
de Comedie

DESPRE Festivalul național „Cîntarea României”, despre caracte-rul său puternic stimulativ în des-cătușarea energiilor creatoare și afirmarea plenară a talentelor autentice din rîndurile celor mai largi mase de oameni ai muncii, de pe întreg cuprinsul patriei, s-au scris și se vor mai scrie încă nenumărate și îndreptățite pagini elo-gioase. Despre aceeași amplă manifestare — în compartimentul creativității ei ar-tistice — s-au formulat însă, în ultima vreme, și nu mai puțin îndreptățite ob-servații critice, pornite din dorința res-pectării nobililor idealuri care au prezi-dat la inițierea ei și care este firesc să se regăsească astăzi în tot ceea ce se desfășoară sub semnul „Cîntării Româ-niei”.

Urmărind îndeaproape etapa finală a teatrului de amatori, vom încerca o astfel de abordare critică aplicată, consemnînd succint cîteva din satisfacțiile reale și de netăgăduit ale acestei ediții, fără a trece sub tăcere lipsurile ei, la fel de reale și de evidente.

O primă constatare care se impune — conferind actualei ediții a festivalului semnificația unui posibil moment de răs-cruce în destinele teatrului nostru de amatori — privește largă deschidere re-pertorială a formațiilor teatrale, care au realizat o extraordinară sinteză între va-lorile literaturii dramatice clasice și con-temporane, punînd totodată un firesc ac-cent pe calitatea și substanțialitatea dra-maturgiei actuale și de actualitate. Ob-servația noastră are în vedere repertoriul formațiilor teatrale, ajunse în finala pe țară — și au ajuns în finală nu mai puțin de 150 de spectacole! La nivelul masei formațiilor teatrale — al căror număr, potrivit statisticilor existente, tinde a se apropia de 9 000! — continuă să fie frec-ventate și o serie de titluri minore, pu-țin sau chiar deloc semnificative din punct de vedere al calității artistice și al anvergurii ideatice. Unele dintre aceste titluri au ajuns totuși, și ele, pe afișul fi-nalei. Nu se poate vorbi, deci, de o foarte riguroasă selecție la nivelul județelor. La faza finală au ajuns prea multe spec-tacole. Dar se poate vorbi, în schimb, cu de-plină îndreptățire, despre o amplitudine a deschiderii repertoriale, pe care miș-carea teatrală de amatori n-a cunoscut-o încă pînă la această ediție.

Cine și-ar fi putut imagina, în urmă numai cu cîteva ani, că teatrul de ama-tori va înțelege faptul că intră în obli-gațiile sale cultural-educative, față de spectatoriul contemporan, să-și asume ac-tul de restituire scenică a valorilor pa-trimoniului dramaturgiei noastre clasice? Cine și-ar fi imaginat, deci, că amatorii îl vor juca pe Costache Caragiale cu *In-gimfata plăpîmărească* (la „Teatrul nos-tru” din Galați), pe Vasile Alecsandri, cu *Arvin-te și Pepelea* (la Căminul cultural Cer-tești — județul Galați), dar și cu *Chi-rița în provincie* (într-un monumental și suculent spectacol al Casei Armatei din Iași), pe I. L. Caragiale, cu *O noapte fur-tunoasă* (într-o solidă și substanțială montare a Teatrului popular din Focșani, ca și într-o alta, mai modestă, a Cămi-nului cultural din localitatea ce-i poartă azi numele), pe George Mihail Zamfi-rescu, cu *Domnișoara Nastasia* (într-o profundă și tulburătoare realizare scenică a Teatrului muncitoresc din Urziceni), ca și cu *Idolul și Ion Anapoda* (într-o re-

prezentare, fie ea și numai parțial reu-sită, a întreprinderii textile „Moldova” — Botoșani)?

Desigur, era de așteptat ca din reper-toriul permanent al amatorilor să nu lip-sească *Deșteaptă pămîntului* de Victor Ion Popa (jucată acum cu incântătoare naivitate de Căminul cultural Poplaca — județul Sibiu), dar era mai puțin de așteptat ca și *Tache, Ianke și Cadir* a ace-luiași autor să cunoască mai multe mon-tări, între care una, de o irezistibilă vervă comică a mai tuturor interpreților, dato-rată Casei de cultură a municipiului Iași. Și oare e puțin lucru ca în repertoriul amatorilor să se găsească și Mihai Emi-nescu, cu poemul dramatic *Decebal* (la Căminul cultural din Ipotești) și cu o dramatizare a *Cesarei* (la un alt cămin cultural din comuna Răcăciuni, județul Bacău)? Să mai amintim faptul că unul dintre cele mai emoționante spectacole ne-a fost oferit de Casa de cultură a sin-dicatelor din Cîrnădie, jucînd *Săptămîna luminată* de Mihai Săulescu. Să nu tre-cem cu vederea nici tentativa Casei de cultură din Deva de a juca *Goana după fluturi* de Bogdan Amaru, sau pe aceea a Teatrului popular din Tulcea, de a re-prezenta *Titanic-Vals* de Tudor Mușates-cu, și să lăsăm cititorului plăcerea de a reflecta la aceste doar cîteva titluri enu-merate, capabile să sugereze deopotrivă o direcție repertorială majoră și o înțele-gere superioară a responsabilității și an-gajării actului de cultură teatrală.

Orientarea foarte multor formații de amatori din țară (dintre cele mai bune) către autorii importanți ai literaturii dra-matice contemporane, chiar și atunci cînd lucrările lor prezentau un grad sporit de dificultate, este, fără îndoială, după abor-darea clasicii, al doilea fapt îmbucură-tor, care a permis realizarea amintitei sinteze repertoriale. S-au putut întîlni astfel, pe afișul finalei, Horia Lovinescu (prezent atît cu piese într-un act, ca *O întîmplare*, cît și cu piese în mai multe acte, ca *Hanul de la răscruce* și *Jocul vie-ții și al morții în deșertul de cenușă*),

Paul Everac (cu cîteva dintre piesele sale scurte, de dată recentă, între care *Ca-doul*, *Compartimentul vesel și Serpentina*), D. R. Popescu (cu *Piticul din grădina de vară*, *Muntele*, *Visul și Rugăciune pentru un disc-jockey*), Aurel Baranga (cu *Sfin-tul Mitică Blajinul*) și Teodor Mazilu (*Inundația* și nu mai puțin de trei spec-tacole premiate, cu ultima sa piesă, *Mo-bilă și durere*). N-au lipsit din repertoriul finalei Marin Sorescu, jucat în premieră pe țară cu piesa scurtă *Lupoaița mea*, însă, ce-i drept, într-o mai puțin izbită montare, și Dumitru Solomon, cărui l s-au pus în scenă cîteva dintre piesele scurte mai vechi, precum *Chibritul*, *Ge-neralul*, *Frumoasa, nevăzuta cămilă*, sau, mai noi, ca *Examenul Luciei*. Recordu-rile de popularitate și frecvență reper-torială le-au deținut însă piesele de ac-tualitate ale celor doi mari comedio-grafi contemporani, Ion Băiesu și Tudor Po-pescu, primul reprezentîndu-i-se cu mult succes, dintre piesele scurte, *Dra-goste la prima vedere*, *Ciudatul rol al întîmplării* și *Vederea*, precum și *Găr-gărița* — dintre piesele în mai multe acte — iar celui de al doilea, bine cunoscutele comedii satirice *Concurs de frumusețe*, *Paradis de ocazie*, *Transmitem în direct*, precum și drame ca *Nu ne naștem toți la aceeași vîrstă*. Au continuat să fie prezen-ți în repertoriul amatorilor drama-turghi ca Gheorghe Vlad (cu *Paiele și mîgarii*) și Dan Tărchilă (cu *Hoțul per-fect* și *Rămin cu tine*), dar s-au jucat și autori mai noi, ca Adrian Dohotaru, Radu E. Alexandru, Mircea Săndulescu și Mihai Ispirescu. Au apărut și cîteva nume noi, de incontestabil talent, ca Iulian Margu, autorul unei acide satire de mor-ravuri, *Avantajul liftului asupra scării*, și C. Banu, autorul unei impresionante evo-cări dramatice, *Viscolul*.

Printre piesele de rezistență ale reper-toriului s-a aflat, și de această dată, *Iancu la Hălmagiu* de Paul Everac și *La o piatră de hotar* de Ion D. Sirbu, am-bele conducînd la spectacole emoționante, de intensă vibrație patriotică.

Desigur, tabloul e mult mai bogat, dar nu ne-am propus cîtuși de puțin să-l epuizăm în acest articol, poate și așa prea bogat în exemple, din dorința argumen-tării importantului moment repertorial semnalat.

Se cuvine totuși să adăugăm că multe dintre spectacolele cu aceste piese au fost posibile datorită sprijinului primit de amatori din partea artiștilor profesioniști, fie că a fost vorba de vechi și neobosiți animatori ai mișcării noastre teatrale, precum, între alții alții —, artistul emerit Constantin Moruzan și actorul Victor Moldovan, de la Naționalul bucureștean, fie că a fost vorba de unii dintre cei mai tineri și mai dotați reprezentanți ai re-giei românești, începînd cu Alexa Visa-rioi și continuînd cu Costin Marinescu, Florin Fătulescu, Matei Varodi, Mihai Lungeanu. Și aici exemplele ar putea fi mult mai numeroase, incluzînd eforturile multor actori care s-au dedicat sprijinirii și îndrumării eficiente a formațiilor tea-trale de amatori. Totuși, pentru ca edi-țiile viitoare ale festivalului să poată în-registra o creștere substanțială și de ansamblu a calității spectacolelor tea-trale de amatori, pasul făcut acum, prin repertoriu, se cere urmat de un altul, acela al judicioasei elaborări a spectacolelor, sub o cît mai competentă îndrumare pro-fesională. Pentru aceasta este nevoie însă de o strategie culturală mai suplă și mai cuprinzătoare, de o mult mai bună orga-nizare a activității formațiilor teatrale de amatori, inclusiv în etapele compe-tiționale ale festivalului, care nu-și poate atinge pe deplin scopul și nu poate ajunge la eficiența educativă scontată fără o prezență corespunzătoare din partea pu-blicului.

Victor Parhon

Secvența

■ MIINE seară se încheie „Festivalul filmului româ-nesc de la Costinești”; după unsprezece zile integral con-sacrate celei de a șaptea arte — cu dimineți de pasio-nate discuții purtate de ci-neasți și de spectatori, cu vizionări de după-amiază, în Sala polivalentă, și cu pro-iecții de seară, uneori pre-lungite pînă noaptea tirziu, la Teatrul de vară — juriul va stabili distincțiile acorda-te peliculelor documentare, de animație și de ficțiune, filmelor de debut și celor semnate de studenții de la I.A.T.C., precum și celor pro-gramate în galele amatorilor. Bucuria laureatilor va în-cununa, desigur, această

reuniune ce a aspirat să cu-prindă, cît mai amplu, feno-menul nostru cinematografic (deși fiecare participant, spe-cialist ori simplu cinefil ar putea îmbogăți selecția pre-zentată în competiție și cu alte titluri produse de-a lun-gul anului). Căci manifesta-rea desfășurată în stațiunea tinerețului de la tărnu-l mă-rii s-a impus, în egală mă-sură, ca un prilej de lucidă analiză retrospectivă pentru realizatorii înșiși, dar și ca o utilă ocazie — valorificată nu numai prin dezbaterile orale, ci și prin sondaje cu buletine minutionate întocmite — de dialog cu publicul larg.

i.e.

„Vîltoarea tinereții“

FILMUL e foarte recent (1982) și tratează o problemă care, de o bucată de vreme, pasionează cinematografia sovietică: relațiile dintre tineret și părinți. Priveliște generală: nici tinerii, nici părinții n-au întotdeauna dreptate. Ba uneori mai rău: ambii sînt vinovați. Tinerii par leneși și obraznici, iar părinții sînt nepăsători, sau acuzatori fără fapte și cu argumente neghioabe. Dar spectatorul filmului să nu se înșele. Nu-i vorba de tineret, ci numai de o categorie foarte specială de tineri, adolescenții care au terminat cursul liceal. Absolventul are 16 ani. E vîrsta cînd încep a-l interesa problemele dragostei și carierei. Afară de asta, în Uniunea Sovietică, este o legislație specială pentru această categorie de adolescenți. Ori își continuă studiile, înscriindu-se la o universitate, sau măcar se înscriu la o școală de calificare. Calificări variate. Dacă n-ai diplomă de calificare nu ești angajat nici ca simplu muncitor. Pînă să se decidă însă, adolescentul din filmul **Vîltoarea tinereții**, își pierde timpul cu petreceri, cu idile superficiale, cu mici șmecherii pentru a-și procura bani. Într-un cuvînt, nici o activitate propriu-zisă. „Ce fac ei acolo?“, întreabă unul din personaje. „Stau!“ — i se răspunde. Filmul scris și regizat de Ernest Iasan se ocupă de această minoritate de derbedei. Căci minoritate este. Cei mai mulți absolvenți se înscriu, cuminte, la o școală de calificare și își văd de treabă. Dar filmul **Vîltoarea tinereții** are curajul să descrie indeosebi obrăznicia. În ordinea insolentei, artisticeste descrisă, trebuie semnalat felul de a răspunde fără să răspundă. De pildă: „Ți-am demonstrat...“, „ce mi-ai demonstrat?“ „Ți-am spus!“ Sau: „Dar ce-am făcut?“ „Mai și întrebă!“ sau: „De ce-ai făcut asta?“ „Știi tu prea bine!“ Sau: „Ce se întîmplă cu tine?“ „Da, ce se întîmplă?“

Foarte interesant felul ridicol cum acest tineret concepe cultura, arta, viața intelectuală. O grupă de fete, de profesie restauratoare de obiecte de artă, se oferă să zugrăvească, la preț redus, apartamente. Fac asta ca să mai câștige un ban peste salariul obișnuit. Dar pun o condiție. O foarte intelectuală condiție! În timp ce trag cu pensula, cer ca unul din băieții dimprejur să le citească o năvelă sau un poem. Preferabil de dragoste. E cert însă că lectura e urmărită cu o atenție intermitentă. Seamănă, de altfel, cu obiceiul unor tineri care cară după ei un tranzistor ce zdrăngăne fără oprire, bucăți fără interes, combinate cu discursuri, reclame și reportaje. Asta ca o necesitate de a-și acompania activitatea, orice activitate: traversarea străzii, cumpărarea țigărilor, suirea într-un tramvai, orice. Să recunoaștem însă că acompaniamentul cu lecturi de nuvele sau poeme este totuși de o calitate mai bună decît zdrăngănitul perpetuu al tranzistorului că-

rat pe uliți. Afară de asta, preferința pentru nuvelele lui Maupassant este și ea o notă bună. O alegere bună. Căci Maupassant în trei pagini descrie o întreagă lume. Lectura din timpul muncii tot lasă ceva urme. Nu merită, desigur, pomposul calificativ („ne ridicăm nivelul cultural“), dar ceva tot rămîne.

Personajul principal este tînărul Leonă; el nu vrea să se înscrie la nici o școală de calificare. Tatăl său, solemnul său gogoman de tată, îl amenință că îl vor da afară din casă. Băiatul răspunde: sînt un om matur, care își cunoaște drepturile și știe că legea țării îmi dă dreptul la un spațiu. Uite — zice indignat tatăl — „nerușinatul (!) cunoaște legile“. Pasajele literare sînt destul de prost alese. Interesant totuși e acel poem unde se descrie tinerețea ca un fel de blestem, ca un izvor de chin și disperare. Concepție opusă acelei trandafirii, entuziaste teorii a veseliei, fericirii, plăcerii a tot ce e tinerețe.

Băiatul de 16 ani, eroul poveștii, cu toate cusururile lui este un băiat simpatic, cu fantezie, cu fire artistică. Acțiunile lui au oarecare eleganță. Chiar cînd sînt violente. De altfel, la sfîrșitul filmului, se cumîntește, adică începe să cugete mai serios. De pildă, atunci cînd el încearcă să pedepsească pe un tînăr bețiv, dar este atacat de o bandă de der-

bedei dintre care unul avea și un lanț, armă teribilă. Se vorbește atunci că un om a fost lovit cu lanțul și a murit. Leonă este profund zdruncinat de această dramă, mai ales că el o urnise. Desigur într-un scop justițiar și nobil, dar care totuși produsese moartea unui om. Cînd află că victima fusese salvată, adolescentul își regăsește echilibrul sufleteș. Viața pe care o va începe acum se datorește, în parte, și acestei crize sufletești. Insolentă e soră bună cu fanfaronada și exhibiționismul. În această privință foarte spectaculos este un lung sărut între Leonă și frumoasa Zoia. Pe o scară pliantă, fiecare sărutător aflîndu-se pe culmea scării, la punctul de încheiere a celor două urcături de lemn.

De asemenea, năstîmă este definiția pe care frumoasa Zoia o dă nevoii tinereții de cultură, poftii de intelectualitate, de artă și frumos. Ea explică așa (citez): „Acest fel de a citi este, vai, singurul posibil pentru noi, biete muncitoare, cu munca ziua și dansul noaptea. Nu mai rămîne loc și pentru citit!“ Filmul **Vîltoarea tinereții** aduce o poveste cam plicticoasă, dar în fond îndrăzneată, unde cineaștul Ernest Iasan are curajul să descrie sincer „crizele“ adolescenților din zilele noastre.

D. I. Suchianu

Cadru din filmul sovietic: **Vîltoarea tinereții**

Clasicitate

● Fragmente dintr-un interviu pe care i l-am luat lui Liviu Ciulei acum cinci-sprezece ani. Marele regizor era abia la începutul carierei internaționale și ne răspundea în cabinetul său directorial de la Teatrul Bulandra. L-am întrebat dacă iubește teatrul mai mult decît cinematograful și n-a ezitat să răspundă afirmativ. „Da, iubesc mai mult teatrul... poate și pentru forța lui directă, conținută în caracterul de ceremonial, în acea magie greu de definit ce coboară din scenă în sală și se întoarce din sală pe scenă... Fenomenul artistic în teatru, dezvoltarea lui o poți urmări, se întîmplă sub ochii tăi și în colaborare cu întreg colectivul cu care lucrezi. Cînd montezi un spectacol ai impresia că educi un copil: îl îndrumezi și îi determini maturitatea și independența. În film, evoluția procesului de creație este o muncă individuală, aș putea s-o numesc cerebrală, ea are loc în intimitatea regizorului și, oricît ai vrea să comunici și să-ți apropii colaboratorii, această comunicare este iluzorie, ei n-au cum să întrevadă prin aceeași prismă finalul. Singurătatea regizorului în film este cu atît mai mare cu cit colectivul cu care lucrează e mai dezvoltat decît în teatru.“

O altă întrebare era (ne aflăm în aprilie 1988) de ce nu mai face filme. „După **Padurea spinzuraților**, răspundea Ciulei, dificultăți de producție, morale și fizice, m-au făcut să nu mai fiu atras de această activitate, dacă ea nu-și va schimba condițiile. Visez totuși să realizez un film care să dea dreptul cinematografului românesc de a avea loc la cea mai bună masă. M-am gîndit la un moment dat să fac **Visul unei nopți de vară**, adică un film care să vorbească publicului internațional pe un subiect accesibil și vrînd să valorific, tot internațional, arta noastră interpretativă, foarte ridicată în prezent. Sigur că unul dintre idealurile mele ar fi să fac un film despre contemporani. Nu aș vrea să fac însă un film numai de interes național, pentru că sînt convins că cinematografia trebuie să atace teme capabile să suscite interes internațional.“

În sfîrșit, la inevitabila, pe vremea aceea, întrebare despre „a fi clasic sau modern“, Ciulei răspundea: „Desigur, aspirațiile mele merg spre clasic. De fapt, cred că nu a existat în istorie un artist care să nu se fi vrut clasic, decît din ipocrizie sau teribilism... A fi clasic nu este o problemă de stil, este o problemă de durată.“

Ce tînăr era Liviu Ciulei la patruzeci și cinci de ani! Și ce tînăr a rămas! Poate pentru că avea aceste răspunsuri fundamentale pregătite din timp; și pentru că ele ar putea fi date și azi la fel.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

● După o săptămînă de audiențe radiofonice, felul în care redacția culturală a instituției înțelege a da un tablou dinamic și reprezentativ al vieții cărții se evidențiază cu multă claritate. Spre deosebire de televiziune, radioul abordează realitatea editorială în numeroase emisiuni (în medie, cel puțin una pe zi) și dacă această frecvență este cu adevărat imbușcătoare, nu mai puțin relevantă ni se pare faptul că transmisiunile dedicate cărții au, fiecare, o individualitate precisă, un mod propriu de a-și susține punctul de vedere. Cu alte ocazii ne-am referit la **Semnături în contemporaneitate**, **Ediție radiofonică**, **Revista literară radio**, **Cartea, scriitorul, cititorul**. De această dată ne oprim la trei emisiuni ale săptămînii trecute ce justifică aprecierile formulate mai sus, ele avînd comună o atitudine exemplară nu numai pentru publicistica

Imaginea cărții

radiofonică: cartea este supusă dezbaterii mai multor specialiști, scriitori, critici și istorici literari, critici de artă, astfel încît cadrul inevitabil limitat al unei cronici este lărgit spre cel al confruntării de idei. **Emisiunea culturală** de joi s-a oprit la albumul **Civilizație milenară** editat de revista „Transilvania“ din Sibiu, album de Ion Miclea, cu un cuvînt înainte de Radu Florescu și un studiu istoric de Cornelius Bucur. George Macovescu, Ion Brad și Dan Grigorescu au semnalat pe de o parte profesionalitatea și vocația autentic culturală a autorilor, iar pe de altă parte semnificația temei. În „imagini precise și fermecătoare“, albumul este o mărturie a geniului tehnic al poporului nostru, unelte și instalații vechi (multe încă în funcțiune) fiind executate cu ingeniozitate și simț estetic. Vineri dimineață, **Carte frumoasă, cînte**

cui te-a scris a omagiat 50 de ani de la apariția unuia dintre cele mai puternice romane sadoveniene, **Creanga de aur**. Eserurile critice semnate de Arșaluis Ceamurian și Nicolae Manolescu, ca și impresionanta lectură a citorva pagini din carte realizată de actorul George Constantin au adus în actualitate o operă clasică a literaturii române. În sfîrșit, vineri după-amiază, **Dezbaterile culturale** (redactor Constantin Vișan) au discutat în prezența autorului și a criticilor Edgar Papu și Ov. S. Crohmălniceanu noua carte a lui Octavian Paler, **Polemici cordiale**. „Roman de idei“, „triumf al culturii trăite“ (după aprecierea invitaților în studio), **Polemici** scrise de un „subtil gînditor poet“, ferm, intransigent apărător al raționalității, civilizației și culturii au generat interesante opinii, între care cele ale autorului însuși. O. Paler recunoaște că atît cărțile

sale de călătorii cit și **Serisoriale imaginare**, **Apărarea lui Galilei** sau romanul **Viața pe un peron** nu sînt decît o neîntrepută confesiune („sînt condamnat să fiu subiectiv“) în care, dacă ar fi să se izoleze cîteva idei-forță, una este cea generată de gîndirea marxistă: nu există libertate fără cultură pentru că nu există libertate înțeleasă fără cultură. Iar o alta: credința nestrămutată că nu putem trăi frumos fără a trăi adevărat, iar adevărul înseamnă luptă, confruntare de idei. De aceea, între polemicile care slujesc interese și cele care slujesc ideii, acestea din urmă sînt acceptate, sub imperiul cordialității.

● O plăcută prezență în ultima ediție a **Che-mărilor capodoperelor** (redactori Olga Dăescu și Georgeta Dogaru) a fost actorul Mihai Mălaimare. Glosele sale pe marginea Concertului nr. 1 pentru vioară și orchestră de Paganini, luminate de un lirism cînd patetic cînd bine temperat, au dovedit competență (în adolescență, Mihai Mălaimare a urmat cursurile de vioară ale școlii de muzică), gust, simț critic. Noul, neobișnuitul „rol“ radiofonic a îmbogățit cu cîteva sigure trăsături portretul interior al actorului.

Ioana Mălin

Telecinema

● A mai dispărut (sau a trecut...) un inger, exterminator ca nici unul altul, s-a mai (ex) terminat un mit, unul din marile mituri ale cinematografului, nu doar cel de azi ci, s-ar zice, acela dintotdeauna. „El pero“, „ciinele“, „ciinele andaluz“ — Don Luis, adică, — a mușcat zdrăvăn din halca „vieții din viață“ și a „vieții din filmele de cinema“ (cum ar spune un alt infometat de „bobine“ de celuloid). A făcut-o cu un fel de geniu al răutății și al cinismului, egalate numai de un scepticism absolut reconfortant. Nu de altceva, dar mereu mi s-a părut mai expresivă înțelegerea cu un geniu sceptic decît cu unul jubilant; cu unul apolinic decît cu unul dionisiac.

Don Luis vorbea despre unul din filmele sale cam așa: „Cea mai bună explicație a acestui film este aceea că, rațional, el nu are nici o explicație“. Într-adevăr, majoritatea filmelor sale se eschivează unui control sever și sistematic al rațiunii pure, ceea ce nu împiedică o emoție pură și bizară în fața lor. Una din marile amicitii de spirit ale vechii este, cred, aceea dintre Don Luis și Dali. Vă spune ceva această împrejurare pe care nu eu am inventat-o? Vă spune ceva faptul că pînă mai de curînd Dali a vrut ca Don Luis să facă un film pe un scenariu al-

Bunuel

cătuț de el, de Dali? Vă spune ceva faptul că Don Luis l-a refuzat, totuși, politicos dar sistematic? De ce, oare? Fiindcă va fi fost, ca niciodată, sceptic și cu ochi „malveillant“ față de un Dali obosit, absent, trecut și el într-o vîrstă la care oboseala firească devine eufemismul fatalității și totdeauna resemnatei decrepitudinii?

Don Luis a dispărut (sau a trecut...) ca un inger. La 83 de ani a lăsat în urmă „Ciinele andaluz“ și „Vîrsta de aur“. „Los olvidados“ și „Viridiana“, „Jurnalul unei camériste“ și „Ingerul exterminator“, „Frumoasa zilei“, „Tristana“, „Farmecul discret al burgheziei“...

Don Luis gîndea (a și spus-o) că filmul e în egală măsură o armă magnifică și periculoasă. Depinde cum e folosită. Ideea tîne, fără dubiu, de domeniul evidentei. Ce-ar mai fi de spus la o dispariție fizică intrucitva normală, intrucitva de așteptat, însă mai mult decît șocantă sub aspect spiritual? Atît: că de cîteva zile lui Don Luis nu îi mai pasă de acest lucru. Pentru el ceasurile sînt „moi“, chiar dacă, să zicem, nu ar fi văzut în viața lui o pinză de Dali, ci doar un film de Buñuel. Don Luis Buñuel.

Aurel Bădescu

Fred Micoș sau gravorul pictor

M-AȘ referi, ca să vorbesc despre Fred Micoș, la o zisă a lui Paul Valéry, după care se cuvine să te scuzi când te rostești asupra picturii. Și ar putea fi socotită ciudată referirea aceasta a noastră, atîta vreme cît artistul în discuție nu este pictor, ci gravor. Dar ne îngăduim a-l considera pe Fred Micoș esențialmente pictor și doar deghizat în gravor. Sau pictor folosind cu o tehnică incomparabilă mijloacele gravurii numai pentru a dăru un maximum de relief, adîncime, căldură și expresivitate culorii. Într-adevăr, am văzut privitori admirativi care parcurgeau spațiul expoziției convinși că se află în fața unei opere precumpănitor pictoricești. Franchetea, limpezimea, îndrăzneala acordurilor coloristice exercită o atracție irezistibilă asupra contemplatorului care nu rămîne stînjinit defel cînd descoperă cele mai rafinate mijloace — toate — ale spinoasei arte a gravurii, puse în slujba unui univers plastic de anvergura și semnificațiile celei de care ne ocupăm. Un univers de o aparentă și fermecătoare diversitate la o primă vedere, se relevă unificat însă de o viziune îndubitabilă de artist autentic. Realul transfigurat se regăsește, desigur, răsfrînt în opera lui Fred Micoș (mai cu seamă în piesele în alb-negru), precum și ceea ce-l înconjoară și ceea ce-l transcende. Umorul atinge în general cu delicatețe imaginile realului, amestecîndu-le cu aluzii de cultură, implicînd referiri la mitologii specifice, extrăgînd din ele o anumită poezie. Artistul știe însă, ca un înțelept, și încearcă să reprezinte, și ceea ce se află și se ghicește dincolo de realul imediat. Și trece, modulînd cu forme, ritmuri și culori, într-o lume mai bogată, mai semnificativă, mai vie sub specia libertății de autonomizare. Pe de o parte, o natură cosmică, a elementelor, pe de alta, o cultură care oferă fanteziei nădrăvane a artistului un tezaur de forme tradiționale, cultura folclorică. Mai departe, o altă treaptă, lumea fabuloasă, intuită cu solemnități hieratice, a „pădurilor sacre”, de pildă, incremenite, în care se săvîrșesc mistere, în care timpul stă. Și totul, real, fabulos, folcloric, amintiri de cultură românească și europeană statornice (de la Nike din Samotrake la motive leonardești) se organizează în imagine sub presiunea unei impresionante puteri structurante, ale cărei trepte se pot urmări în mai multe etape, ori ipostazieri plastice. O aplecare mai atentă asupra imaginii văzute în chip diacronic îți descoperă drumul esențial al creativității lui Fred Micoș, opțiunile ferme ale zămislitorului unui univers, dincolo de scara aproximativă a cronologiilor posibile.

Mai întii, ținînd seama și de raportul între mișcare și imobilitate de care am mai vorbit undeva, s-ar distinge unele forme închise, cu o substanță concentrată, ca niște adevărate nuclee genetice. **Rondoul roz, Grotta azzura, Zhor** — icarică floare de aur în mehghine de verde soare, ni se par a ilustra o viziune statică, dar cu o încărcătură enormă de potențial dinamic. În aceste imagini se constituie lumi, ecloziuni, cosmogonii, mistere, aci palpita parcă începuturile, în

FRED MICOȘ : Schimbul de noapte

formele ovoidale circumscrise atît de strîns în densitatea unor culori intense. Sau le poți socoti drept hublouri deschise (sau închise, doar sugerînd direcția) spre alte ordini. Ca în **Grotta azzura** care amintește contemplatorului tenace, prin transparența ochiului suav azuriu (obținută cu scîndură negeluită), de celebra imagine atît de stranie a romanticului Caspar David Friedrich, **Peisaj din insula Rügen**, unde culorile diafane ale mării și cerului încercuite de pereții duri, calcaroși ai primului plan, trimit spre depărtările unei ordini misterioase superioare.

Dar, cum spuneam, nucleele au o putere plastic explozivă potențială abia ascunsă de armoniile cromatice. Curînd, lucrul acesta se observă în compoziții în care artistul alătură și strînge laolaltă, pe suprafețe plane, ca de lemn, nuclee alcătuite din motive folclorice, ca niște ecusoane, adevărate embleme heraldice de noblețe sătească străveche, tratate în gravură cu efect spectaculos de ceramică, de cahlă. Așa în **Efigii**, în **Perechea** și **Peșterul** și în multe altele cu poantă anecdotică subînțeleasă.

Simți însă că elementele imaginii stau greu laolaltă, ele ținînd să se disloce și să facă să explodeze formele. Și într-adevăr, urmează în creația lui Fred Micoș o etapă a eliberării formelor de sub tirania oricărei geometrii. Acestea se ramifică,

arborescente, crescînd în varii direcții ca sub impulsul unei proliferări violente, ca în **Tirgul satului, Porțile satului, Vinătoare, Elegie** și chiar în liricul **Cindec de seară**.

Mai departe ducе superba serie de acvaforte color denumită **Spațiile inaripate** cu care pătrunzi în elemente, în sinul stihilor, de unde nevoia de adîncire, de modulară cu planurile, rezolvată în chipuri extrem de originale. Secțiunile operate în substanța obiectului de reprezentat se suprapun în benzi printre care aerul circulă, sugerînd depărtări, de cele mai multe ori cosmice. De raportul dintre fișile acestea care rezumă parcă universul, concentrîndu-l, esențializîndu-l, depinde și efectul sugestiei plastice. Natura intră toată în benzile orizontale (doar **Cascada** stă în stalactite de jaduri și lapis-lazuri) și în intervalele care le leagă și le despart și care vibrează și palpită în magnifica lor nemișcare. Percepi, mai ales în intensitatea cromatică a primelor planuri, zvîcnetul unei frumuseți care te întîmpină cordial, relevîndu-ți-se. Văzduhul, marea, zorile, ploaia, florile trec prin filtrul unei fantezii și îndrăznește și sigure care supune realul unei descompunerii în fragmente, ordonate după aceea în planuri suprapuse ce realizează un efect de forță liric-dramatică exprimat în culoare. O metonimie delicată încheagă (din transparente eli-

tre, din solzi sideii și suave petale, care reunesc superb izbutite acorduri de brun cu cobalt, azuriu și griuri șterse), o sugestie plastică a **Spațiului inaripat**. Sau o violență zăgăzuită cu mină de maestru respiră din **Furtuna pe mare** unde, între cerul de sub care se arată zdrențe indigo și marea chinuită ca o banchiză crăpată de gheață acvamarin, capacitatea lui Fred Micoș de racordare a verdelui, albastrului și negrului, piatră de încercare pentru orice colorist, atinge grade înalte de împlinire.

Dar și în registrul tonurilor calde, în rozurile grațioase din **Zori** sau în modularile rozacee din **Fleurs du mal**, unde urcăm de la banda stilizată a orhideelor spre cea a stînjencilor și apoi spre straniul trandafir dintr-o nișă a briului superior, asistăm la adevărate sărbători ale culorii, expresii ale unei rafinate virtuozități care transfigurează estetic emoția și o comunică, potențînd-o astfel superior în tot ciclul acesta de izbînzii speciale.

Ultima etapă structurală (și cea mai nouă) aduce mărturia unei inseninări înțelepte în care viziunea unei lumi fabuloase transcende ordinea realului, dînd glas aspirațiilor celor mai adînci ale ființei. O nobilă verticalitate stăpînește imaginea. Compoziția e strînsă între sau în jurul unor copaci uriași care străjuesc solemn, hieratic, un spațiu mitic ieșit ca dintr-o memorie străveche. Ciclul **Pădurii sacre** vorbește profundizimii noastre în limba tainică a legendei și basmului. Căci culoarea se topește misterios sub lumină, căpătînd o transparență uimitoare, devenind un simplu mediu de transmisie a acesteia. Și **Cetatea dacică**, dar mai ales **Clarul de lună, Silvine, Legenda lacului** se scaldă într-o astfel de claritate lunară, de penumbră colorată, cu tainică radianță. Se poate compara de altfel substanța coloristică a focului dintr-o lucrare aparținînd fazei anterioare, **Focul**, cu cea din **Semnale** a ciclului **Pădurii sacre**, ca să se înțeleagă sensul ascendent al unei concepții în care și culoarea trece prin procesul general al maturității, atîngînd gradul maxim al strălucirii tocmai atunci cînd se dematerializează pur și simplu. Și pentru a-l parafraza pe Hugo care, privind o pinză a lui Delacroix, ar fi zis despre un obiect al reprezentării: „nu mai e sabie, ci fulgerul unei săbii”, am putea spune și noi că focul din **Semnale** nu mai e foc, ci o străfulgerare esențială a focului. Iar din gravura intitulată **Liniste**, intuiam într-adevăr acel spațiu a cărui memorie, spune un critic italian, Luciano Marziano, emerge din opera de maturitate deplină a lui Fred Micoș. Să fie oare copacul solitar de aci, adevărată **axis mundi**, legînd pămîntul cu cerul, cufundată într-o luminozitate astrală, o metaforă a devenirii artistului, a funcțiunii sale de comunicare între lumi? Cum opera lui Fred Micoș, văzută în întregime în impresionanta retrospectivă recentă, deține cu evidentă virtuțile majore ale deschiderilor înspre cunoaștere, ne îngăduim să credem în metafora noastră scoasă din înțelegerea autenticității de fond a artistului.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Tipar de taină

PLOI scurte se scuturaseră iute, sub soare, fără duritate, în zilele dinainte; acum ai fi aşteptat, parcă, un timp al cuvintelor limpezite, calm ca un prag drept, fără podoabe.

Ritualul comemorativ era neted și demn, veghiat de un semn puternic, și prietenos totodată. Ne stătea în față, ferece crescut dintre lucrurile din preajmă, marcîndu-le deloc trufaș, cu o hotărîre inteligibilă și vie. Nu l-aș fi numit convențional, nu i-aș fi spus, totuși, sculptură, semnului acesta încrezător și singuratic: statura lui ordonat învoaltă, pe laturi, geamăna suprapunere, pe un ax vertical, ca la un tainic îndemn, a părților osebite ce se alcătuiseră laolaltă, ca să-l înalțe, purtau gîndul mai degrabă înspre troiță.

O troiță, însă, care să realizeze o frontalitate explicită, severă în sușul planului vertical; astfel incit, voit și exigent, să unifice expansiunile formei, și tot ceea ce, accident concret, nervură, ape și noduri se iveau în carnea tenace a lemnului. Rigoare asumată, pentru a birui compactitatea materiei — o asemenea fermă liniștire a planurilor nu închipuie tangibil însuși înțelesul destinului pe care îl evocă? Era în sufletul lui Karin un zenit al frumuseții, care trecea neabătut prin esențiala ei aspirație, către rigoare. De aceea mi se păruase atît de potrivită alcătuirea gîndită de sculptor. În această materie îndărătnică, el avea de întipărit netezimea unei frunzi.

CUNOSC, de bună seamă — și Ion Gheorghiu, deopotrivă — un vestit **dictum** brăncușian, despre ceea ce îi fusese marelui sculptor cimitiriu, ca lecție capitală și răscruce, de la care, abia, arta lui devine stăpînă pe sine, deplin. Dacă nu-i

cotitura astfel decisivă, care să încheie tinerețea artistului, lucrarea săvîrșită de Alin depășește, ca elan dimensional, tot ce îndrăznise el în sculptură. Desfășurat cu această prielnică amploare, motivul e de o ireductibilă invenție. Dar nu veleitatea personală a operei, ambiția rotundă a exprimării de sine a ordonat travaliul: înfăptuit ca o trudă umilă, în care te apleci desculț pe lespezi clare și grinzi aspre, prinsoasă răbdător al artistului își află reazemul în devoțiunea aducerii aminte.

De aici, ca și cum ar purta o undă tăcută de prietenie, căldura unor detalii operînd în strictetea ansamblului: scăueșul acesta vălurit, pe care Alin l-a vrut alături, e de așezat, de ingenunchiat? Mărunt, plin de copilărească amenitate, lîngă stîlpul troiței care-și vadește înalt ofrandă.

SEAMĂNĂ acest stîlp generos cu o **Himeră**, din cele, benefice, care, la Ion Gheorghiu, logodesc regnurile; cum, de atîtea ori, artistul încercase, modulîndu-și ideea, într-o lungă întrebare, metaforic repercutată — de la cercurile copacului la desenul agatei, și de la craterul ardent la floare. Ai invoca, aici, poate **Himera** unei vaste flori, visînd, precum o dată Caillois, la ordinea hiperbolică unde flori i-ar fi dată nu o existență plurală, ci, fiecărui, un nume singular și inalienabil.

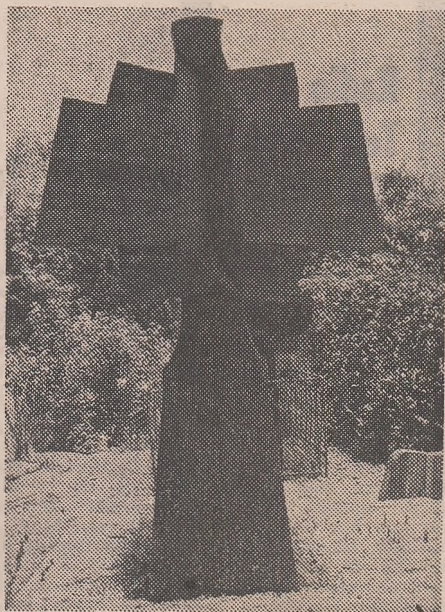
Dacă, totuși, semnul făurit pentru Karin Toiu n-ar chema în minte mai imperios încă, mai grav, ca un tipar de taină, aripa și plutirea. Analogia lor vislește în materia grea a sculpturii, îi dăruie tensiune și accent. Iar anvergura aripilor pulsează de o ușoară disimetrie, nesperat vie: cum Karin citeodată, cu o inefabilă înclinare a capului, surîdea unei triste uimiri.

„Păsările uneori, cînd zboară, parcă

volesc să cadă”, observase ea, într-un rînd, cu acea simplitate în care aduna bogății premonitorii: fără tremur egoist și nesigur, vitează dimpotrivă — să-l aperse ea, cîzînd, pe cel iubit pînă la urmă. Din orizonturi depărtate, plutirea unor atare aripi ne readuce în noi înșine, ne adîncește în miezul cel mai bun al ființei noastre. „Nimeni, fără de aripi — enunță enigmatic Holderlin — n-are puterea să atingă ceea ce-i aproape.”

ÎȚI AMINTEȘTI, Costi, ultima oară cînd ni s-au întîlnit privirile într-o expoziție, eram toți trei la Beaubourg, într-o zi tirzie de toamnă! Expoziție consacrată lui Roger Caillois, — colecționar de analogii naturale, de minereuri rare, și de picturi insidios dialogînd cu ele, care, tocmai, ne trimitea, fără să vrem anume, spre Alin. Amplă, pe două nivele, urcam în cuprinsul lor o scăriță fragilă, ca de vapor, destul de aspră; dar, dincolo de ea, te aștepta putința unei contemolări sesizante — Karin era mulțumită, ne-a spus-o. Arăta foarte palidă, dar nu mă gîndeam la nimic, comentînd împreună piesele curioase ale colecției și opțiunile scriitorului: acea „emoție de abis”, despre care vorbește Caillois. Azi mă întreb, cu teamă, cum îi suna ideea — abis al vitalității naturii, în care am plonja salubru? Sau un abis al labirinturilor fără întoarcere, pe care surisul ei îl pipăia dezarmat, ca într-o premoniție?

NU, ÎNSĂ, aripa atîrînd grea de presență, este metafora-cheie a monumentului imaginat de Ion Gheorghiu. Fulgurantă și adîncă în intuiții, princiar distinsă, imprevizibil vulnerabilă și totuși neînduplecată, cînd se afla în joc vreo cauză loială, o fire luptătoare ca aceea a

ION GHEORGHIU : Elegie

lui Karin nu era plămădă de umbră. Părea să vină către noi, bravă, dintr-un tumult de valuri adevărat și radios trăite, așa cum venea pe plajă, ieșînd din larg, de departe, cu părul netezit pe creștet, statuară. Ieșea ca dintr-un **dincolo**, unde înotase săgetător, frumoasă, parcă ar fi adunat tot soarele lumii.

În ce ficțiune borgesiană, păsările zboară înainte, cu capul mereu întors îndărăt? Ca într-un văzduh al anamnezei, dens de regrete, străbătînd spațiul, dureros divizate... Pe Karin, dimpotrivă, oricît ar încerca să o divizeze uitarea, n-o pot gîndi decît întregă și în eternitate.

Dan Hăulică

Literatura română în perspectivă comparată

ASOCIAȚIA internațională de literatură comparată, for științific de largă audiență căruii îi este afiliat și Comitetul național român de literatură comparată (președinte: Zoe Dumitrescu-Busulenga, secretar: Al. Duțu), și-a propus în urmă cu vreo cincisprezece ani realizarea unei vaste opere care să slujească mai bunei cunoașteri a literaturilor și culturilor europene, în special a celor aparținând unor popoare care vorbesc limbi mai puțin răspindite, prin prezentarea lor într-o perspectivă general-asciatică, în expuneri paralele, sintetice, grupate în volume sau serii de volume consacrate cite unei perioade mai largi sau cite unui curent artistic important. Denumită **Istoria comparată a literaturilor în limbi europene** — pentru că tinde să depășească europocentrismul vremurilor trecute, fără a putea deocamdată să includă și culturale tradiționale exprimate în alte limbi decît cele europene — această operă ambițioasă a început treptat să capete contur, întâi și întâi prin discuția planurilor anunțate de comitetul de coordonare a proiectului, în care au fost aleși numeroși comparatiști dintre cei mai cunoscuți pe plan internațional (René Wellek, Henry H. H. Remak și U. Weisstein din Statele Unite, J. Voisine și A.-M. Rousseau din Franța, Raymond Trousson din Belgia, Robert Weimann din R.D.G., I. Söter din Ungaria, Adrian Marino din țara noastră ș.a.). În urmă cu cîțiva ani apărea primul volum din întreaga serie planificată, consacrat **Expresionismului ca fenomen literar internațional**, unde am putut consemna și un substanțial capitol consacrat expresionismului românesc, datorat regretatului profesor Al. Dima și lui Dan Grigorescu.

La sfîrșitul anului trecut a apărut — după un alt volum, consacrat simbolismului, în care literatura română era practic inexistentă — un alt treilea tom, dedicat epocii de tranziție de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și de la începutul sec. al XIX-lea (ordinea de apariție a volumelor nu respectă, cum se poate vedea, cronologia materiei, fiind vorba de fapt de proiecte relativ independente, conduse fiecare de alte persoane, potrivit unei viziuni și unei metode care comportă uneori diferențe substanțiale).

INTITULAT **Le Tournant du siècle des Lumières. 1760—1820**, sugerînd astfel rolul de „cotitură”, de „placă turnantă” pe care l-a avut secolul Luminilor în cultura și în literatura europeană, acest proiect prevede patru volume, dintre care cel apărut recent prezintă doar „genurile în versuri”; el urmează să fie completat cu alte trei, între care un tom va cuprinde introducerea generală în materie, iar celelalte două vor înfățișa genurile în proză și dramaturgie. Întreg proiectul acestui grup de patru volume privind tranziția de la Luminii la romantism, cum se precizează în **Prefață**, „a fost conceput prin eforturile conjugate ale Institutului de literatură generală și comparată de la Sorbona nouă și ale Institutului de studii literare al Academiei maghiare de științe”. După elaborarea planului inițial, care a suferit pe parcurs, cum era și firesc, unele remanieri, realizarea volumului de față a fost incredințată Institutului maghiar, urmînd ca volumul dedicat genurilor în proză să fie realizat de partea franceză.

Autorii proiectului știu prea bine că astfel de sinteze nu pot fi „piatra filosofală” a chestiunii, soluții sau formule care să cuprindă într-o frază, într-un capitol sau chiar într-o carte, totul sau măcar esența fenomenului, caracterele specifice ale literaturilor europene, relațiile lor istorice, dezvoltarea lor ș.a. Din acest motiv, ei au conceput această carte ca un repertoriu de fapte esențiale pentru evoluția fiecărei literaturi europene în limitele cronologice date, pe baza capitolelor documentare fiind redactate apoi cîteva sinteze generale, privind „fenomenele poetice la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și la începutul sec. al XIX-lea” (István Söter), „viziunea poeziei despre lume” (Miklos Szenczi), „genurile în versuri, între Luminii și romantism” (Laszlo Sziklay), „metrica” (regretatul Robert Auty, de la Oxford) etc. Cele 21 de studii „documentare” amintite mai înainte prezintă, potrivit unui plan unitar în intenție, situația în cadrul unei singure literaturi, grup de literaturi (popoarele sud-slave beneficiază astfel de o singură prezentare globală) sau după criteriul limbii (poezia latină, de pildă, indiferent de țara căreia îi aparțin autorii, poezia în limba germană ș.a.). Cadrul unitar în care organizatorii au dorit să se prezinte aceste materiale documentare a fost însă realizat doar parțial, începînd chiar cu spațiul efectiv atribuit fiecărui capitol: există aici unele discrepante frapante care nu pot să nu fi împietat și asupra conținutului: în vreme ce poeziei de limbă fineză și estoniană îi sînt rezervate 25 pagini, poezia în limba germană are 20, poezia poloneză doar 11, iar cea neo-greacă doar 6! Asemenea inegalități — cărora nu le exagerăm totuși importanța — au fost însă posibile și pentru că autorilor nu li s-a sugerat o perspectivă multiplă, inclusiv după criterii sociologice, asupra fenomenelor respective, așa încît importanța reală a textelor discutate (circulația, lecturile, influența asupra mediului literar, modelul ș.c.l.) nu este, practic, implicată.

TOCCAI această introducere a unor criterii multiple încearcă să o realizeze autorul capitolului privitor la „poezia românească”, de altfel un specialist în materie: profesorul Paul Cornea de la Universitatea bucuresteană. El face un loc destul de larg prezentării contextului cultural în care apare poezia

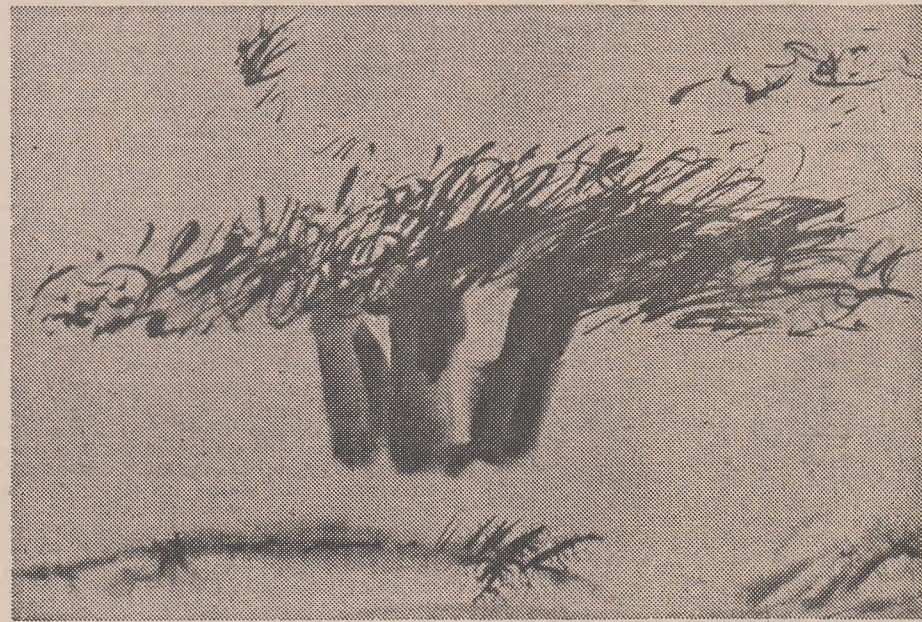
românească modernă, structurîndu-l potrivit indicațiilor furnizate de traduceri, de învățămînt și de răspunsul la principalele chestiuni politice ale momentului. În această ambianță definită ideologic sînt prezentate principalele tendințe ale poeziei române, cu cele două valuri ale neoclasicismului care se regăsesc în ansamblul mișcării europene, germenii unei noi orientări, ai unei noi sensibilități, precum și rolul important pe care îl joacă tradiția folclorică în îmbogățirea universului liric, a mijloacelor artistice, ba chiar și a prozodiei. Centrată — firesc — asupra scriitorilor importanți ai epocii, precum Budai-Deleanu, Conachi, Văcăreștii, sau chiar Barac și V. Aaron, prezentarea poeziei noastre ar fi putut încă profita, în spiritul anchetei totale de care aminteam, și de menționarea unor versificatori mai mărunți (N. Oțalea, traducător de fabule la 1784, Gh. Montan, Manolache Cîrjă ș.a.) care ilustrează, în absența marelui talent, tendințele generale europene ale poeziei epocii. Capitolul are însă darul de a face foarte clară linia evolutivă a liricii noastre, degajînd liniile de acces către înțelegerea fenomenelor de după 1821.

IN afara capitolului lui Paul Cornea despre poezia română a epocii, dens și echilibrat, în paginile acestui volum, în diferite locuri ale altor studii de aici, mai sînt citate nume și fapte referitoare la literatura română, punînd în valoare tendințele critice ale poemului lui Budai-Deleanu (capitolul lui Laszlo Sziklay), petrarchismul lui Conachi, simbolistica unității naționale în poemul **Arghir și Elena** al lui Barac etc., contribuind la ilustrarea unor fenomene generale în literatura Europei de atunci și cu fapte și exemple concrete din cultura noastră, la o mai bună cunoaștere a ei. Sînt însă în cele peste 600 pagini ale cărții și cîteva, destul de puține totuși, ciudașenii sau erori. Nu mă refer la cele care țin de optica sau preferințele autorilor, ci doar la acelea strict documentare.

Un exemplu, exprimat destul de confuz, apare astfel la p. 152: „Une autre approche des idées éclairées était fournie par la culture néo-grecque dominante dans les Principautés Roumaines. C'est dans cette langue que furent publiées ici les principales oeuvres littéraires de l'époque des Lumières”. Lasă că cultura neo-greacă era „dominantă” doar în rîndul unei părți a marii boierimi, lasă că „cette langue” se referă la... „cultura neo-greacă”, dar care pot fi oare acele **opere literare principale** ale Luminilor românești, scrise în neo-greacă, la care se referă György M. Vajda în studiul său? La capitolul consacrat traducătorilor din această perioadă sînt apoi înregistrați doar doi din mulțimea celor care s-au ilustrat, Barac și Aaron, „care au recurs frecvent la maghiară ca limbă intermediară pentru a traduce capodoperele literaturii universale în română” (p. 283). Se ignoră astfel activitatea cu un sfert de secol mai veche a lui N. Oțalea, amintit mai sus, a lui Tichindeal, Conachi, Slătineanu, I. Cantacuzino, Beldiman, a Văcăreștilor ș.a. care introduc în aria autorilor traduși pe Metastasio, Parny, Gessner, Pope, este ignorat Iordache Golescu care traduce pe Homer, Leon Asachi care traduce pe Young, Budai-Deleanu însuși, care traduce tot din Metastasio ș.a., toți aceștia făcînd apel la alte limbi decît maghiara, chiar dacă unii recurg la un intermediar!

Trebuie recunoscut însă că asemenea scorii nu sînt frecvente și că, în ansamblu, volumul **Le Tournant du siècle des Lumières, 1760—1820. Les genres en vers des Lumières au romantisme**, coordonat de György M. Vajda, este o lucrare interesantă, care deschide cercetării perspective noi și în care, dincolo de mărunte erori sau lipsuri, literatura noastră își găsește un loc corespunzător.

Mircea Anghelescu

RALUCA GRIGORCEA: Iarna

„Editura Dacia se prezintă”

● Cel de al doilea caiet „Editura Dacia se prezintă”, primit recent la redacție, prezintă în primele pagini volumele de beletristică publicate în ultima vreme, unii autori ca Laurențiu Fulga, Fănuș Neagu, Ion Horea, Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Bodor Pál, Marin Sorescu, Kiss Jenő, Andrei Brezianu, Leonida Teodorescu, Ion Drăgănoiu, Anghel Dumbrăveanu, Ion Vlasiu răspunzînd la unele întrebări ce li s-au adresat de către redacție în legătură cu colaborarea cu editura respectivă și alte probleme de șantier literar.

Extrem de utile sînt scurtele bibliografii — însoțite de fotografii — în care sînt prezentați scriitorii ce publică diferite lucrări în editura „Dacia”. Caietul prezintă în continuare „Cartea de știință ieșită de sub teascurile editurii” — inclusiv volume apărute în colecția „Informatica” — și titlurile lucrărilor în limbile maghiară și germană.

În ultima parte a buletinului, un amplu interviu este luat lui Francisc Păcurariu — îndeosebi în legătură cu „Labirintul” și un alt roman, „Geneza”, dedicat Marii Uniri a Transilvaniei cu România, la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia.

■ Iată o carte *) care răspunde unei tematici din cele mai interesante, în care autorul reconstituie „pe înțelesul tuturor”, dar erudit și în multe locuri cu o evidentă artă evocatoare, atît de vechea și complexa civilizație a poporului armean. Situații și ei „în calea căutăților”, avînd și ei rădăcini milenare, iar în pragul erei noastre în fruntea lor găsindu-se tulburătoarea personalitate a lui Tigran II cel Mare, cum tot în acea vreme Burebista strălucea în fruntea daco-geților, loviți și cotropiți neconcent de puternici vecini ori de migratori, armenii, ca și românii și înaintașii lor, au reușit să străbată mileniile istoriei și astăzi Armenia să continue să-i afirme. „Armenii — subliniază pe drept cuvînt autorul — au dovedit lumii că patriotismul întemeiat pe cultul culturii naționale devine un izvor nesecat de apă vie ce hrănește curajul, hărnicia, optimismul de-a lungul mileniilor”.

Cartea ne oferă un tablou multiform. În ea regăsim dacă nu totul, cel puțin foarte multe despre Armenia, armenii și

*) Mihail Rădulescu, **Civilizația armenilor**, Editura Sport-Turism, 1983.

„Civilizația armenilor”

civilizația armenescă. O republică sovietică de circa 30 000 km², în care totuși, „nu există o clipă a anului cînd să lipsească vreunul din cele patru anotimpuri”, o țară în care trăiește astăzi o populație de 2 500 000 de locuitori la o înălțime medie de 1 800 m, ceea ce nu împiedică desfășurarea unei susținute activități economice, inclusiv a agriculturii (cerealele fiind cultivate pînă la 2 400 m!), o istorie străveche concretizată în nenumărate vestigii, iată ceea ce Mihail Rădulescu ne prezintă succesiv și corelat în cartea sa. Începînd prin a cunoaște extraordinarul cadru geografic — pe care-l urmărim și în ilustrații —, cel economic cu importante informații asupra potențialului Armeniei contemporane, pentru ca apoi, după ce ni se exolicează originea numelui armenilor, să urmărim pe autor în incursiunea sa în istoria Armeniei vechi, a statului Urartu — civilizație „înrudită celei asiriene, dar superioară ei”. Armenia independentă, Armenia împărțită în regate și principate, Armenia între perși și romani, luptînd pentru a fi ea însăși, o Armenia care pe planul civilizației și culturii îmbină influențe din afară puternicelor sale tradiții proprii, Bizanțul și arabii, succesivii migratori, exilul multora și în masă, distrugerii și veșnica resurrecție, apoi greaua dominație otomană și într-o vreme, la începutul celui de-al doilea mileniu, Cilicia armenescă, se succed în relatarea autorului.

Dar Mihail Rădulescu ne prezintă și cadrul mitologic al existenței armenilor, începînd chiar cu mitologia urartică și ne zugrăvește viu și colorat, cu numeroase exemple sugestive, tradițiile și folclorul acestui nobil și deseori năpăstuit popor. Întîlnim și capitole insolite, dar deosebit de interesante, cum este cel privind evo-

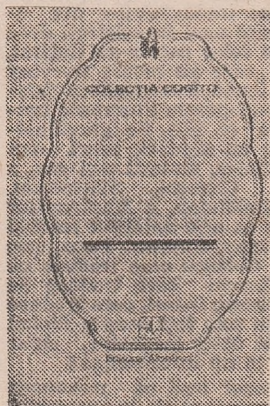
luția medicinei armenie — Inaugurată în ceea ce privește lucrările păstrate în secolul IV prin tratatul de anatomie al lui Grigor Niseț — concretizată între altele în peste o mie de manuscrise medievale răspindite în bibliotecile lumii. Atenția ne este însă reținută mai ales de capitolele consacrate arhitecturii, sculpturii, miniaturilor și muzicii armenie, incursiunile autorului „pornind dinaintea erei noastre și ele neoferindu-ne doar un cadru general, ci deseori descrierea pertinentă a monumentelor sau a lucrărilor de artă. După ce ni se arată cum s-a ajuns la scrierea armeană (în pragul secolului V), autorul analizează competent evoluția literaturii armenilor, semnalînd extraordinara ei bogăție în manuscrise, contribuția ei la conservarea prin traduceri a fondului cultural al umanității, dîndu-ne apoi chiar un „catalog” al scriitorilor armeni ai perioadei medievale, accentul fiind pus pe Grigore din Nareg (mort la începutul celui de-al doilea mileniu e.n.), care ne este înfățișat și în extrase ale scrierilor sale surprinzător de „moderne”. O scurtă panoramă a evoluției culturale în epoca modernă și contemporană precede încheierea și o utilă bibliografie.

Mihail Rădulescu a scris o carte a prieteniei — căci pe armeni îi regăsim din timpurile îndepărtate ale Evului mediu românesc alături de noi —, dar el a făcut și un act de cultură, oferînd cititorului o frescă deosebit de sugestivă și a reușit a da viață, în paginile cărții, nu numai unei vechi și mari civilizații, dar și faptelor unui mic dar dirz popor care a știut să se afirme în fața istoriei.

Dan Berindei

„Cugetări persane“

CARTILE de învățătură, în general operele unor înțelepți „sfătuitori” de la curte, unii dintre puținii care se puteau adresa fără reticențe sultanilor, sint, alături de **divan-urile** poetice, poate cele mai frecvente (și citite) scrieri ale Evului Mediu arab și persan. În afară de „epistolele” pline de reflexii morale, exhortații pioase și sfaturi cuvioase, asemenea „tratate”, scrise de multe ori în **sag'**, proza rimată și ritmată atât de eficientă în mnemotehnică, erau în fond singurele lucrări în proză care circulau într-adevăr. Avind patetismul exhaustivității, încercau „să pună la punct” toate problemele etice, juridice, religioase, filosofice, economice etc., toate problemele de care, după cum se știa din tradiție, avea să se izbească un sultan. Ar fi interesant de comparat **învățăturile** lui Neagoe cu un asemenea tratat scris pentru domnitori — de pildă „Cartea doctrinei unice, de urmărit / de către Regele Preafericit” (**Kitab al-'aqq al-farid li-l-malik as-sa'id**) a vizirului-învățătură arab Ibn Talha (sec. 7 e.n.), care cuprinde capitolele despre „treburile importante, moravuri și atribuții”, „despre dreptul islamic religios și îndatoririle serviciului divin”, despre „guvernarea asupra valilor” (precum și asupra vizirilor, tezaurierilor, armatei, suitei...) — iar printre îndatoririle morale, despre „lauda răbdării și hotărârii neschimbate și mustrarea slăbiciunii și a gabei”, „despre aducerea de mulțumiri și blamarea nerecunoștinței”, „despre sfaturi și binecuvântarea pe care o aduc și mustrarea celor ce se îndepărtează de ele”, „despre înțelegere și bună-tovărășie și mustrarea celor ce preferă disputa”, „despre lauda ținării promisiunii și mustrarea neținerii de cuvânt”, „despre deschiderea ochilor și mustrarea nepăsătorilor care amină folosirea ocaziei”, despre iertare, lauda sincerității, blamarea minciunii... Prețuirea arătată sfatului și sfătuitorului ocupă, se înțelege, locul cel mai de seamă într-un asemenea tratat, deoarece „sfatul întârește hotărârea, ajută izbînda, luminează adevărul, arată drumul drept spre țintă, îndepărtează de greșel; orice minte înțelegătoare îl conduce pe stăpînul ei la culegera fructelor sfatului!”

O viziune asemănătoare — înrudită prin anii de conviețuire cu arabii, începută în secolul al VII-lea — există și în cărțile de învățătură persane, între care **Ghabus-Name**. Proverbele și zicalile sint atât de frecvente și atât de asemănătoare cu maximele unor poeți celebri încît s-a pus problema dacă aceste proverbe n-au devenit în timp populare, luate fiind din creația cultă. Fiindcă într-adevăr **Golestan-ul** lui Saadi sau **Baharestan-ul** lui Giami erau știute pe dinafară, tocmai din cauza numeroaselor aforisme și cugetări, de către toți cititorii. Învățăturile înțeleptului rege Anushirwan (sec. VI e.n.) și ale vizirului său Bozorgmehr, cuprinse în **Ghabus-Name**, stau alături de maximele lui Ferdousi, Asad Tusi, Saadi, la fel de adînc înrădăcinate precum proverbele populare în conștiința poporului iranian. Antologii de proverbe, printre care **Shahed-e sadegh** („Martorul credincios”), alcătuită în India secolului al XVI-lea, ori culegerile lui Thomas Roebuck (Calcutta, 1824) și Ali Akbar Dehkhoda (**Lozhat-Name**) din 1941 demonstrează o înțepătrundere aproape de nedelimitat între creația sapientială cultă și cea populară. De altfel, plagiatul avînd în Orientul medieval o cu totul altă accepție decît în Europa, preluarea (și nu numai cea de proverbe) era întru totul îngăduită — condiția fiind ca noua „înșiruire a per-

lelor pe limba autorului”, cum spune Ibn al-Muqaffa', să fie superioară din punct de vedere stilistic.

O asemenea antologie paremiologică este de un neprețuit interes pentru literatura română, ale cărei cărți de învățătură au fost, pînă acum, comparate cu modele grecești sau occidentale, dar prea puțin cu scrierile sapientiale ale Orientului. **Cugetările persane***, apărute în exacta traducere a iranistului Viorel Bageacu, stînd alături de **Proverbe, maxime și aforisme arabe** (1976) în traducerea lui Nicolae Dobrișan, precum și de **Proverbele turcești** (1972) tîlmăcite de A. Baubec și N. Constantinescu, întregesc sfera cunoașterii în literatura română veche și, desigur, constituie un îndreptar la fel de util pentru cititorul modern, pe cit se dovedise a fi în Evul Mediu timpuriu. E, totuși, reconfortant să observi că bunele sfaturi s-au schimbat într-o mie de ani atît de puțin!

Iată, de pildă, cum gîndeau vechii persani despre **învățătură**: „Învățătură nici în mormînt nu e mort, pe cînd neghiobul e mort și pe tron” (Abu Salik); „Învățătură ca să n-ai nici o zi nefericită!” (Abu Shokur Balkhi); „Ce vorbă e asta, că mi-am îndeplinit toate dorințele? Am învățat oare tot ce-mi trebuia?” (Ferdousi); „Prețul omului nu se scotește în argint și aur; prețul omului e pe măsura instruirii sale” (Giami); „Cel căruia nu-i e rușine să învețe scoate fum din apă și rubin din piatră” (Nezami); „Îndreaptă copacul cită vreme e tînăr. Cîne la patruzeci de ani învață să bată la tobă, doar în mormînt va ajunge meșter” (Proverb).

Despre același subiect, arabii au păreri cu totul asemănătoare: „Cel a cărui învățătură e mare, e nobil chiar dacă mai înainte a fost un om simplu; falma lui crește chiar dacă a fost necunoscut... și toți vor avea nevoie de el chiar dacă este sărac. Fiți învățați, căci învățătura este tovarăș de drum, prieten în singurătate, frumusețe în cercul oamenilor, motiv pentru a vi se cere știință” (Ibn Al-Mu'tazz); „Acela care se învață și se educă pe sine e mai demn de preamărire decît acela care-i învață pe semenii și le dă povește” (Ali); „Dacă înveți din ce vezi, nu-i nevoie să probezi” (Proverb) etc.

Iar proverbele turcești afirmă, într-un mod și mai apropiat de paremiologia românească, aceleași adevăruri: „Ce poate condeii nu poate sabia”, „Cine știe drumul nu se alătură caravanei”, „Cine știe nu spune; cine spune nu știe”, „De la ce ai făcut fără să te sfătuiești, nu aștepta mare lucru”, „Drumul cel bun se află întrebînd”, „Învățătură înțelege starea ta, dar tiranul — ba”, „Lîngînd cerneală nu devii învățat”, „Toată lumea cîntă la davulă, dar nu toți potriveșc ritmul” etc. Ar fi de ajuns compararea proverbelor preluate din limba turcă de către Anton Pann, cu celea arabe sau persane, pentru ca demonstrarea legăturii dintre cultura noastră și cea a Orientului Apropiat să fie chiar plăcut ilustrată.

De un interes special rămîn, alături de maximele și aforismele scrise în tradiționalul stil laconic și grav, „povestioarele” (**hekayat**) uneori pline de haz, frecvente atît la autorii arabi, cit și la perși ori turci. În **Cugetările persane** asemenea pîlde n-au fost incluse, dar Viorel Bageacu vorbește în prefață despre Saadi și Giami, care în **Golestan** și **Baharestan** „folosesc această formă de expresie artistică și atunci cînd își populează operele cu personajele cele mai ilustre, luate fie din filosofii greci, fie din istoria poporului iranian”. O antologie sapientială completă nu va putea omite aceste atît de populare **hekayat**.

În ce privește versurile selectate de Viorel Bageacu, ele demonstrează (cu atît mai mult cu cit autorul a preferat o traducere științifică, „de conținut”, lipsită de stilizarea atît de importantă în Orient) suflul special al gîndirii persane. Fără monorima, ritmurile, tiparele unificatoare ale convenției urmate întocmai de clasicii arabi și persani, poezia Iranului îngăduie mai lesne descifrarea „spiritului magilor”, zoroastrian, pentru care în vremea Tahezilor fuseseră arse destule poeme. Față de poezia arabă clasică, în care supremația formei asupra fondului e evidentă, la perși pare să existe o altă coeziune între „corpul” și „suflul” poeziei (vizibilă și în versurile sapientiale). Din acest punct de vedere, Orientul persan justifică „extazele” romanticilor, care, dacă ar fi rămas doar la cunoașterea gîndirii arabe, ar fi acceptat un realism lipsit de mister.

Grete Tartler

DINTRE numeroasele trăsături simetrice pe care ni le oferă profilul literar al lui Henry James, cea mai semnificativă este fără îndoială relația romancier-critic. Debutînd aproape simultan, în 1865, ca prozator și ca recenzent, scriitorul american va susține, vreme de cinci decenii, un dialog cu sine însuși, și cu lumea, dialog axat pe aceste două vocații fundamentale, care se vor întrepătrunde și se vor completa reciproc, într-o dialectică subtilă, rareori întîlnită la un creator. De cele mai multe ori, facultatea critică sfîrșește prin a înăbuși spiritul creator: Sainte-Beuve și Matthew Arnold — pentru a ne limita la mentorii lui Henry James — sint **foști** poeți care reflectează critic, și în deplină cunoștință de cauză — asupra literaturii. Vocația lor critică se suprapune celei poetice, deși aceasta supraviețuiește, ca într-un nou avatar. La James, criticul și artistul creator coexistă, așa cum vor co-exista bunăoară la G. Călinescu — pentru a-i găsi lui James un echivalent în literatura noastră, însă mult mai tîrziu, într-un secol care ne va fi obișnuit cu asemenea coexistențe (vezi Thomas Mann, André Gide, Virginia Woolf, și mulți alții). În secolul al 19-lea, ele erau mult mai rare: Baudelaire apare chiar ca un fel de excepție în Franța, întocmai ca Edgar Allan Poe în Statele Unite. Și amîndoi erau poeți (ca și Coleridge, un alt caz excepțional de imbinare a celor două vocații). Printre prozatori, mai ales printre cei americani — de ieri și chiar de azi — e greu, dacă nu imposibil, de găsit vreun caz asemănător.

René Wellek îl consideră pe James ca, „de departe, cel mai bun critic american din secolul al 19-lea”, un critic „plin de idei și de concepte critice, înzestrat cu o teorie și un punct de vedere bine definite, care îi îngăduie să caracterizeze în mod inteligent și să aprecieze în chip convingător o gamă largă de scriitori — deosebiți, firește, romancierii francezi, englezi și americani din propria-i epocă”²).

Opinii asemănătoare au formulat numeroși exegeți ai operei critice a scriitorului american — de la Percy Lubbock pînă la Wayne C. Booth, dar aș vrea să citez aici opinia judicioasă a Danei Dumitriu, autoarea unui studiu fundamental despre Henry James și despre romanul psihologic modern:

„Înzestrat cu o remarcabilă sensibilitate critică, el este unul din rarii scriitori care au puterea de a fi consecvenți cu propria lor gîndire teoretică... James, hiperconștient de arta pe care o practică, socotește exercițiul critic o experiență necesară a scriitorului și, pe cit de adevărat este că n-ar fi fost critic dacă n-ar fi scris romane, pe atît de adevărat este că n-ar fi scris **aceste** romane dacă n-ar fi analizat universul românesc cu excepționale instrumente critice.”³

Evident, o bună parte din scrierile critice ale lui Henry James se referă la propria-i operă, fiind o proiecție sau o prelungire a acesteia și putînd chiar cîștiga în valoare și în semnificație prin raportarea la operă. Așa se întîmplă de pildă cu Prefetele scrise de el pentru Ediția din New York a operelor sale alese (1907—1909) și cu notațiile din carnetele de însemnări care alcătuiesc un corp critic impresionant, legat nemijlocit de creația însăși. Dar din acest laborator de creație, din această „critică de atelier”, ies, nu atareori, reflecții cu o valabilitate mai largă, privind arta romanului și profesia de romancier. Faptul că James este, el însuși, un romancier activ, în permanent proces de creație, îl ferește de ispita dogmatismului și de acreala la care ajung uneori **foștii** creatori, convertiți la hermeneutică. În măsura în care se poate vorbi de dogmatism în opera critică a lui James, el se manifestă mai ales în faza debutului, cînd recenzentul e capabil de o anumită intoleranță față de scriitorii de care nu-l loagă afinități clective (Whitman și Poe, de pildă). Dar lărgimea de vederi dovedită mai tîrziu, în judecarea unor opere literare ce nu corespundeau propriilor lui canoane — bunăoară romanele lui Zola sau cele ale lui Trollope, ori chiar poezia lui Whitman, respinsă la început cu atîta vehemență, — e un indiciu al flexibilității criticului, flexibilitate derivată din experiența lui de romancier.

¹) Fragment din studiul cu același titlu, în pregătire la Editura „Albatros”.

²) René Wellek, *A History of Modern Criticism*, 1750—1950, The Yale University Press, 1965, vol. 4, p. 213.

³) Dana Dumitriu, *Ambasadorii, sau despre realismul psihologic*, Editura Cartea Românească, 1976, p. 110.

În această evoluție de la simplu la complex, de la o anume rigiditate la arcu elastic al înțelepciunii critice, James și-a păstrat totuși unele criterii constante. Un astfel de criteriu a fost cel al autenticității experienței trăite, care trebuie să stea la baza oricărui roman. În celebrul eseu „Arta ficțiunii” (*The Art of Fiction*), scris în 1884 ca răspuns la conferința cu același titlu rostită de Walter Besant la Institutul Regal din Londra, Henry James avea să dea o formulare clasică acestui criteriu: „Romanul este, în definiția lui cea mai largă, o impresie personală, directă despre viață; tocmai aceasta constituie valoarea lui, o valoare mai mare sau mai mică, în funcție de intensitatea impresiei”.

În același eseu, James formula astfel spinoasa și mereu actuala problemă a raporturilor dintre artă și realitate:

„Nu încipe nici o îndoială că nu poți scrie un roman bun dacă nu posezi simțul realității; dar e greu să dai o rețetă pentru trezirea la viață a acestui simț. Umanitatea e imensă, iar realitatea are miriade de forme; se poate afirma, cel mult, că unele din florile ficțiunii au miresma ei, iar altele n-o au”. Pornind de la viață și inspirîndu-se din ea, romanul trebuie să creeze „iluzia vieții”.

Relațiile dintre artă și morală îi oferă de asemenea prilejul unor formulări de o mare acuitate critică. Referîndu-se la afirmația lui Walter Besant că romanul trebuie să aibă „un țel moral conștient”, predeterminat, James arată că „esența energiei morale este de a avea în vedere întregul cîmp” al vieții, nu doar un segment al ei, așa cum se întîmpla în romanele englezești ale vremii, care — după părerea lui — ocoleau multe probleme „delicate”. „Acest lucru e bun, dar absența dezbaterii nu-i un simptom al pasiunii morale”. Și James făcea, în acest context, celebra afirmație:

„Există un punct în care simțul moral și simțul artistic stau foarte aproape unul de celălalt, și anume, în lumina adevărului foarte evident că însușirea cea mai adîncă a unei opere de artă depinde întotdeauna de calitatea minții autorului ei. În măsura în care această minte e o minte aleasă, romanul, tabloul sau statuia se împărtășesc din substanța frumuseții și a adevărului... Nici un roman bun nu va ieși vreodată dintr-o minte superficială; aceasta mi se pare a fi o axiomă care, pentru romancierul-artist, acoperă întregul domeniu moral necesar”.

În prefața la *Portretul unei doamne*, James va spune că „sentimentul moral al unei opere de artă se află într-o perfectă dependență de cantitatea de experiență trăită, implicată în producerea ei”.

Scriitorul avea să repete aceste idei în numeroase variante, raportîndu-le întotdeauna la propria-i experiență, completată însă cu experiența altor romancieri, pentru a degaja unele adevăruri generale, fără caracter de dogmă. (În „Arta ficțiunii”, aceste refuz al dogmatismului se manifestă polemic, prin respingerea oricărui *a priori* și prin sublinierea faptului că „arta trăiește din discuții, din experiment, din curiozitate, din varietatea încercărilor, din schimbul de opinii și din compararea punctelor de vedere...”).

Etica profesională a romancierului îi apare lui James mai importantă decît principiile morale abstracte, bun presupus comun tuturor oamenilor. Scriitorul devine un om moral în măsura în care se străduiește, și izbutește, să realizeze o operă, potrivit vocației și posibilităților sale specifice, nu supunîndu-se vreunor reguli exterioare. Iar criticul are datoria de a sesiza specificitatea unei opere și de a o judeca din *interiorul* ei, nu din afară. James subliniază în repetate rînduri acest adevăr, mereu contestat, — el le cere, de aceea criticilor „să joace cîștit jocul critic cu un autor”, recunoscîndu-i dreptul de a-și alege temele, potrivit cu vocația lui. Într-un eseu despre Ibsen (din 1891), el vorbește de „neghiobia de a te certa cu un artist din pricina subiectului ales”: „Există pe lume multe întrebări la care e imposibil de răspuns, iar una dintre ele este: n-ar fi fost oare mai bine ca subiectul unei opere să fi fost altul? Cel mai bun lucru e să lăsăm aceasta în seama autorului însuși...”.

Ar fi greșit să se înțeleagă din toate acestea că James ar fi fost adeptul unei autonomii estetice totale; nici un alt scriitor american nu s-a ținut mai departe decît el de ispitele „artei pentru artă”, respingînd în același timp tentația, foarte specific americană, a unei arte „moralizatoare”, „edificatoare”, etc. Într-unul din eseurile sale despre Balzac, scris în 1875, James îi reproșă autorului *Comediei umane*, socotit altmînter ca un scriitor suprem, — că „nu avea un simț natural al moralității, ceea ce reprezintă după părerea noastră un defect serios la un romancier”. Și, dînd ca exemple de scriitori „morali” pe Shakespeare, pe George Eliot, pe George Sand și pe Turgheniev, adăuga: „Ei se interesează de problemele morale, sint obsedați de un ideal moral. Acest versant sudic al cugetului, cum l-am putea numi, era foarte golăș la Balzac...”.

Problemele de „tehnică” literară l-au preocupat, bineînțeles, în cel mai înalt grad pe scriitorul american, însă în strînsă legătură cu problemele morale și filosofice. Chiar și faimoasa lui teorie a „punctului de vedere” are, dincolo de aspectul ei tehnic — preluat și dezvoltat de mulți romancieri moderni, de la Joseph Conrad pînă la Graham Greene, — o motivație epistemologică: profunde la lui convingere că realitatea nu poate fi cunoscută decît printr-o selecție operată de o conștiință. Una din consecințele acestei convingeri este rolul relativ redus acor-

* **Cugetări persane**, antologie, traducere, prefață, note și indici de Viorel Bageacu, Ed. Albatros, 1983.

lecția maestrului

dat „intrigii“, înțelegă ca o succesiune de evenimente exterioare ; rolul principal îi revine în romanele lui James celui care interiorizează aceste evenimente și care le poate, astfel, înțelege sensul. Drama cunoașterii, sau drama conștiinței, înlocuiește aventura spectaculoasă, mai bine zis devine ea însăși o aventură, una fundamentală.

„Arta este în esență selecție“, repetă mereu James în eseurile sale ; iar în prefața la romanul *The Spoils of Poynton* va spune că, în timp ce viața „se pierde în nisip“ și, „din fericire pentru noi, nu e capabilă decât de o splendidă risipă“, artele i se oferă „prilejul unei economii sublime“... Necesitatea acestei „economii sublime“ e transformată de James într-o virtute, recomandată de el și altor prozaatori, deși trebuie spus că transformarea îi reușește doar lui, neputând fi utilizată ca o rețetă infailibilă și universal valabilă. Într-un studiu excelent dedicat lui James, Georges Poulet explică astfel preocuparea romancierului american de a-și fixa limite și de a-și organiza în interiorul lor materia romanească : „Aidoma lui Pascal, care vedea universul lărgindu-se fără măsură în juru-i, James vedea ramificându-se, subdivizându-se și finalmente spărgându-se, la extremitatea privirii sale, perimetrul experienței. A deveni conștient de tine însuși și de lume înseamnă a deveni conștient de o dublă întindere, ale cărei margini sînt inaccesibile... Unde să găsești o ieșire, un scop, un remediu ? E neapărat nevoie de un act al spiritului care să întrerupă această proliferare, deopotrivă admirabilă și fatală. Henry James își acordă limite, așa cum alții se convertesc sau emigrează, ori se decid să-și schimbe radical existența. Ordinea formală devine pentru el un mijloc aproape deznădăjduit de a scăpa de ceea ce numește «spaima de imensitatea marilor suprafețe»... Acestei admirabile imensități, el îi va opune sistemul de observație ce-i va instaura limitele“.)

La aceste limite, scriitorul american a lărat în adincime, dînd romanelor sale „calitățile tridimensionale ale unei arte care, pînă atunci, chiar și în paginile strălucite ale lui Balzac și Thackeray, fusese practică doar la suprafață“.)

CONTRIBUȚIA lui Henry James la practica și la teoria romanului este imensă și continuă să inspire o literatură de exegeză, ea însăși enormă — indiciu al vitalității și al modernității operei jamesiene. Romancier înăscut dar silit să-și descopere și să-și afirme vocația într-un mediu literar dominat de tradiția „romanțului“,⁹⁾ iar mai apoi într-un context cultural mai evoluat, însă zguduit de puternice seisme axiologice care puneau în pericol înseși temelele romanului, James și-a păstrat o încredere nestirbită în virtuțile și în posibilitățile acestui gen, căruia îi atribuia nu numai o funcție estetică, ci și una morală, investindu-l chiar cu o misiune civilizatoare. Eseul publicat de el în 1899 sub titlul semnificativ „Viitorul romanului“ e una din expresiile cele mai lucide și mai pregnante ale acestei încredere, afirmată într-o vreme cînd, în Anglia și în Statele Unite, romanul devenise o marfă, ca oricare alta. „Dintre toate imaginile — scria James — romanul este cea mai cuprinzătoare și cea mai elastică. Se poate întinde în orice direcție, poate cuprinde absolut orice. El nu are nevoie decât de un subiect și de un pictor. Ca subiect, însă, i se oferă, cu o magnifică dărniciie, întreaga conștiință omenească“. În ciuda unor fenomene îngrijorătoare (difuzarea în tiraje de masă a unor romane „senzaționa-

le“, lipsa de discernămint critic etc.), James era încrezător în viitorul romanului, legîndu-l însă de „viitorul societății care-l produce și care-l consumă“ : „O comunitate deprinsă să gîndească și să iubească ideile va încerca experimente narative care ar rămîne necunoscute unei comunități ce se îndeletnicește îndeobște cu voiajul și cu vinatul, cu comerțul agresiv și cu fotbalul... Dacă tocmai asta se întîmplă astăzi în Anglia și în America, principalul lucru care se poate spune în legătură cu viitorul romanului este că acest viitor nu pare să fie tocmai strălucit. Căci între timp imensa varietate a vieții se va întinde în dreapta și-n stînga și s-ar putea ca, dezvoltîndu-se pe asemenea linii, romanul să persiste în marea-i eroare a lipsei de inteligență...“ „Dar toate acestea, — încheia James, — nu sînt, chiar și pentru cei mai decepționați, decât niște semne că nu romanul, ci romancierul a decăzut. Atîta timp cît mai există un subiect demn de a fi tratat, va depinde numai de felul cum va fi tratat, ca focul să se aprindă din nou“.

O asemenea profesiune de credință are desigur ceva desuet în era „post-modernistă“, cum a fost denumită perioada, încă în curs de desfășurare în Occident, a instaurării neantului în literatură. Sensul „post-modernismului“ — care a mers și mai departe decît „noul roman“, ajungînd la un nihilism cultural analog prin rezultatele sale nefaste celui promovă sau provocat de proletcultism, a fost rezumat foarte bine de criticul american Richard Poirier : „Literatura contemporană a ajuns să înregistreze dizolvarea ideilor invocate adesea pentru a-i justifica existența : înseși premisele culturale, morale și psihologice care, pentru mulți oameni, continuă și astăzi să definească esența literaturii ca o activitate umanistă. Literatura e pe cale de a ne spune acum cît de puțin înseamnă“.)

Se înțelege că într-o asemenea perspectivă apocaliptică, din păcate destul de reală, literatura abdică de la misiunea și de la demnitatea ei și se condamnă la sinucidere. Nu numai Henry James dar toți marii scriitori din trecut, toți cei care-au spus vreodată „povești“, devin „inactuali“ și „demodați“, iar în locul lor se instalează pagina albă și impostura. Evident, romanul modern nu a rămas la stadiul în care-l concepea James, ci a evoluat, în condiții sociale, politice și epistemologice neprevăzute de el. Experimentul, legitim și necesar în literatură ca și în alte domenii, nu a ocotit nici romanul, în epoca noastră, în care înnoirile se succed cu atîta repeziune. Dar nevoia de înnoire nu trebuie confundată cu pasiunea distrugerii, — e și aceasta o „lecție a maestrului“ care-a fost James, — o lecție de demnitate și de integritate profesională, dată de un scriitor lucid, conștient că literatura poate fi amenințată și din afară, dar și dinăuntru, de către propriii ei slujitori. Într-unul din eseurile sale despre Balzac (din 1905), James îl opunea pe Balzac lui Thackeray pentru că, spre deosebire de acesta, autorul *Comediilor umane* își iubea personajele și credea în ele. Iar una din obiectiile pe care i le aducea lui Trollope (într-un eseu din 1883, altminteri elogios) era că această „simțea o plăcere de sinucigaș amintindu-i cititorului că povestea pe care-o narează este, la urma urmei, doar o închipuire“ (*a make-believe*). Diagnosticul formulat de James cu un secol în urmă în legătură cu un romancier care își vedea totuși de treaba lui de romancier se potrivește perfect literaturii „post-moderniste“, insuflețită de o stranie pasiune suicidară.

Din fericire, nu toți scriitorii din lume — din cea apuseană sau din cea răsăriteană — încearcă deliciale acestei auto-negări. Pentru cei care le resping, crezînd încă în puterea cuvîntului și în propria lor misiune, Henry James continuă să fie un exemplu valabil, de dăruire totală unei vocații exigente cu sine însăși, și unui gen asemuit de el cu „o casă cu un milion de ferestre“.

Petre Solomon

⁹⁾ cf. *The Novel Today. Contemporary Writers on Modern Fiction* Edited by Malcolm Bradbury, Fontana/Collins, 1977, p. 219.

Arthur Haulot

■ **NĂSCUT** la Angleur, în 1913, reporter, director al acelor „Vacances Ouvrières“, șef al unei mișcări din Rezistență, deportat în lagărul de la Matthausen și la Dachau, Comisar General al Turismului Belgian, profesor, doctor es Sciences al Universității din Bordeaux, Arthur Haulot este acum Secretar General al Turismului Mondial.

Director al revistei „Journal des Poètes“ — în care a inclus, în decursul anilor, traduceri de poezie românească —, secretar general al Bienalelor internaționale de Poezie de la Knokke (Belgia), Arthur Haulot a publicat aproape 20 de volume de versuri, reportaje, povestiri pentru copii traduse în neerlandeză, suedeză, poloneză, portugheză, ungară și română.

În prefața pe care o semnează la volumul *Poemes du sang*, Alain Bosquet subliniază valorile și substanța poemelor : „Iubirea, pasiunea de a exista, dorința de a fi altul, surpriza de a se afla în lume, iubind-o, detestînd-o uneori, și disponibilitatea pentru comunicare. Vocea lui Arthur Haulot are accente juste, ordine în compoziție, exigență pentru fond și expresie.

Luciditatea nu se ascunde, ci își asumă elanul de a deveni reverie, depășindu-se“.

S

Soare.

Iată, am darul să rostesc cuvintele ce te vor face soare.

Mare născută-n această dimineață, iată, te-mpodobesc rotund cu farmede, eu singur pot să-ți hotărâsc destinul

cu-o sufletească, singură mișcare trăgînd din timp furtunile viitoare ; numai sugînd uritul care se destramă.

Recoltele sînt grele de viitorii struguri și zările le-am desenat ca să-și cunoască peștii liniile de plecare,

Sirenele

Să-noate, să ființeze-n basme și să își afle focul din cer lăcaș de pace.

O

O să desprind din noduri și fluvii și izvoare ca să hrănesc cu ele potopurile viitoare, să umplu de oroare generațiile și de-om avea liberă trecere vremi binecuvîntate vor fi să măturăm planetele ca mesele golite cînd e sfîrșită cîna.

Cînd vom plivi și-nfășura perfect scoarța pămîntului cînd vom goni mirosul singelui, al foamei voi lua toate măsurile de care zeii sînt capabili ca să creez o solitudine cu chipul de copil.

Va trebui ca să desfășor continentele să mătur cu mina nefolositoarele pămînturi să netezesc vechile hărți geografice strînse avar în cufere de bord, să urc cu-o creștătură Americile, să potrivesc deșerturile, să ascut piscurile ; o-ntreagă rînduire pentru crearea lumii.

F

Filtrul ochilor tăi strecoară timpul vieții lumină nu se naște pe nici un meridian cuvinte noi, mătânii le desghioc pe vînt cuvintele cu-nțelesuri încă netălmăcite peste metamorfozele ce se petrec în spațiu.

Frinturi de lumi trec astăzi prin spațiu în derivă cu neînchipuită viteză meteorică către planeta asta credinței închinată ; ultima veste-a acelor stînd de veghe vorbește de timpuri împlinite, de sonde în delir poeții doar sînt gata să înfrunte hălcii mari de cer de astre sfîșiate.

Dar ce mai prețuiesc adîncuri metafizice pe lingă savoarea din pielea ta suind cînd luna-și împlinește în jocul ei conturul ? Schimbări de anotimpuri sau cotituri de maluri ; sînt nălucit de tine peste dumnezeire.

Profeții, ghicitorii, pomiți în caravane nu au lăsat o cale mai dreaptă pe nisipuri decât cea urmărită de mine, care duce către nebune sensuri ce singele tău poartă.

N

Nu-ți poți visa mereu copilăria ci să-mprumuți din cînd în cînd rotirea vulturilor, plămîinii să-ți smulgi din golul munților, dar veșnicit este obrazul de madonă ce-ți-l înfățișează femeia zămisind.

Nici morții nu mai au un strigăt unanim închipuind cuminți convenționalele cortegii, acei din Lodz sfidează ordinea statuiilor nomazi pierduți în lungul potecilor de iarnă. Dar armăsarii regelui străbat invers cîmpia cotînd pe lingă focuri ce rumenesc vinatul.

Undeva, în deșertul de metropole și nisipuri oameni crezînd în adevăruri de strîmbe jurăminte își prețuiesc destinul jucîndu-l în arșice și nu-și dau seama că-s încă-n stadiu de purificare.

Prezentare și traducere de
Radu Boureanu

ANCA SIMION BOERIU : Ciulinii Bărganului

Fellini despre filmele sale

● Despre ultimul său film, „La nave va” și despre cel pe care intenționează să-l realizeze — „Il viaggio di Mastorna” — Federico Fellini a declarat: „Acțiunea din „La nave va” se petrece în anul 1914. Poate pentru că mi-ar fi plăcut să fac filme pe atunci, să mă număr printre pionierii cinematografilor... Este un film despre excesul de informație, aproape o apologie comică a erei tv. O poveste despre un transatlantic... atmosfera din preajma pri-

mului război mondial... un microcosmos care simbolizează o planetă, o societate...”

Viitorul film la care mă gândesc, „Il viaggio di Mastorna” este de fapt un proiect mai vechi, care nu și-a pierdut însă actualitatea, mă refer la cea anterioară, firește.

Voi realiza cu siguranță acest film dar, deocamdată, el plutește în jurul meu ca și cind nu și-ar fi spus încă ultimul cuvânt”. În fotografie: Fellini pe platoul de filmare la Cinecittà.

O nouă carte despre Kennedy

● Unul din cei mai cunoscuți autori de biografii ale unor oameni celebri ai acestui secol, americanul William Manchester, va fi prezent în librăriile din Statele Unite în toamna acestui an cu o nouă carte despre fostul președinte John Kennedy, al cărui sfârșit tragic a făcut să curgă atita cerneală. Manchester a devenit într-adevăr foarte cunoscut prin biografiile făcute generalului MacArthur, familiei Rockefeller, lui Churchill ș.a. În 1967 el a mai scris o carte despre Kennedy cu titlul *Moartea unui*

președinte, care a făcut mare vîlvă și care era cit pe aici să-i ruineze cariera din cauza unor contestații făcute de familia defunctului președinte. Cu toate acestea, autorul, care a dobîndit și o oarecare faimă din acest scandal, a anunțat că are pregătit manuscrisul pentru viitoarea carte despre fostul președinte, care va apărea cu prilejul comemorării a 20 de ani de la asasinare. „Această carte se bazează — afirmă el — pe lungile conversații pe care le-am avut în diferite prilejuri cu John Kennedy.”

Premiul Femina-Vacaresco

● Premiul Femina — Vacaresco, care recompensează anual un eseu sau un studiu, a fost atribuit Vivianei Forestier pentru cartea *Van Gogh*

ou l'Enterrement dans les blés (Seuil). Viviane Forestier este autoarea a cinci romane și a unui eseu, *La Violence du calme*.

Premiul Pasolini

● Premiul de poezie Pier-Paolo Pasolini 1983, a fost atribuit lui Edmond Jabès pentru ansamblul operei sale, de către un juriu din care au făcut parte Attilio Bertolucci (tatăl regizorului), actrița Laura Betti, scriitorul Ottavio Cecchi, semiologul Mario Corti, poezii și eseistii Francesco Leonetti, Franco Fortini, traducătoarea franceză a lui Dante, Jacqueline Risset ș.a. Jabès a început să fie cunoscut în Italia datorită unei mici edituri din Reggio-Calabria, „Elitropia”, care a publicat traducerea italiană a primului volum din ciclul *Livre des questions*. Anul acesta, în aceeași editură, vor apărea încă două volume ale ciclului.

O antologie orală

● Redacția literară a firmei de discursi „Melo-dia” din Moscova realizează prima ediție cu subscriere a seriei *Pagini din poezia rusă (secolele XVIII-XX)* — antologie orală înmă-nunchind cele mai valoroase creații ale cuvintului poetic de la Lermontov și pînă în zilele noastre. Inițiatorul acestui prețios act cultural, poetul L. Ozerov, preciza în „Literaturnaia Gazeta” că, în ciuda numărului apreciabil de discursi (55) ale acestei serii, cu greu au putut fi concentrate cele mai reprezentative scrieri ale poeziei rusești a secolului de-a lungul a trei secole. Versurile înregistrate pe discursi sint interpretate de mari actori ai scenei sovietice, iar articolele de pe coperti sint semnate de renumiți critici literari.

„Ladri di cinema”

● O originală manifestare organizată vara trecută la Roma sub motto-ul „Ladri di cinema” a reunit 14 mari regizori — între care Wenders, Syberberg, Wajda, Tarkovski, Bertolucci, Olmi, Monicelli — chemați să discute, într-o întîlnire cu publicul, despre munca lor, despre îndoielile și certitudinile legate de viitorul celei de a 7-a arte. Confesiunile lor au fost reunite într-un volum care urmează să apară luna aceasta sub titlul *Ladri di cinema*.

Un Gassman al teatrului NO

● Așa l-au numit criticii de specialitate pe Kanze Hideo (în fotografie), maestrul japonez al teatrului NO care împreună cu o echipă de actori a prezentat la Milano câteva spectacole. În legătură cu arta sa, Kanze Hideo, descendent al unei familii care de 600 de ani a slujit cu dăruire și pasiune teatrul NO, a precizat: „Nu poți deveni un bun actor NO fără o vocație profundă, fără respect și venerație față de acest gen teatral care înseamnă: muzică, poezie și dans. Actorul NO folosește masca, spre deosebire de cel Kabuki care apelează doar la machiaj. Actorul NO își exprimă sentimentele prin gesturi lente și reținute. El susține spectacole de durată mai lungă și mai complexe, în ce privește subiectul și tehnica expresivă.”

Programul clasic al unui spectacol NO durează cam cinci ore, precedat de un dans de bun augur. Unui actor NO i se cere nu numai să declame dar și să cînte la patru instrumente, să danseze și să mimeze.”

„Un minut pentru o imagine”

● Astfel se intitulează o emisiune cotidiană a televiziunii franceze, în cadrul căreia cineasta Agnès Varda a prezentat 15 fotografii extrase dintr-o veritabilă comoară: colecția lui Noah Ringart, care a adunat timp de jumătate de veac aproximativ 30 de mii de fotografii. Imagini rare povestesc de-a valma despre Rusia țaristă, nazism, fascism, mari oameni și viața cotidiană. La 13 ani după dispariția colecționarului, care a fost arhivat la agenția Magnum, văduva și fiica sa continuă să inventarieze imaginile pe care le-a lăsat.

Omagiu lui Rafael Alberti

● Rafael Alberti, a căruia a 80-a aniversare a fost celebrată oficial cu câteva luni în urmă în Spania, a primit titlul de doctor honoris causa al Universității din Toulouse. Un colocvium reunind traducătorii săi (universitari francezi și intelectuali spanioli) a studiat timp de două zile opera și personalitatea poetului, tovarăș de drum al lui Lorca și figură predominantă a Spaniei republicane. O expoziție cuprinzînd numeroase documente asupra teatrului și poeziei lui Alberti în Franța, un recital de poeme și un omagiu muzical au fost organizate concomitent la Centrul cultural universitar din Toulouse.

Festivalul internațional de balet

● Festivalul internațional de balet a fost găzduit anul acesta de Teatro Maria Taglioni din Nervi, între 30 iunie și 30 iulie. Corpul de balet al teatrului Scala din Milano a prezentat, în deschidere, spectacolul *Fru-moasa din pădurea adormită*, în versiunea coregrafică a Aliciei Alonso. Printre oaspeți — Ansamblul de balet al Operei din Beijing, cu un spectacol de dans-pantomimă, acrobație și muzică, și Nederlandse Dans Theatr care a prezentat spectacolele: „Ghost Dances” și „Dream Dance”.

Mailer la 60 de ani

● Scriitorul american contemporan Norman Mailer (n. 1923 la New Jersey), care a debutat în 1948 cu romanul de notorietate mondială *Cei goi și cei morți*, relatează a unor întîmplări veridice din timpul războiului, la care participase și autorul, unul dintre romanele generației tinere care stabilea noile tendințe ale prozei, a împlinit 60 de ani. În 1953, Mailer publică romanul *Parcul câpri-oarelor*, satiră a vieții amorale dusă de stelele Hollywoodului, urmat de *Vis american*, 1965. *De ce ne-am dus în Vietnam?*, 1967, *Marilyn*, 1973, so-cotită cea mai plicticoasă carte a autorului, și *Geniu și voluptate*, 1976, eseu despre Henry Miller.

Tomurile clasice

● Cererea de scriitori clasici germani — de la Goethe la Nietzsche —, departe de a fi satisfăcută, îndeamnă editurile din R.F. Germania la tipărirea acestora în ediții tot mai spectaculoase și cuprinzătoare. Astfel, în editura Harenberg din Dortmund a apărut „Biblioteca clasicilor germani” — 54 de mii de pagini pe hirtie de biblie, cîntărind 64 kg și cuprinzînd 36 din cei mai mari poeți și gânditori germani. O altă editură, „Deutsche Klassiker Verlag” din Frankfurt, proiectează publicarea, cu prilejul Tîrgului de carte din același oraș, a primului din cele 720 de tomuri consacrate clasicilor.

Decada Courteline

● La Tours a fost inaugurată *Decada Courteline*, consacrată dramaturgului și romancierului Georges Courteline (1858 — 1929), cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la nașterea autorului *Dom-nilor conțopiști*, 1893.

Demian Bednii, monografie

● La editura Hudojestvenaia Literatura a apărut monografia *Demian Bednii. Viața. Poezia. Destinul* de I. Eventov, prilej pentru autor, de a privi prin prisma contemporaneității creația poetului de la nașterea căruia s-au împlinit 100 de ani.

O biografie a lui Columb

● Profesor la Sorbona, Jacques Heers este autorul a numeroase studii dedicate societății medievale, cu deosebire celei genoveze. Ultima sa lucrare, o biografie a lui Cristofor Columb, a fost publicată recent, în versiune italiană, de Editura Rusconi din Milano. De-parte de a fi o istorie romanzată, cartea se citește cu interes datorită competenței cu care autorul știe să utilizeze materialul documentar.

Barbara Streisand la Sanremo

● Așa cum anunță afișele, două mari vedete internaționale vor fi prezente vara aceasta la spectacolele de la Casinoul din Sanremo: Liza Minnelli și Barbara Streisand. Dacă pentru Liza este vorba de o revenire în Italia — ecourile succesului pe care l-a avut show-ul său din octombrie '83 la Milano se mai păstrează încă — pentru Barbara Streisand (în fotografie) Sanremo marchează debutul său în Italia.

A.A. Alov

● Prin dispariția prematură (60 de ani) a regizorului Aleksandr Alov, cinematografia sovietică a suferit o mare pierdere. Și-a cucerit notorietatea prin producțiile pe care le-a realizat împreună cu V. Naumov: *Pavel Korneaghin, Pace nouă venit, Matul, Legenda lui Til, Teheran — 43* — filme remarcabile prin profunzimea ideilor și măiestria artistică.

Gilles și Jeanne

● Cum a putut Jeanne d'Arc, ființă atât de lucidă, să accepte ca tovarăș de viață pe Gilles de Rais a cărui monstruozitate continuă să revolte, să fascineze și în zilele noastre, la trecerea unei jumătăți de mileniu de la supliciul său? La această întrebare — totdeauna escamotată de istorici — încearcă să răspundă Michel Tournier în cartea sa *Gilles et Jeanne*, o pasionantă povestire hagiografică — după cum scrie „Le Figaro”. Oare Gilles n-a devenit un monstru sub influența Jeannei? Oare el nu s-a dăruit ei cu toată ființa, la bine și la rău? — se întreabă Tournier. Gilles de Rais a urmat-o pe Jeanne d'Arc pînă la capăt, pînă la eșafodul pe care s-a suit și el după nouă ani. Acest om brutal și frust, dar animat de o credință ardentă, nu putea să prevadă că Jeanne va fi canonizată după patru sute de ani.

Am citit despre...

Aspirații înăbușite

■ LA 25 de ani, Sylvia Plath își spunea: „Am trăit un sfert de veac înfricoșată, cu spaima că nu voi atinge o perfecțiune abstractă. M-am luptat de multe ori, m-am luptat și am obținut nu perfecțiunea, ci acceptarea mea de către mine însămi ca persoană avînd a trăi în limitele mele omenești, supusă greșelii”. Asta se întîmpla în 1956, anul în care s-a măritat cu Ted Hughes. A fost un caz unic de vis trăit aievea. „Ah, dacă l-aș găsi... — se gîndea ea la 17 ani — dacă aș găsi bărbatul inteligent și în același timp cu un fizic atrăgător și cu personalitate. Dacă eu pot oferi această imbinare, de ce să nu cred că o pot descoperi și la un bărbat?” Cu timpul, exigențele ei s-au precizat. Și-a dat seama că Dick, băiatul plin de calități pe care îl iubea în șir, nu va fi soțul potrivit pentru ea: era student la medicină, se pregătea să devină medic de țară. „Cum să presupun că aș putea fi o soție de doctor extravertită, cu mentalitate provincială?” Avea nevoie de un tovarăș de viață la înălțimea ei din toate punctele de vedere (începînd cu înălțimea propriu-zisă, talia ei fiind marcat superioră mediei), care să-i împărtășească frămîntările și idealurile și să facă parte din mediul universitar-scriitoricesc, singurul compatibil cu factura ei intelectuală. De Ted Hughes — pe care îl admira ca poet înainte de a-l fi cunoscut — s-a îndrăgostit de la prima întîlnire. După un an, s-au căsătorit. „Niciodată în viața mea n-am avut condiții mai minunate — își spunea ea: un soț magnific, superb, scilicitor”. Și încă: „M-am măritat cu un poet. Iată-mă. Sint doamna Hughes. Soția unui poet publicat. O, știam că așa o să fie, dar n-am sperat că se va întîmpla atât de miraculos de repede. O să publicăm amîndoi un raft întreg de cărți înainte de a dispărea. Și o să avem o grămadă de copii frumoși și sănătoși”. Apare, apoi, ideea (pe care o întîlnim și astăzi la scriitoare mai dotate decît soții lor) că Ted îi este superior ca poet. Cînd a ieșit de sub tipar cel dintîi volum al lui, încrederea ei în destinul lor comun era încă neclintită: „Sint atât de bucurioasă că Ted e primul — succesele lui mă fac mai fericită decît ale mele — e ca și cînd el ar fi fata mea masculină, fiecare dintre noi prelungeste pentru celălalt viața pe care credem că me-

rită s-o trăim: să nu devenim niciodată sclavii ru-tinei, ai slujbelor sigure, ai banilor, ci să scriem întruna, să umblăm prin lume cu toți porii deschși, să trăim cu dragoste și fidelitate. Sintem cea mai devotată, mai creatoare și mai sănătoasă pereche cu puțință”. Poate că exuberanța începe să fie puțin suspectă, s-ar zice că Sylvia Plath, „egocentrică” Sylvia Plath, cum obișnuia ea singură să se descrie, se forțază să se convingă de lipsa de cusur a relației ei cu Ted. Cu acest Ted pe care îl va iubi, pînă la sfîrșit, cu aceeași intensitate.

Ted a epurat — după cum am mai explicat — *Jurnalele* de tot ce ar fi putut să-l inovătească. A obținut consimțămîntul Ameliei Plath, mama Sylviei, de a include în volum pasaje în care aceasta, în timpul unei cure de psihoterapie, dădea curs liber răbunirilor de ură față de mama ei. („Imi face groază de bine să-mi exprim ostilitatea față de mama, mă eliberează de Pasărea panicii care îmi apasă inima și mașina de scris” — notase ea.) Încercînd tiparului, în 1976, volumul *Scrisori trimise acasă*, Amelia Plath încercase să spulbere ideea că ea a fost modelul mamei detestate din *Clopotul de sticlă*. Acum s-a decis să accepte publicarea unor texte în contradicție cu imaginea pe care o dădau scrisorile despre ea, „în interesul unei mai bune înțelegeri a portretului afectiv” al Sylviei. Mă tem că jurnalele distruse sau „pierdute” de Ted Hughes nu vor mai ieși însă niciodată la iveală pentru a contribui la descîlcirea enigmei pe care a înscris-o în istoria literaturii sinucidera mării poete la scurtă vreme după ce și-a scris capodopera. Dar și așa, cenzurate fără scrupule, *Jurnalele Sylviei Plath* indică destule piste convergente.

„Pentru a scrie poeme am nevoie să am în față tot timpul — fără mese de pregătît și fără lecții pe care să trebuiască să le țin” — spunea Sylvia în anul în care s-a chinuit să predea cursuri universitare de literatură. Orice alibi era bun pentru a-și înfrîna imensa nevoie de a se exprima prin poezie și pentru a scrie proză, o proză vandabilă, pe gustul revistelor de mare tiraj. „Voi pieri dacă nu voi fi în stare să scriu decît despre mine” — se incuia poeta cu geniu prin excelență subiectiv și se străduia să deprindă meșteșugărește procedee de obiectivare brevetate de scriitorii de alt tip. Își asumase răspunderea de a cîștiga existența familiei pentru ca idolul ei, Ted Hughes, să se poată consacra netulburat creației. Atunci cînd nu s-a mai ostenit să-l înăbușe — în poemele scrise după ce Ted plecase spre altă iubire și în aceste jurnale intime — geniu ei real s-a manifestat în toată splendoarea, sinceritatea și cutremurătoare a lui forță.

Felicia Antip

Brother Ray

● „Muzica mea este autentică. Are un sunet primitiv, un ritm de junglă. Este luxos îmbrăcată. E grea, plină. Mulți au reluat-o. Îmi place”. Este ceea ce spune celebrul muzician Ray Charles cu prilejul recentului său turneu în Franța unde a reunit un succes imens. Născut în 1930 în Georgia dintr-o familie săracă, Ray Charles Robinson a orbit între 6 și 7 ani. Dar a apucat să-și vadă fratele înclinându-se într-o cadă. Părinții au încetat din viață înainte ca el să împlinească 15 ani. A învățat pianul pe stradă... O viață ca o legendă — după cum reiese din autobiografia sa intitulată **Brother Ray**.

Viața lui Cehov pe ecran

● Televiziunea sovietică a prezentat un film serial care evocă viața lui A. P. Cehov. Scenariul aparține doctorului în filologie V.I. Lakšin, iar

regia — Olgăi Koznova. Ca operatori figurează V. Kosciulin și S. Kravinski. Rolul marelui scriitor rus este interpretat de actorul Iuri Iakovlev, artist al poporului (în imagine).

Art — 82

● Comentat și semnat de 150 de autori, albumul **Art — 82** (Book International și Le Robert) prezintă un bilanț al evenimentelor petrecute în 1982 în domeniul artelor plastice. Înregistrat cu 500 de ilustrații superbe — scrie „Le Nouvel Observateur” — volumul trece în revistă tot ceea ce s-a creat mai valoros în Mexic, Japonia, Finlanda, Australia, R.F.G., Franța și multe alte țări. Culturi specifice și modernitate internațională se confruntă în acest remarcabil album, măturie vie, indispensabilă, a cărei urmare este așteptată în fiecare an — după cum subliniază aceeași publicație.

Artă precolumbiană

● Subintitulată „Arta Mexicului antic — de la stăruirea arhaică la al doilea mileniu î.e.n. și până la splendorile aztecilor”, cartea lui André Emmerich **Arta precolumbiană** continuă să cunoască, la douăzeci de ani de la prima apariție, un succes universal. Proprietar al unei galerii de artă din New York, autorul veghează personal asupra fiecărei noi ediții, atât în ce privește textul cit și numeroasele ilustrații în alb-negru (semnate de Lee Boltin), dintre care aceasta din imagine, fotografie a unei figurine din lut, înaltă de 10 cm și reprezentând un dansator din primii ani ai secolului I e.n.

O carte despre Marco Polo

● În librăriile italiene a apărut de curând o carte intitulată **Pe urmele lui Marco Polo**. Faptul nu ar avea nimic deosebit dacă autorul acestei inițieri în lumea planurilor și înfăptuirilor lui Marco Polo nu ar fi altul decât Ambrogio Fogar, cel care a reținut în ultimele luni atenția agenților internaționale de presă și publicațiilor de pretutindeni datorită încercării sale — eșuate — de a ajunge de unul singur la Polul Nord. În pofida acestui atu favorabil, presa italiană a primit extrem de circumspect cartea. „Dacă se va proceda în continuare așa, ca mari sportivi să scrie despre înaintași ai lor — scrie ziarul „La Stampa” — miine-poimîne jucătorul de fotbal francez Michel Platini va scrie un studiu despre Proust, iar cine știe care fotbalist argentinian va elabora un eseu despre Borges”.

Mitul Arsène Lupin

● Specialist în opera lui Maurice Leblanc, Jean-Claude Lamy a publicat o nouă carte — **Arsène Lupin, gentleman de la nuit** — în care explorează un „mit mistificator”. Pentru că Lupin a devenit un mit, un arhetip precum d'Artagnan sau Fantomas. Fenomenul și-a făcut apariția în librării în 1907 cu **Arsène Lupin, gentleman cambrioleur**, după care au urmat multe altele. Jean-Claude Lamy demonstrează strălucit — scrie „Le Figaro” — că Arsène Lupin este un produs al celei de a III-a republici. Gentilomul-șef este contemporanul lui Marcel Proust și de la începutul cărții Lamy oferă cititorului luxul unui dialog savuros între Marcel și Arsène. Întâlnirea cu Proust este urmată de altele, cu Sherlock Holmes, și mai ales cu Maurice Leblanc. În acest cuplu Lupin-Leblanc, creatura, așa cum se întimplă adeseori, sfirșește prin a-și devora creatorul. Cu cartea sa, scrie ziarul „Le Figaro”, Lamy conferă titluri de noblete unui gen calificat în grabă și cu dispreț drept „popular”.

Pe aripile basmului

● „Dacă aș fi întrebată ce carte anume, din oceanul de literatură contemporană, aș lua cu mine pe o insulă pustie, aș răspunde fără a șovăi: volumul de basme al lui Erwin Lazar”. Este ceea ce scria criticul Gabriella Löczy în paginile ziarului „Magyar Nemzet”, motivându-și opțiunea prin marea seninătate și profundul optimism al acestora. Anul trecut scriitorul Erwin Lazar a fost distins cu premiul internațional H.C. Andersen pentru volumul de basme **Berjani și Dideki**. Un succes răsunător înregistrat acum spectacolul inspirat din cartea sa pus în scenă la Teatrul de marionete din Budapesta. Scrierile lui Lazar constituie și tema unui film intitulat **Pe aripile basmului** pe care-l realizează tânărul cineast András Soyom.

ATLAS

Fragmente

● Adevăratul merit este să descoperi părțile urite ale unei lumi care se lasă cucerită de tine; de gustul dezinteresat, existind în sine nu ca urmare a faptului că ai fost respins sau că nu ai avut succes; să observi în plin triumf grimasele de admirație ale celor ce te aclamă...

● Pentru a fi bun cititor de poezie trebuie să te ții cu precauție la o oarecare depărtare de ea, trebuie să te oprești în punctul din care lumina cade asupra ei potrivit, să te așezi în locul din care să nu ți se pară nici orbitoare, nici lipsită de importanță. Nu e un loc comod și nu e ușor să nu aluneci din punctul ideal. Puțină oboseală, puțină deznădejde și totul se deformează și devine monstruos. O, zilele negre când Shakespeare însuși mi se pare zădărnice...

● Întimplarea din copilărie cu băiatul care mi-a spus un celebru vers de Coșbuc ca fiind de Topirceanu, iar mie mi se părușe atât de mândru de cunoștințele lui, încât n-am îndrăznit să-l jignesc corectându-l, pentru că apoi să aud că toți colegii știau că am fost pusă la încercare și n-am știut să deosebesc un vers de Topirceanu de unul de Coșbuc. Țin minte și acum uriașă ulmire care mă cuprinsese, atât de mare încât m-a împiedicat să învăț ceva din întimplarea aceea...

● Scriu atât de greu, încât nu e cu putință să fie și prost — îmi spun cu o ultimă speranță, fără să-mi treacă măcar prin minte că între cele două noțiuni s-ar putea să nu fie nici o legătură.

● Singurătatea, ca armă...

● Gravura medievală — în care savantul își trecea ca printr-o pînză spartă capul prin cerul cu stele pentru a vedea dincolo de aparența lumilor mecanismul înghețat al universului — și sentimentul că, dincolo de metafora copilărească, trebuie să existe un gest, un gând, un fapt în stare să declanșeze aceeași revelație, în stare să descopere la fel de eficace totul.

● Numesc poet pe cel pe care, citindu-l, simt cum ure înspre mine, pînă la mine.

Ana Blandiana

Interes sporit pentru filmele mute

● În Occident se manifestă, în ultima vreme, un interes sporit pentru filmele mute, care și-au câștigat admiratori în rândurile tinerilor, fapt într-o oarecare măsură explicabil, căci aceștia n-au văzut, decât în mică măsură, operele marilor regizori ai epocii respective și, implicit, nici pe marile ei vedete. Astfel, au fost descoperite un număr mare de filme, considerate pînă acum pierdute, ele aducînd dovada că era filmului mut a fost mult mai bogată în inventivitate decât ne-am putut închipui. Marile nume — D.W. Griffith, King Vidor, Murnau — n-au fost detronate, dar s-a revelat un număr de cinești deosebit de talentați, ignorați în mare măsură. Printre aceștia, cităm pe John Collins, care dacă n-ar fi fost victima epidemiei de gripă din 1918, ar fi devenit cu siguranță unul din marii regizori din istoria cinematografului. De asemenea, Reginald Barker se dovedește a fi realizat un număr important de filme care, pînă acum, erau atribuite lui Thomas Ince. **Minia zeilor**, **Lașul**, **Italianul sau gondolierul din Veneția**, printre altele. Tot așa, Allen Holubar se dovedește că îl egala pe Griffith în ce privește acțiunea cinematografică, ca și

Francis Ford, cel puțin pentru filmele pe care le-a realizat pentru campania Ince. Iar Lois Weber a dirijat filme de o forță excepțională, atât pe plan emoțional, cit și pe cel tehnic, fiind cea mai remarcabilă femeie-regizor din acea epocă. Fosta misionară care se interesa de problemele sociale (controlul nasterilor, prejudiciile rasiale, pedeapsa capitală) a început să scrie, să realizeze și să interpreteze, împreună cu soțul ei, Phillips Smalley, propriile lor filme, factorul dominant al echipei fiind Lois Weber. După câteva filme importante realizate pentru compania „Universal”, ea și-a creat propria ei companie independentă. Dar interesul care există acum pentru filmele mute a făcut să se descopere și alte regiioane, printre ele impunîndu-se Dorothy Arzner, cu o serie de filme, care s-au bucurat de succes comercial. Cum vedem, doar din această simplă enumerare, interesul de care vorbeam a dus la o serie de descoperiri din cele mai interesante, care vin să îmbogățească totodată numărul filmelor mute din epocă.

P. B. M.

Gabriel García Marquez

„Ce-i rău în presa proastă?”

POATE că nici o altă țară nu este atât de preocupată de ce se gîndește despre ea în afară cit este Columbia. Nici o alta nu este atât de susceptibilă la știrile și comentariile de presă care-i pot afecta imaginea în fața lumii. Și, fără îndoială, sint foarte puține cele care să fi dat atîta de vorbit presei străine în ultimii ani. Așa încît pare că noi, columbieni, ar trebui să suportăm destinul de a fi exportatori de curiozități. Bune și rele, dar multe dintre ele de primă pagină și încă însoțite de fotografii în culori. Dar aceeași neliniște, citeodată disproporționată, pe care ne-o provoacă știrile care prejudiciază imaginea noastră în afară se transformă, în fața știrilor bune, într-un irezistibil impuls de a le umfla pînă la ridicol.

În fiecare dintre cele două poziții extreme sintem victimele exagerării, fie din cauza rușinii, fie din cauza bucuriei.

În felul acesta, orbite de contradicții proprii noastre imagini în oglinda lumii, riscăm să nu mai știm cu siguranță cum sintem în realitate.

Balanța pare să fie nefavorabilă, mai cu seamă în inventarul ultimelor luni. Într-o zi oarecare din săptămîna asta se aflau în același ziar două știri față-n față. Într-una era vorba despre comportamentul ciclistilor columbieni în Turul Franței care, după cite se pare, era un motiv de admirație și entuziasm pentru presa franceză; în cealaltă, se spunea că un columbian este stăpînul absolut al unei insule din Caraibe destinate traficului și comercializării cocainei. Terminî prin a te întreba cu mîna pe inimă la

care dintre știri să te oprești și atunci poate că nu rămîi la nici una, deprimat din cauza evidenței că știrile proaste le răstoarnă pe cele bune.

Așa este. În exterior, noi, columbieni, considerăm drept un act de justiție poetică faptul că proasta noastră faimă de traficanti de droguri să fie, într-un fel, compensată de cel mai frumos export din lume: florile. În decembrie trecut, ninsul oraș Stockholm părea o grădină de trandafiri galbeni. Se aflau peste tot și era cu neputință să mergi undeva fără a fi împinpat de o furtună de trandafiri care, în realitate, părea a fi căzut într-o cantitate mai mare decît zăpada. Frumoasa și amabila regină a Suediei i-a făcut unuia dintre invitații confidenți că în Stockholm era imposibil să găsești trandafiri iarna, așa încît acele turbulente galbene fuseseră importate dintr-o țară mereu caldă, unde trandafirii înfloarea fără odihnă întregul an. Regina, bineînțeles, a avut discreția de a nu spune ce țară era aceea și nici cît costaseră atîtea tone de trandafiri transportate cu avionul peste ocean. Dar noi, columbieni, știam, cu un îndreptățit orgoliu patriotic, că erau trandafiri columbieni. Din cauza asta a fost imposibil să-mi reprim o cutremurare de pudoare cînd acum citeva săptămîni s-a publicat în toată lumea știrea că se găsise heroină de contrabandă într-un transport de flori columbiene. Știrea rea, o dată mai mult, o răsturnase pe cea bună, și era normal să presupun că regina Suediei, cînd va fi citit presa în acea dimineață, se va fi întrebat poate dacă nu cumva și trandafirii galbeni de la sârătoarea sa nu vor fi purtat, ascunsă între petale, otrava în-

tempestivă a altei zăpezi, mai constante și mai insidioase decît cea din nopțile eterne ale iernilor din Suedia.

NU e ușor să împiedici succesele spectaculoase ale delincvenței. Se spune că mafia columbiană a terminat prin a înfrînge și a întrece mafia irlandeză și siciliană din docurile New York-ului. Nu e o condiție recentă. În Marea Britanie se povestește că acum mulți ani s-au dus în Columbia doi experți ai Scotland Yard-ului contractați pentru a instrui poliția columbiană în lupta împotriva hoților de buzunare. La sosirea lor pe aeroportul din Bogotă, cei doi experți au fost jefuiți de tot ce aveau în buzunare și obligați astfel să se întoarcă imediat în țara lor cu onoarea făcută ferfenită. În altă ordine de idei, un ofițer al serviciilor de contraspoiaj din Venezuela povestește acum mulți ani, în particular, nu fără o anume admirație, că spionii columbieni sint cel mai greu de făcut să vorbească, pentru că nu există martiriu psihologic sau fizic care să-l oblige să-și releve secretele. Același comportament — spune — se observă și la delincvenții comuni supuși torturilor. Faima dibăciei columbiene în a evita piedicile legalității și a-și bate joc de controalele poliției este foarte bine susținută de realitate în întreaga lume, și se bazează, desigur, pe o însușire reprobabilă. Dar ar fi injust să nu o recunoaștem, chiar dacă și numai în forul nostru intim cel mai secret, ca pe fructul unui talent național pervertit de adversitatea socială.

Cu toate acestea — cum foarte bine spun bunicile —, același dumnezeu care trimite boala trimite și leacul. Alături de un funcționar al cancelariei care a fost surprins în Mexic cu o contrabandă de cocaină, alături de onorabilul parlamentar care încerca să o vîndă la New York, alături de un condamnat la scaunul electric pentru vîna de a fi asasinat cu singe rece și de un jongleur al finanțelor care a surprins băncile din Statele Unite cu un împrumut multiplu de vreo 200 de milioane de dolari, alături de ei și de alți alții care susțin proasta noastră

imagine din ziare, există alte milioane de columbieni — și de latinoamericani de peste tot, desigur — care merg prin lume cu patria în singe, fără ca nimeni să se întrebe cum fac ca să trăiască fără să fie delincvenți. Ii întîlnești în mansardele din Europa sau din Statele Unite, dormind citeodată pe sub poduri, muncind ca furnicile, construind astfel știrile bune de fiecare zi fără ajutorul nimănui. Sint ucenicii.

Cinci mii optzeci și patru de ucenici de scriitori care au strîns cureaua pînă la refuz ca să-și termine cartea fără să supere pe nimeni, ucenici de muzicieni care cîntă pe culoarele trenurilor subterane nu atît pentru ca să culeagă citeva monede cit pentru a se bucura de rezonanța vocilor lor în adîncuri, ucenici de teatru care-și ridică scena la colțuri de stradă, ucenici de pictură pe care nimeni nu-i bagă în seamă pînă cînd nu-i descoperă vreun traficant de artă care le cumpără tablourile cu 10 ca să le vîndă cu 10.000. Sint ca minele ascunse pe o potecă inocentă, care vor exploda încetul cu încetul. Se află peste tot și unde te aștepti mai puțin și de ai căror amari și nenorociți ani de ucenicie nimeni nu-și va aduce aminte — iar ei înșiși mai puțin ca oricine — cînd vor sosi, în sfîrșit, anii cei buni.

Cu toate astea — pînă să vină —, ei sint cei dezbrăcați primii în aeroporturi, pentru că poliștii nu pot înțelege că volajează în avioane fiind atît de săraci, decît dacă poartă cu ei, ascuns, un tub de droguri. Pe ei îi ridică primii cînd se fac razii, pentru că nu se poate concepe că nu au murit de foame fără să fure, și nici nu se poate concepe că nu sint teroriști cînd sint atît de pletoși și atît de palizi și atît de nenorociți. Și ei sint fructul aceluiași talent național care-i hrănește pe protagoniștii proastei noastre imagini în exterior. Numai că merg în sens opus și în ritmul imperceptibil al perseverenței și al răbdării, ca broasca țestoasă din poveste.

În românește de
Miruna Ionescu

Zig-zag helvetic

UN început de săptămână cu zilnice deplasări pe calea ferată, cu alternări de ambianță, de orizont, se asimilează, involuntar, în Elveția, tradiției locale a „călătoriilor în zig-zag” practicate acum un secol jumătate de genovezul Rodolphe Töpffer cu elevii săi (printre care frați Golești și alți moldo-valahi). Chiar cu abateri de la preceptele sale, călcând recomandarea mersului pe jos ca și interdicția programului dinainte stabilit (cum preconiza și la noi Alecsandri), mai poate fi considerată cu folos experiența pedagogului-turist în ce privește mobilitatea privirii, capacitatea adaptării la dese schimbări de decor, gata de a porni mai departe la drum cu aceeași stare inițială de voioasă receptivitate. Drumul, astăzi, nu mai presupune, neapărat, escaladarea faimosului Rigi ori traversarea lacului Celor Patru Cantoane, în luntre, ca supreme satisfacții. Metamorfozele civilizației au diversificat, firește, sursele de interes, gama revelațiilor. Zig-zagul de la un loc la altul, de luni până joi, procură spiritului reinnoite motive de reflecție, instructive confruntări cu trecutul în competiție cu exigențele prezentului, incursiuni muzeistice de natură să sporească acuitatea ochiului în contactul imediat cu strada, cu oamenii, cu peisajul.

LUNI — BERNA : Absența forfotei, agitației, precipitației deconcertează, oarecum, la sosirea în capitala Confederației. Faptul de a adăposti principalele instituții guvernamentale, Parlamentul țării, reprezentanțele diplomatice străine, pare să nu fi influențat calmul unei existențe auster-ritmate, oră de oră, de semnalele sonore emise, de pe la 1500 încoace, din Turnul Orologiului, după ce cu alte secole în urmă slujise de poartă a urbei. În vecinătate se circula pe străzile înguste, pe sub arcade de piatră, printre vestigiile medievale intacte conservate și adaptate vieții moderne fără alterări, de unde, probabil, sentimentul unanim de stabilitate și liniștea seniorială afișată. Desigur, orașul s-a extins cu timpul, explozia urbanistică nu l-a ocolit. De pe terasa Catedralei, monument al goticului târziu, se văd peste albia Aarului, cartiere noi, vile imaculate, dar și blocuri în beton, sticlă și aluminiu, profilate pe fundalul munților cu crestele în nori. Panorama se așterne seducătoare spre văi adânci cu coaste verzi și pante împădurite și este de înțeles de ce îi plăcea lui Rilke să vină aici și să se piardă în contemplarea zărilor. Avea să-l îmi imite, deseori, Blaga — după cum mărturisește el însuși — în anii de după 1928, când funcționa ca atașat cultural. Au fost ani de creație fertilă pentru el, atât în poezie, în teatru, cât și în filosofie, stimulată de atmosfera propice reculegerii în sine, reveriei superioare, gândului iscoditor. Anumite versuri intrate în volumele *Lauda somnului* și *La cumpăna apelor* poartă amprenta reverberațiilor născute în timpul frecventelor raite prin zonă, cucerit de armoniile reliefului, ale firii mereu imprevizibile, mereu aceeași.

Au fost puse atunci bazele *Trilogiei culturii* și, mai ales, s-a desăvârșit imaginea *Spațiului mioritic*. La Biblioteca Națională, unde se păstrează tot ce privește cultura elvețiană, găsim în colecțiile importantului cotidian „Der Bund” probele prezenței harnice a lui Blaga la Berna. Sint, mai întâi, comentarii extrem de favorabile la reprezentarea *Mesterului Manole* pe scena locală, în 1929. Prin grija sa, apoi, se publică în suplimentul literar „Der kleine Bund”, cu concursul scriitorului Hugo Marti, traduceri din proza și poezia românească a vremii. În fine, sint înregistrate ecouri ale serilor literare, repetate lecturi publice cu antologice selecții din folclor, de la marile balade (*Miorișă*, *Toma Alimoș*) până la cintece de leagăn și bocete. Există încă martori ai acelor momente și care și-l amintesc, cu emoție, pe Blaga : traducătorul textelor noastre populare, dl. Hermann Hauswirth și d-na Elsa Marti.

O primă repriză de evocări are loc la locuința celui dintâi, în inima vechiului oraș. Interior cu rafinat parfum istoric, cu pereți imbracați în lemn în sec. XVIII, cu mobile, porțelanuri, argintărie cam de aceeași vîrstă. Se confirmă iarăși, stenică, senzația stabilității. La ieșirea în stradă, pe sub zidurile bolite, îmi aud pașii, cum vor fi răsunat și ai poetului. Trecerea vremii și-a lăsat urmele pe dalele calendarului, lustruite de șuvoiul călcăturilor, denivelate, scobite după forma încălțărilor. Căderea nopții amplifică umbrele, estompează contururi, favorizează fugare alunecări din timp, închipuri neîngrădite. Însă iluziile anacronice sint risipite de reflectoarele îndreptate până în tîrziu nopții asupra fațadelor monumentale. Moștenirea meșterilor de demult poartă, adeseori, tatuaje actuale așternute mai inocent cu var ori cu catran diabolic, embleme hippy și sloganuri contestatare, atrăgînd atenția asupra neliniștilor, dezamăgirilor, revendicărilor acumulate pe seama bisericii, statului, băncilor, trusturilor, mafiei militariste internaționale. Ororile agresorilor din Liban sint stigmatizate nu numai în germana localnicilor. Așadar, un babilon de calligrafii convocate într-un miting la care se afișează nemulțumirile de pretutindeni.

MARTI — FRIBURG : Pe străzile înclinate, îngheșuite, serpuite, trecătorul străbate repede distanțele dintre secole. În apropierea gării, pe platforma de sus a orașului, campusul universitar înfățișează tot ce confortul modern stimulează în materie arhitectonică și ca puls de viață, întreținut de o studenție sosită de pe toate meridianele. Dar imediat, în vale, dai de vatra orașului, fundat la 1157, destinat să devină sediu al diferitelor congregații : franciscani, minoriti, ursuline, augustinii, cordelierii. Astfel se face că, peste acoperșurile țuguiate ale caselor modeste, plutesc, din toate părțile, turle și clopotnițe străjuind ziduri masive de reclusiune, reci, distante, incommunicabile, văzute din afară. Dacă ne amintim de Arghezi, care venea cîndva aici pentru studii monahale, neștiind cum să plece mai jute, putem presupune că și înăuntru atmosfera se păstrează aspră. Bătrîna primărie, cu însemnele autorității săpate în granit, cu scări înguste, între înalte balustrade ajurate în marmură, tinjește solitară după cavalerii înzăuați și halebardieri. Aerul general este parcă de așteptare, de sedentară împăcare, la adăpostul aureolei trecute. În micul muzeu istoric, instalat într-o clădire cu aspect de castel-cetate de la 1501, sint oferite vizitatorului dovezile unor merite bine sedimentate de-a lungul secolelor. Creatori locali înzestrați, ca sculptorul Hans Geiler, foarte activ între 1513—1534, sau pictorul Anton Henkel, între 1525—1538, au lăsat posterității opere durabile. Mai devreme, trudeau erudiți copiiști de manuscrise, pricepuți miniaturisti, punînd bazele unei faimoase școli. Însă fama cea mare revine, poate, constructorilor de orgi, ascultate cu evlavie de

Chillon

generații de peregrini. Unul dintre ei era chiar „peregrinul transilvan”, I. Codru-Drăgușanu al nostru, la 1842.

MIERCURI — GENEVA : Încă din trenul care trece prea grăbit pe lângă cochetele așezări de pe malul Lemanelui se presimte schimbarea de temperatură. Abia descins în piața Cornavin, te ia în primire forfota de pietoni și vehicule, neîntreruptă pînă seara târziu. Este o aferare generală, ca și cum pe toți îi așteaptă întîlniri decisive, afaceri, tranzacții, conciliabule, tratative secrete ori întîlne dezbateri publice. Pentru novice, ajunge o clipă de neatenție și ești furat de șuvoi, ratezi strada indicată, baladezi în neștiire, deși nu în necunoscut, căci la fiecă răspintie răsar urme celebre, evocatoare, de personalități și evenimente definitiv fixate în conștiința publică. Ai fi tentat să prelungești „rătăcirea”, dacă nu te-ai găsi în patria ceasurilor de notorie precizie, obsedat, deci, de rigorile punctualității. Cu atît mai imperative cu cît, spre a nu face excepție, ai prevăzute în agendă întîlniri una după alta, sol-citate din vreme, unor reputați universitari. Contrar așteptării, grevată de un firesc trac, contactul se stabilește franc, neprotocolar, după o tehnică a comunicabilității impecabil puse la punct. Dialogul avansează, s-ar putea spune, cu cărțile pe masă, extrase rapid din rafturile ce tapetează, doldora, pereții. La una din gazde, biblioteca imensă a invadat foste pivniți și, coborînd treptele, te afunzi din secol în secol, pe secțiuni riguroso profilate, pe domenii, pe teme, în diverse limbi, în ediții ce trezesc invidia. Totul sugerează o muncă de benedictin și totuși... nimic din caracteristicile-cliseu atribuite împătîmiiților cărturari. Nu figură ursuză, posomorită, nu acapărarea conversației cu obsesiile proprii specialității, nu suverană indiferență față de elaborări recente și căutările căilor nebatătorite. Cînd, oare, au trecut orele și m-am trezit în faptul nopții ? Nu-mi va rămîne decît să mă scol mai devreme a doua zi și să dau mărșală fugă prin centrul secular, înainte de a porni către ținta următoare.

JOI — LAUSANNE : Păstrez, din ajun, teama crizei de timp. Încerc să-l chivernisesc mai judicios, între discuțiile informative fixate anterior și luarea pe viu a pulsului local. Construit în pantă, orașul și se dezvăluie pe măsură ce urci. La capătul unor scări de lemn, acoperite (cu ceva de Sighisoara), mă trezesc sub severul edificiu gotic, în picioare de la 1275. Îi dau ocol, caut perspective variate în jur, într-un spațiu animat de tineret studios. Se pernețuează o prestigioasă tradiție universitară, consolidată nu o dată de invățați veniți din vechi centre de cultură. Amintirea unora dintre ei dăinuie în numele împrumutate străzilor din apropiere : Sainte-Beuve, Edward Gibbon, de pildă, au găsit, într-o parte a activității lor, condiții optime de lucru pe aceste meleaguri, pentru opere intrate în patrimoniul universal. Primul a înălțat aici edificiul literar cunoscut *Port-Royalului*, celălalt a încheiat *Istoria decăderii imperiului roman*. Despre mărirea și prăbușirea omenității, tot să meditezi în interiorul fastuosului monument ! Soarele amiezii de afară trimite, prin vitralii, fasciole multicolore, ca de chermesă, ca într-o efemeră, candidă joacă printre mulțimea coloanelor copleșitor de înalte, pe sub ogivele ascuțite, pînă în colțuri etern întunecate. Acompaniate de sunete stînte de orgă, la care cineva exersează discret, direle oblice se preling pe pardoseala pietruită, se mută spre a scoate pe rînd la lumină alte porțiuni. În drumul lor, întîlnesc strane masive, sculptate artistic în lemn acum multe sute de ani, pentru mărirea ale vieții sociale, ecleziaștice, politice. După ce au dictat legi și au hotărît de soarta semenilor au coborît pentru totdeauna sub lespezele grele rînduite de-a lungul zidurilor și în subterane. Cîte o rază mingie scurt patra, chipuri cioplite, frînturile de inscripții încă lizibile. Cele mai roase de vreme, latinești, exaltă vitejii din epoca cruciadelor. O placă comemorativă, pusă numai la 24 aprilie 1839, celebrează faptele maiorului Davel, mort pe eșafod în 1723 pentru drepturile și libertățile acestui popor al Vaudului. Mai încolo, odihnește un lt. colonel din întîiul regiment de gardă al curții britanice, scoțianul Guillaume Calderwood, trecut la cele vesnice în 1787, cînd avea doar 42 de ani. Mai tinăra repauzase vecina lui, Catherina, prințesă Orlow, născută Sinoviev, la 19 dec. 1758 și dispărută la 27 iunie 1781. Cine știe ce povești romantice o fi tănuțită între datele lespezii ? În continuare, nemți, olandezi, alți ruși, o societate cosmopolită adusă de furtunile continentului, de treburi sau, pur și simplu, atrasă de mirajul aventurilor făgăduite de frumusețea așezărilor. În amurg, de pe platoul catedralei, se deschide, mirifică, panorama Alpilor, cu virfuri veșnic albe, ogîndite în apele Lemanelui, ornat de stațiuni riverane de mare răsunset în lume : Ouchy, Pully, Vevey, Montreux. Noaptea, luminile tuturor par scînteieri de stele ale unui cer răsturnat. Ceva mai departe, ochiul minții caută constelația Chillon, castelul-fortăreață ieșit ca din undă, nemurit de Byron, pe cînd da ocol lacului însoțit de Shelley. Șirul celor perndați n-a încetat să înregistreze gloriile ale spiritului, dincolo de amatorii de lux și mondenități. În secolul nostru, izbește frecvența slujitorilor Euterpei, în cap cu Stravinski sau Igor Markevitch, iar de la noi Enescu, Clara Haskil, Dinu Lipatti, Constantin Brăiloiu...

Geo Șerban

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

EMINESCU IN POLONIA

● Sub îngrijirea scriitoarei Danuta Bienkowska, editura poloneză „Ludowa Spoldzielnia Wydawnicza” din Varșovia a tipărit recent un volum din creația lui Eminescu. În cuprinsul acestuia sint reunite 45 din cele mai cunoscute creații eminesciene, antume și postume, dintre care nu lipsesc *Luceafărul*, *Împărat și proletar*, *La steaua*, *Glossa*. Volumul are o introducere semnată de Danuta Bienkowska, în care se fac aprecieri elogioase la adresa măiestriei artistice a marelui nostru poet, pe care autoarea îl situează în galeria valorilor literare universale, alături de Byron, Shelley, Leopardi și Hugo.

Versurile au fost traduse de poeți polonezi binecunoscuți, între care Emil Zegadlowicz, Kazimiera Illakowivowna, Stanislaw Ryszard Dobrowolski ș.a., precum și de Danuta Bienkowska.

FRANȚA

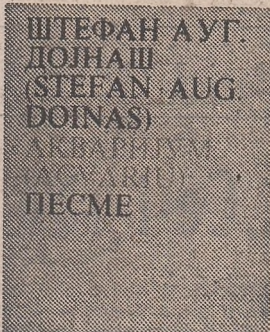
● Sub titlul *Poésie sans frontières*, publicația pariziană „Poésie I” realizează o antologie din lirica universală contemporană în care include, cum se arată în editorial, „doisprezece poeți de cel mai înalt nivel, reprezentînd șapte națiuni”. Printre cei doisprezece — alături de grecul G. Seferis, chilianul Vicente Huidobre, turcul Melah Cevdet Anday, iugoslavul Ivan Lalić, americanul Tom O'Grady ș.a. — se află și poetul român *Marin Sorescu*, din poeziile cărui se publică un grupaj în prezenta-rea și traducerea lui Alain Bosquet.

R.F.G.

● În revista „Komparatistische Hefte”, nr. 5/6, publicată de către Universitatea Bayreuth, a apărut sub semnătura profesoarei de la Sorbona, Lise Andries, o cuprinzătoare prezentare a revistei române „SYNTHESIS” nr. 8, dedicată pătrunderii romanului cavaleresc în lectura populară în Spania și România. Autoarea subliniază calitatea deosebită a contribuțiilor române și străine la cercetarea acestei teme, insistînd asupra articolelor lui Mircea Angheliescu și Alexandru Duțu, și ajunge la concluzia că „acest număr oferă multe elemente noi studiului rescrierii și transformării culturale pe perioade lungi ; această concepție a istoriei literare deschide, în momentul de față, perspective deosebit de prețioase”.

R.S.F. IUGOSLAVIA

● În Editura Iugoslavă KCV a apărut volumul bilingv *Akvarijim* (Acvariu) de Ștefan Augustin Doinaș, în traducerea lui Pe-

tru Cîrdu. Sub titlul „Tufa arzătoare a poeziei”, Miodrag Pavlović prezintă personalitatea lui Șt. Aug. Doinaș.

ITALIA

● În cadrul manifestării „Taormina Arte”, în orașul italian Messina se desfășoară în aceste zile „Săptămîna filmului românesc”. Cu acest prilej sint prezentate publicului italian filmele *Proba de microfon*, *Întoarcerea lui Lăpușneanu*, Ștefan Luchian, *Pădurea spinzuraților*, *Între oglinzi paralele*, *Duos Anastasia trecea*, *O lacrimă de fată*, *Maria Mirabela*, *Ediție specială* și *Lumina palidă a durerii*.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU